

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№12 (5068) 27 сакавіка 2020 г.

ISSN 0024-4686

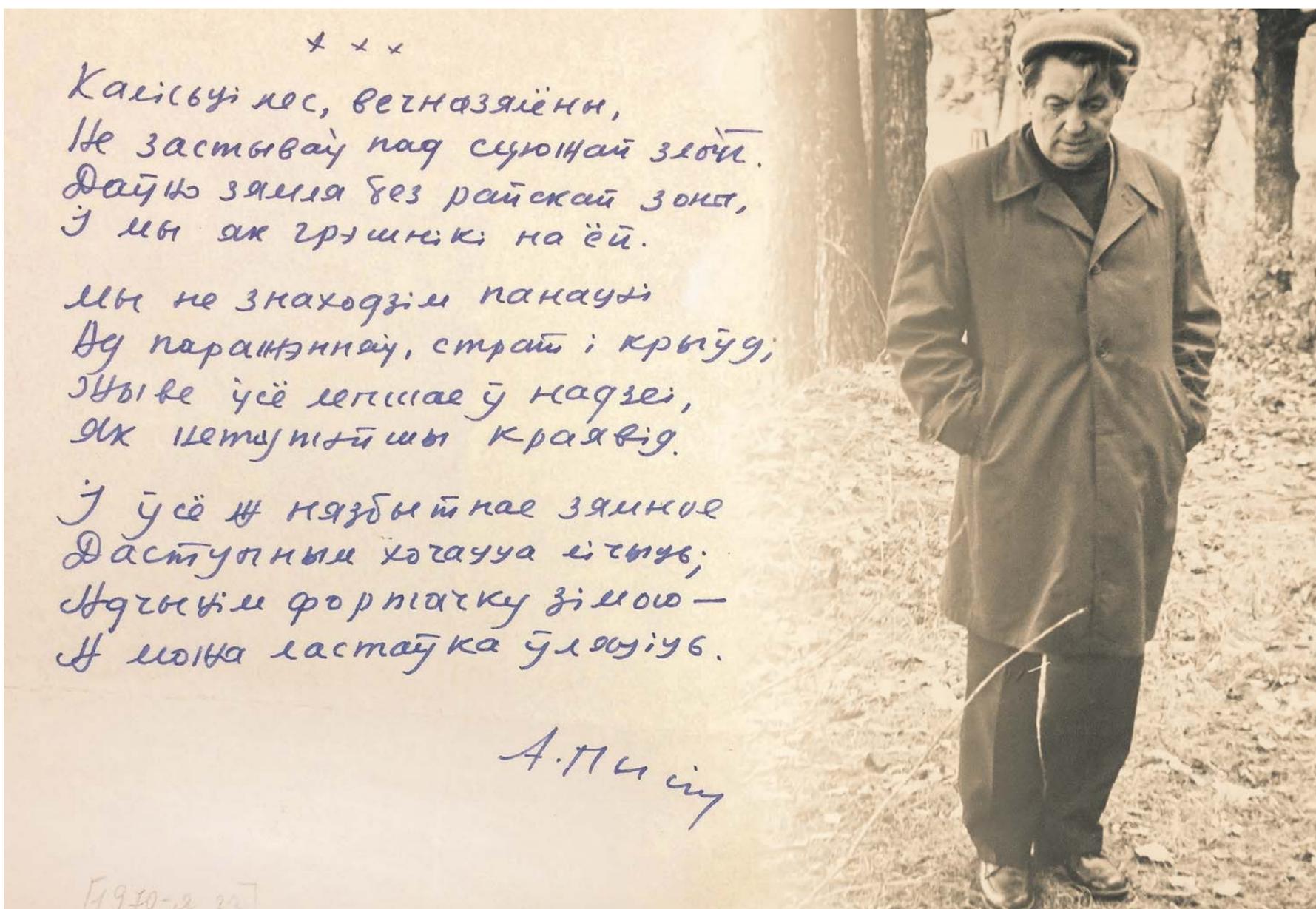
16+

Вершы, якія
не паміраюць
стар. 5

Каханне,
інтрыгі, скарбы
стар. 6

Маэстра
запальвае зоркі
стар. 14

Аляксей Пысін: вядомы-невядомы

Калаж Кастуся Дробова.

Матэрыялы прадастаўлены Беларускаім дзяржаўным архівам-музеем літаратуры і мастацтва.

Вершы Аляксея Пысіна кранаюць і ўзрушваюць. У іх — і слова, і дух. Адлюстраванне найлепшага ў нацыянальным менталітэце. Спрадвечная спагада чулай душы. Светлы невыкараняльны смутак па хуткацечнасці, імгненнасці чалавечага існавання ў бясконцым сусветным цыкле пераўтварэнняў.

Аляксей Пысін — адзін з нямогіх беларускіх паэтаў, у чых вершах пра вайну не знойдзеш пафасу, а вобраз лірычнага героя — блізкі і зразумелы: праз яго шчыры маналог, праз адчуванне трагізму лёсу салдата і неадлучнае ад яго асобы пачуццё ўсяахопнай любові да жыцця, чалавека, сусвету і кожнай часцінкі ў ім. У 100-гадовы юбілей паэта ёсць нагода па-новаму асэнсаваць яго асобу, адчуць сябе яго суразмоўцам...

Працяг тэмы на стар. 4-5 ▶

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 20012

«ЛІМ»-акцэнт

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў Мітрапаліта Філарэта, ганаровага Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі, з 85-годдзем. «Ваша шматгадовае архіпа-стырское служэнне Праваслаўнай царкве зрабіла неацэнны ўклад у фарміраванне падмурка суверэннай Беларусі. Вы былі разам з народам у перыяд станаўлення незалежнасці, вырашалі важныя пытанні не толькі на духоўнай ніве, але і ў сацыяльнай сферы, дапамагалі развіваць паўнаватарскія партнёрскія адносіны паміж царквой і дзяржавай, выбудоўваць міжканфесійны дыялог. Вы застаяцеся сапраўднай меркай маральнасці, мудрасці, хрысціянскага змірэння, падаючы прыклад міласэрнасці і справядлівасці», — гаворыцца ў віншаванні.

Спацуванне. Прэзідэнт Беларусі выказаў спацуванне родным і блізкім народнай артыстыцы СССР Іны Макаравай у сувязі з яе смерцю. «Іна Уладзіміраўна пражыла доўгае і насычанае жыццё, пакінуўшы яркі след у гісторыі савецкага кінематографа. Створаныя ёю вобразы пакараюць гледача шчырасцю і самабытнасцю», — гаворыцца ў спацуванні. Кіраўнік дзяржавы падкрэсліў, што ў Беларусі Іну Макараву высока цанілі за яе талент і адданасць любімай справе.

Брэнд. Упершыню легендарны спектакль «Паўлінка» Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы будзе трансліравацца ў прамым эфіры на ўвесь свет, паведамляе БелТА. Паказ адбудзецца сёння, у Міжнародны дзень тэатра. «Гэта дасць магчымасць пазнаёміцца з шэдэўрам тэатральнага мастацтва сусветнага ўзроўню не толькі жыхарам Беларусі, але і прадстаўнікам беларускай дыяспары, нашым суайчыннікам, якія па розных прычынах знаходзяцца за мяжой, і ўсім, хто цікавіцца беларускай культурай. Прамы эфір будзе даступны з любой прылады, у сетцы любога аператара Беларусі і іншых краін свету без аўтарызацыі», — распавялі ў тэатры. Шматкамерная мастацкая здымка ў высокай якасці дасць магчымасць гледачу ўбачыць усё, што адбываецца на сцэне з розных ракурсаў. Будуць даступны субцітры на рускай мове. Паказ пачнецца ў 19.00.

Праект. Выставачны праект «Без тэрміну даўнасці», прысвечаны 75-годдзю Вялікай Перамогі, адкрываецца ў палацы Румянцавых і Паскевічаў, паведамляе БелТА са спасылкай на Гомельскі палацава-паркавы ансамбль. Частка праекта — матэрыялы выстаўкі «Капітуляцыя Германіі. Май 1945». Экспазіцыя, якая раскажа аб пераможных днях мая 1945-га, падрыхтавалі супрацоўнікі Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны і Германарасійскага музея «Берлін-Карлсхорст». «Фатаграфіі і дакументы перадаюць атмасферу, якая панавала ў краінах Еўропы на момант падпісання акта аб безагаворачнай капітуляцыі Германіі. Ён не толькі паставіць кропку ў гісторыі самай страшнай вайны XX стагоддзя, але і адкрыў новую старонку — аднаўлення памяці аб тых, хто змагаўся і перамог», — адзначылі ў дзяржаўнай гісторыка-культурнай установе.

Кіно. У Музеі гісторыі беларускага кіно — сустрэча кінематографістаў і аматараў кіно, прысвечаная юбілею беларускага кінарэжысёра і акцёра Уладзіміра Корш-Сабліна, паведамлілі ва ўстанове. У праграме — рэдкія матэрыялы і дакументы з жыцця і творчай біяграфіі Уладзіміра Корш-Сабліна, выступленні кінематографістаў і прагляд дакументальнага фільма «Паўстагоддзя ў кіно» (рэжысёр Уладзімір Цяслюк, 1971). Арганізатарамі творчай сустрэчы выступілі Нацыянальны гістарычны музей, Нацыянальная кінастудыя «Беларусьфільм», Нацыянальны архіў Беларусі, Беларускі дзяржаўны архіў кінафотадэкадаменту, Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі і Беларускі саюз кінематографістаў.

Рэгіёны. Новая зала «Археалогія і прырода» адкрылася ў Слаўгарадскім раённым гісторыка-краязнаўчым музеі. Дэманстрацыйная зала ўключае некалькі раздзелаў. Адзін з іх — «Археалагічныя помнікі Слаўгарадскага раёна. Гісторыя даследавання», дзе прадстаўлена карта помнікаў, фатаграфіі археолагаў, якія працавалі на слаўгарадскай зямлі. Экспануецца і разнастайная тэматычная літаратура, распавялі ў музеі. Яшчэ адзін блок прысвечаны каменнаму і бронзаваму перыядам. Раздзел «Жалезны век» прадстаўлены аб'ёмнай рэканструкцыяй паселішча таго часу, рознымі відамі пасажнага землеводства і прадметамі ўзбраення. Падрыхтаваны тэматычны блок пра жыццё старажытных славян. Акрамя новай пастаяннай экспазіцыі, у музеі працуюць залы этнаграфіі, Вялікай Айчыннай вайны і выставачная зала.

Афіцыйныя падзеі ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Падары кнігу

Сумесная акцыя аб'яднала гомельскіх творцаў і святароў гомельскай епархіі

Як паведамлілі ў абласным аддзяленні СПБ, літаратары ўжо некалькі гадоў запар перадаюць выданні з уласных кніжніц бібліятэкам, установам адукацыі і культуры. У акцыі бяруць удзел не толькі творцы рэгіёна, але і іншыя пісьменнікі суполкі нашай краіны і нават Расіі ды Украіны. За мінулыя два гады было сабрана каля 3000 тысяч розных выданняў для пацярпелай ад пажара Клімаўскай сельскай бібліятэкі Гомельскага раёна.

Аналагічную дабрачынную акцыю штогод праводзіць і Гомельская епархія. Людзі разумеюць, што кніга — жывая крыніца духоўнасці — дапамагае зразумець сэнс жыцця. Усе выданні будуць перададзены ў дзіцячыя дамы, школы-інтэрнаты. Як падкрэсліў настаўніц гомельскага храма Праабражэння Гасподняга айцец Алег (Кастрама), дзверы храмаў адчынены для ўсіх, хто жадае паўдзельнічаць у гэтай высакароднай справе.

— Сярод сабраных выданняў шмат новых. Напрыклад, сваю кнігу «Вялікі дарунак» перадаў празаік і сатырык Міхась Кавалёў, які падрыхтаваў гэтае выданне, выкарыстоўваючы ўрыўкі з твораў праваслаўных святых, — адзначыў старшыня Гомельскага аддзялення СПБ Уладзімір Гаўрыловіч. — Многія пісьменнікі рэгіёна з задавальненнем бяруць удзел не толькі ў гэтай акцыі, але і ў літаратурным конкурсе «Праваслаўе — мая надзея!», які заснавалі Гомельская епархія і наша аддзяленне.

Улад ПРЫАЗЁРНЫ

стасункі

Трэці альманах «Далягляды»

Выдавецтва «Мастацкая літаратура», узнавіўшы летась выпуск альманаха мастацкіх перакладаў «Далягляды», рэалізавала гэты праект і сёлета. А цяпер ідзе збор перастварэнняў з розных нацыянальных літаратур на беларускую мову для выпуску 2021 года.

— Па традыцыі мы дадзім шырокую палітру творчых здабыткаў суседніх краін, — расказвае галоўны рэдактар выдавецтва «Мастацкая літаратура» паэт і празаік Віктар Шніп. — Ужо зараз у «партфелі» альманаха — вершы балкарскага творцы Саліха Гуртуева, чачэнца Адама Ахматукаева, чувашскіх паэтаў Юрыя Семендэра і Валеры Тургая, перакладзены на беларускую мову. Яны прадстаўляюць нацыянальны літаратуры Расіі. Гэтым разам дадзім грунтоўную ўкраінскую падборку. У гадавіку за 2020 год былі вершы Вольгі Лясняк, Аляксандра Бакацюка, Вольгі Новак. А на будучы год запланавалі пераклады паэзіі, прозы Галіны Тарасюк, Уладзіміра Даніленкі, Глеба Кудрашова, Міхайлы Слабашціцкага, магчыма, яшчэ некага з украінскіх творцаў. Не забудземся пра польскую, літоўскую і латышскую літаратуры.

У планах «Даляглядаў» на 2021 год — і пераклады паэзіі Кітая, Бангладэш, Індыі, Манголіі, краін Цэнтральнай Азіі. Збіранню матэрыялаў для літаратурна-мастацкага гадавіка ў многім спрыяе арганізацыйная праца, звязаная з правядзеннем у Беларусі Міжнароднага сімпозыума літаратараў «Пісьменнік і час» і круглага стала «Мастацкая літаратура як шлях адзін да аднаго», што штогод ладзіцца падчас Дня беларускага пісьменства. Госці, якія ўдзельнічаюць у гэтых сустрэчах, становяцца добрымі сябрамі беларускай літаратуры, распавядаюць пра шляхі, па якіх развіваюцца нацыянальны літаратуры ў іх краінах, дапамагаюць выбраць творы для перакладу на беларускую мову.

Мікола БЕРЛЕЖ

праекты

Прысвячэнне подзвігу

Слонімскі драматычны тэатр у гонар 75-годдзя Вялікай Перамогі звярнуўся да п'есы беларускага драматурга Васіля Ткачова «Белы ліст (Апошні)».

Упершыню яна была пастаўлена на сцэне Магілёўскага драматычнага тэатра некалькі год таму, але і сёння ўпрыгожвае рэпертуар. Галоўную ролю выконваў народны артыст Беларусі Рыгор Белацаркоўскі. У спектаклі ж слонімцаў, які ставіць галоўны рэжысёр тэатра Васіль Сявец, заняты вядучыя акцёры тэатра. У галоўнай ролі — майстар сцэны Уладзімір Навумік.

Мы пацікавіліся ў драматурга, ці рыхтуюцца яшчэ дзе-небудзь пастаноўкі па яго творах, прысвечаных знамянальнай даце, бо ведаем, што ў яго ёсць некалькі п'ес, прысвечаных подзвігу народа і адраджэнню пасляваеннай вёскі. Было прыёмна даведацца, што ў Рубцоўскім драматычным тэатры, што ў Алтайскім краі, рэжысёр з г. Арол Ігар Чаркашын ставіць спектакль «Лялькі», у Туапсінскім ТЮФу гэты ж спектакль увасабляе на сцэне рэжысёр Амбарцум Карабаш'ян.

Некалькі тэатраў з Расіі таксама звярнуліся да п'ес беларускага драматурга: «Сем графеяў радавога Шапкіна», «Марш Шульгіна», а таксама «Бліндаж», напісанай па незакончанай аповесці Васіля Быкава.

Сяргей ЧЫГРЫН

Без межаў

Падчас літаратурна-музычнай праграмы «Акорды вясновай паэзіі» ў Гродзенскай абласной навуковай бібліятэцы імя Я. Ф. Карскага выступіў гасць з Мінска, паэт і бард Аляксандр Авяр'янаў, ганаровы сябар Гродзенскага абласнога аддзялення СПБ.

Паэты Гродзеншчыны пазнаёміліся з Аляксандрам Авяр'янавым некалькі гадоў таму на Міжнародным фестывалі паэзіі ў Варшаве, калі ён яшчэ ўзначальваў дыпламатычную місію Беларусі ў Польшчы. Пры яго актыўным садейніцтве ў варшаўскім выдавецтве «IBiS» пабачылі свет дзве міжнародныя анталогіі паэзіі — польска-беларуская і польска-прыбалтыйская — з удзелам літаратараў Гродзеншчыны. Назва праекта, ініцыятарам якога выступіў Аляксандр Авяр'янаў, сімвалічная — «Масты».

Падчас імпрэзы выступілі юныя чытальнікі, вучні 10 «А» класа сярэдняй школы № 36 г. Гродна з польскай мовай навучання. Яны прадэкламавалі вершы гасця на польскай мове. Паэт і сам чытаў свае творы, спяваў песні. Дарэчы, песенная творчасць Аляксандра Авяр'янава разнастайная, закранае розныя стылі: блюз і раманс, рок і этнафолк.

Дзмітрый РАДЗІВОНЧЫК

Прапановы ад турэцкага боку

У Міністэрстве інфармацыі Рэспублікі Беларусь прайшла рабочая сустрэча з Надзвычайным і Паўнамоцным Паслом Турцыі ў Рэспубліцы Беларусь Мустафой Азджанам.

Дыпламат нядаўна прыехаў у нашу краіну. І першым клопам, які ён закрануў у размове з кіраўніком інфармацыйнага ведамства Аляксандрам Карлюкевічам, сталі пытанні медыйнага фармату, тое, наколькі беларускія сродкі масавай інфармацыі актыўна асвятляюць сённяшнюю турэцкую праблематыку, характар беларуска-турэцкіх сувязяў.

Шла размова і пра гуманітарнае супрацоўніцтва нашых краін. Мустафа Азджан даў высокую ацэнку нядаўна праведзенай Мінскай міжнароднай выстаўцы-кірмашу. Турэцкі пасол паабяцаў, што ў наступным годзе Турцыя будзе болей выразна прадстаўлена на нашым аўтарытэтным кніжным форуме. Кіраўнік дыпламатычнай місіі таксама акцэнтаваў увагу на тым, што ў блізкай перспектыве Турцыя магла б прысутнічаць на міжнароднай выстаўцы ў Мінску як краіна — ганаровы гасць.

Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь падтрымлівае гэтую ідэю. Безумоўна, такі перспектывны кірунак патрабуе большай актыўнасці ў беларуска-турэцкіх літаратурных, кніжных і ўвогуле гуманітарных стасунках.

Сяргей ШЫЧКО

імпрэзы На малой радзіме...

Сустрэчы з чытачамі з нагоды юбілею, якія Анатоля Эзэкаў распачаў у сталічнай бібліятэцы імя Янкі Купалы, ладзіліся ва ўстановах культуры і адукацыі Мінска і іншых рэгіёнаў нашай краіны, а завяршыліся на роднай яму Будакашалёўшчыне.

У гісторыка-краязнаўчы музей, дзе і ладзілася імпрэза, падрыхтаваная супрацоўнікамі цэнтральнай раённай бібліятэкі, павіншаваць земляка, ганаровага грамадзяніна раёна, прыйшло шмат аматараў паэзіі. Песнямі віталі гасця самадзейныя артысты, а паэтычным словам — паэты Вольга і Мікалай Сукаватыя, пераможца рэспубліканскіх і міжнародных конкурсаў Мая Галіцкая. Асабліва ўсцешыла Анатоля Эзэкава сваімі вершаванымі радкамі юная аднавяскоўка Ганна Казакевіч, творы якой былі змешчаны ў раённай газеце «Авангард» і часопісе «Качелі».

Віншавальны адрас шануюнаму юбіляру ад Буда-Кашалёўскага райвыканкама і раённага савета народных дэпутатаў зачытала і ўручыла Наталля Кісялёва.

Мікіта БЯРНАЦКІ

Гродзенскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

1 красавіка — на сустрэчу з Алай Клемянок і Аляксандрам Быкавым у бібліятэку Маладзечанскага політэхнічнага каледжа (14.00).

праекты

Адказныя за Перамогу

Святкаванне 75-годдзя Перамогі — добрая нагода для таго, каб яшчэ раз звярнуцца да праблемы захавання гістарычнай памяці ў сённяшнім дынамічным грамадстве і паразважаць пра ролю ў гэтым успамінаў удзельнікаў ваенных падзей, а таксама ўзнаўлення аповедаў, якія захоўваюцца ў сем'ях і перадаюцца з пакалення ў пакаленне.

Для таго, каб памяць заставалася жывой і эмацыянальна насычанай, мала афіцыйнай хронікі і фактаў, замацаваных у падручніках па гісторыі. Тым больш што ведаем мы далёка не ўсё, што адбывалася, — застаецца безліч безыменных магіл, нявысветленых лёсаў і неадназначных абставін.

Нагадаем: нават пра подзвіг абаронцаў Брэсцкай крэпасці шырокая грамадская даведалася далёка не адразу. Велізарную ролю ў гэтым адыграў пісьменнік і журналіст, былы франтавік Сяргей Смірноў, які сабраў і выклаў гісторыі многіх герояў-пагранічнікаў у кнізе «Брэсцкая крэпасць», што выйшла ў 1954 годзе.

Дарэчы, Сяргей Смірноў шмат супрацоўнічаў з Міністэрствам абароны СССР. Дзякуючы яго нястомнай дзейнасці 68 удзельнікаў абароны Брэста былі ўзнагароджаны ордэнамі і медалямі. Але галоўнае — подзвіг пагранічнікаў стаў вядомы кожнаму жыхару СССР і ініцыяваў шэраг навуковых прац, шмат мастацкіх і публіцыстычных твораў адпаведнай тэматыкі.

І ў наш час гераізм абаронцаў Брэсцкай крэпасці працягвае нагнаць навукоўцаў, мастакоў, празаікаў, паэтаў і музыкантаў. А для кожнага з нас ён і сёння служыць прыкладам неверагоднай сілы духу і здольнасці праяўляць найлепшыя чалавечыя якасці, нягледзячы на абставіны.

Гісторыя адкрыцця для шырокай грамадскасці подзвігу пагранічнікаў Брэста яшчэ раз падкрэслівае вышэйшую ролю мастацкай творчасці ў гераізацыі мінулага краіны, у далучэнні будучых пакаленняў да вопыту папярэднікаў, у перадачы высокіх маральных каштоўнасцей ад продкаў нашчадкам.

Асабліва значэнне гэта набывае цяпер, калі, дзякуючы развіццю тэхналогій, кожны з нас можа быць не толькі спа-

жыўцом, карыстальнікам, але і стваральнікам інфармацыйнага кантэнту. У свеце набывае папулярнасць новы міждyscyплінарны напрамак даследаванняў — «memory studies», прадметам якога з'яўляецца сацыяльная памяць, а каштоўнай крыніцай інфармацыі — кожны чалавек.

Адпаведна, у інфармацыйнай прасторы, у сеціве, пастаянна ўзнікаюць новыя пляцоўкі для абмену гісторыямі, звязанымі з падзеямі Вялікай Айчыннай, і шырэй — Другой сусветнай вайны. Аповеды прадстаўнікоў старэйшых пакаленняў, якія да таго былі духоўным скарбам асобных сем'яў, цяпер робяцца агульнай каштоўнасцю, вопытам, дакрануцца да якога можа кожны з нас.

Стваральнікамі адной з такіх пляцовак сталі беларускія пагранічнікі. Гэта невыпадкова. Сённяшнія абаронцы граніц бачаць сваім абавязкам уганараванне подзвігу славетных папярэднікаў — у першую чаргу гераічных абаронцаў Брэсцкай крэпасці. Для таго каб актуалізаваць памяць пра падзеі Вялікай Айчыннай, зрабіць іх больш блізкімі і зразумелымі для сённяшняй моладзі, існуе маштабны праект «Мужнасцю сваёй у бясмерце крочыўшым», прысвечаны памяці герояў-пагранічнікаў, абаронцаў Брэста.

Сёлета ў межах гэтага праекта на базе Інстытута пагранічнай службы Рэспублікі Беларусь праводзіцца конкурс эсэ для падлеткаў і моладзі (ад 13 да 17 гадоў) «Мы адказныя за Перамогу». Арганізатары творчага саборніцтва спадзяюцца, што яно стане яшчэ адной магчымасцю для адораных хлопцаў і дзяўчат праявіць сябе. А таксама нагадае нам усім, што летапіс Вялікай Айчыннай яшчэ не завершаны.

Народная памяць пра вайну — не толькі апісанні буйных вайсковых аперацый, але ў першую чаргу — памяць пра людзей. Пра тых, хто загінуў на фронце і ў тыле, пра тых, хто жыў, гадаваў дзяцей, працаваў на акупаваных тэрыторыях, і пра тых, хто вярнуўся з перамогай у разбураныя гарады і вёскі і пачаў аднаўляць пасляваенную Беларусь.

Ёсць яшчэ вельмі многа гісторый, якія павінны быць пачутымі. І шмат людзей, якім кожны з нас павінен сказаць «дзякуй».

Марыя ШАМЯКІНА

зваротная сувязь

Проза і паэзія

У суботу да ўвагі слухачоў канал «Культура» Беларускага радыё прапануе праграму «Паэтычная раніца», дзе прагучыць кампазіцыя паводле вершаў Яна Баршчэўскага.

зія XXI стагоддзя» працягне знаёміць з творчасцю Анатоля Вярцінскага. У праекце «Запрашаем у кнігарню» запланавана размова пра кніжныя навінкі краіны, а таксама прагучыць агляд што-тыднёвіка «ЛіМ».

У праекце «Паэзія XXI стагоддзя» слухайце вершы Анатоля Вярцінскага. Аматарам тэатра перад мікрафонам у межах праграмы «Радыётэатр. лепшае» прапануецца дзве часткі радыёверсіі спектакля «І змоўклі птушкі» паводле Івана Шамякіна. Публіцыстычная праграма «Кнігалюбу» будзе прысвечана 60-годдзю паэта, галоўнага рэдактара выдавецтва «Мастацкая літаратура» Віктара Шніпа. Увечеры слухайце «Літаратурныя гісторыі».

У «Паэтычнай раніцы» ў нядзелю слухайце радыёкампазіцыю паводле вершаў Адама Міцкевіча. Праграма «Паэ-

У радыёверсіі аўтарскай праграмы Навума Гальпяровіча «Суразмоўцы» прагучыць гутарка з загадчыцай Літаратурнага музея Пётруся Броўкі Наталіяй Мізон.

У нядзелю слухайце радыёспектакль «За лясамі дрымучымі» паводле Артура Вольскага. Пасля прагучыць новая «Літаратурная гісторыя».

У «Літаратурнай анталогіі» з панядзелка да пятніцы будуць гучаць старонкі кнігі Івана Шамякіна «Трывожнае шчасце», у «Радыёбібліятэцы» — раман Эрыха Марыі Рэмарка «Трыумфальная арка».

21 сакавіка 90 гадоў споўнілася Маіне Кузняцовай-Бабарыка, дзіцячай пісьменніцы, паэтэсе.

21 сакавіка — 105 гадоў з дня нараджэння Зінаіды Курдзянок (1915—1985), заслужанай артысткі БССР.

22 сакавіка 70-гадовы юбілей адсвяткаваў Барыс Караванаў, жывапісец.

23 сакавіка — 155 гадоў з дня нараджэння Старога Уласа (1865—1939), збіральніка фальклору.

23 сакавіка — 125 гадоў з дня нараджэння Васіля Шашчэўскага (1895—1937), драматурга.

23 сакавіка — 105 гадоў з дня нараджэння Матроны Кузьменкі (1915—2003), заслужанай артысткі БССР.

23 сакавіка 95-годдзе адзначыў Віктар Швед, паэт.

23 сакавіка — 90 гадоў з дня нараджэння Леаніда Бурака (1930—1996), мовазнаўца.

23 сакавіка 75 гадоў споўнілася Генадзю Говару, графіку, паэту.

23 сакавіка 70-гадовы юбілей адсвяткаваў Леанід Хобатаў, майстар манументальна-дэкаратыўнага мастацтва.

23 сакавіка — 30 гадоў таму быў заснаваны Дзяржаўны музей гісторыі

тэатральнай і музычнай культуры Рэспублікі Беларусь. З 2014 г. філіял Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь.

24 сакавіка 65-годдзе адзначыў Аляксандр Эйпур, пісьменнік-фантаст.

25 сакавіка — 115 гадоў з дня нараджэння Алеся Вечара (1905—1985), паэта.

25 сакавіка — 85 гадоў з дня нараджэння Аляўціны Карзьянковай (1935—2002), народнай артысткі БССР.

25 сакавіка 85 гадоў споўнілася Уладзіміру Папковічу, паэту, празаіку, перакладчыку.

25 сакавіка 85-гадовы юбілей адсвяткаваў Аляксей Рагуль, літаратуразнаўца.

26 сакавіка 80-годдзе адзначыў Дзмітрый Зайцаў, кінааператар, рэжысёр.

26 сакавіка — 70 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Паражняка (1950—1995), майстра дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

26 сакавіка 55-гадовы юбілей адсвяткаваў Уладзімір Ліхадзедаў, гісторык-пісьменнік.

27 сакавіка — 110 гадоў з дня нараджэння Галіны Цэпавай (1910—1985), заслужанай артысткі БССР.

28 сакавіка — 110 гадоў з дня нараджэн-

з нагоды

Літаратурныя футбалкі

з цытатамі беларускіх творцаў

З нагоды Сусветнага дня паэзіі, які адзначылі ва ўсім свеце 21 сакавіка, кампанія «Будзьма беларусамі!» запусціла новую лінейку футбалкі з цытатамі беларускіх пісьменнікаў.

Сваёй лінейкай кампанія дэманструе, што беларуская культура наогул, а літаратура ў прыватнасці — невычэрпная крыніца для натхнення.

Першымі ў літаратурнай лінейцы ад «Будзьма!» з'явіліся чатыры прынтэры з цытатамі Уладзіміра Караткевіча, Яўгенія Янішчыц, Янкі Купалы і Ларыса Геніюш, якія аднолькава падыдуць і мужчынам, і жанчынам:

«Хто не любіць волі — не нашага роду» (Янка Купала); «Позна бывае толькі ў труне» (Уладзімір Караткевіч); «Хто Край свой базмерна любіць, той мусіць перамагаць!» (Ларыса Геніюш); «Пачынаецца ўсё з любові» (Яўгенія Янішчыц).

З'яўленне гэтай лінейкі — своеасаблівы адказ кампаніі MarkFormelle ды іншым, хто карыстаецца чужой спадчынай, не заўважаючы каштоўнасці ў сваёй.

ня Міколы Вішнеўскага (1910—1986), празаіка, нарысіста.

28 сакавіка — 80 гадоў з дня нараджэння Яўгена Паўловіча (1940—2012), заслужанага артыста БССР.

29 сакавіка — 120 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Корш-Сабліна (1900—1974), кінарэжысёра.

29 сакавіка — 115 гадоў з дня нараджэння Майсея Грынבלата (1905—1983), этнографі, фалькларыста, гісторыка, акцёра.

29 сакавіка 70-годдзе адзначае Зінаіда Дудзюк, драматург.

30 сакавіка 80 гадоў спаўняецца Аляксею Марачкіну, жывапісцу, педагогу, грамадскаму дзеячу.

31 сакавіка — 220 гадоў з дня нараджэння Восіпа Сянкоўскага (1800—1858), пісьменніка, мовазнаўца, журналіста, падарожніка.

Саюз пісьменнікаў Беларусі выказвае глыбокае спачуванне родным і блізкім Анатоля Захаравіча КАРАЛЕНКІ, празаіка, казачніка, ганаровага члена Саюза пісьменнікаў Беларусі. Смуткуем разам аб вялікай страце пісьменніка і чалавека.

«ЛіМ»-люстэрка

Доступ да навуковых рэсурсаў па каронавіруснай інфекцыі COVID-19 арганізаваны на партале Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. Вядучыя выдавецтвы і агрэгатары інфармацыі, сярод якіх Elsevier, Springer Nature, Wiley, Cambridge University Press, Oxford University Press ды іншыя, забяспечылі адкрыты доступ да інфармацыі з-за абвастрэння эпідэміялагічнага становішча ў свеце. Раней матэрыялы электронных рэсурсаў былі даступныя выключна па падпісцы. Прадстаўнічыя калекцыі фактычных дадзеных пра распаўсюджванне віруса і навуковыя публікацыі па выніках апошніх даследаванняў каронавірусных інфекцый дазваляць узмацніць інфармацыйную падтрымку мер па прафілактыцы, дыягностыцы і лячэнні хваробы, а таксама павысяць эфектыўнасць даследаванняў па COVID-19, у тым ліку з удзелам беларускіх вучоных. Некаторыя выдавецтвы прапаноўваюць таксама бясплатны доступ у рэжыме анлайн да падручнікаў для вышэйшай адукацыі, даведчаных матэрыялаў, перыядычных выданняў па эканоміцы, юрыспрудэнцыі, бухгалтарскім ўліку, менеджменце, маркетынгу, фінансах, прыродазнаўчых навуках і гэтак далей.

Народны эстрадны аркестр «Юнацтва Палесся» з Салігорска стаў пераможцам VI Міжнароднага музычнага конкурсу «Дзіцячы трыумф джаза» ў Маскве, паведамляецца на сайце Белтэлерадыёкампаніі. Да гала-канцэрта, удзел у якім узялі каля 100 чалавек, далучыўся і саксафаніст Ігар Бутман, а дырыжыраваў Павел Аўчынін. На конкурс, які праходзіў у межах XX фестывалю «Трыумф джаза», прыйшло больш чым 200 заявак ад юных вакалістаў, інструменталістаў, вакальных і інструментальных ансамбляў. «Юнацтва Палесся», што вярнулася ў Беларусь з першым месцам у намінацыі «Біг-бэнд», выступіла пад кіраўніцтвам Леаніда Карташова. Да таго ж салістка аркестра Кацярына Балакір узнагароджана дыпламам II ступені. Рэпертуар аркестра складае ў тым ліку і сусветная класіка. Сярод найбольш папулярных кампазіцый — творы Дзюка Элінгтана і Джорджа Гершвіна.

Апошняя кніга Эдуарда Лімонава «Старыя вандруе» — зборнік нарысаў пра падарожжа «ў часе і прасторы» — выйдзе вясной 2020 года, гаворыцца ў матэрыяле РІА «Новости». Выданне твора — сумесны праект выдавецтваў Indivium і Bookmate Originals. Пазнаёміцца з кнігай у электронным выглядзе можна ў канцы сакавіка, а друкаваная версія з'явіцца ў красавіку. У кнігу ўвайшлі ўспаміны пра дзяцінства і юнацтва, а таксама нататкі пра паездкі ў Францыю, Італію, Манголію. «Я хацеў бы прачытаць такую кнігу ў раннім юнацтве, тады б сур'езней і глыбей узіраўся ва ўсё, што заўважаў у жыцці», — цытуе агенцтва словы з прадмовы аўтара да кнігі. Пісьменнік і палітык Эдуард Лімонаў пайшоў з жыцця 17 сакавіка 2020 года ва ўзросце 77 гадоў пасля працяглай хваробы.

У Брытанскім музеі распавялі, якая знаходка 2019 года стала самай каштоўнай. Як перадае РІА «Новости», старадаўняя брошка, якую знайшлі ў Норфалку і ўзрост якой складае каля 1100 гадоў, стала самым каштоўным з 1311 прадметаў, прызнаных скарбамі і знойдзеным ласці на тэрыторыі Англіі, Уэльса і Паўночнай Ірландыі пры дапамозе металадэтэктараў. У ліку знаходак — залаты бранзалет бронзавага веку і манета, з дапамогай якой удалося даведацца больш пра рымскага імператара ўзурпатора Караўзія. Брошка створана ў англасаксонскім стылі таго перыяду і ўпрыгожана расліннымі матывамі, геаметрычнымі формамі і малюнкамі жывёл, у тым ліку драконаў і сабак.

Цікавінкі ад Яўгенія ШЫЦЬКІ

«І я ў прыліў магутных сіл паверу...»

Сябры і знаёмыя паэта помняць яго як чалавека, які вызначаўся найперш дабрывай, глыбокім гуманізмам да ўсяго жывога. Да людзей ставіўся з цяплом, любоўю і клопатам. Паэт прызнаваўся, што гэты маральны скарб дастаўся яму ў спадчыну ад маці, Хрысціны Рыгораўны.

Уважлівае стаўленне да ўсяго, дабрыва, спагадлівасць, шкадаванне, клопат, чалавечнасць, эмпатыя вызначаюць і паэзію Аляксея Пысіна.

Паэўна, ад маці і шчыра цікаваць да фальклору, любоў да народнай песні. Адна з яго кніг пад назвай «Бязрозга ля кожных варот» (1972) распавядае пра народныя песні і іх выканаўцаў. Складзеная з нарысаў і замалёвак, багата ілюстраваная фотаматэрыяламі, яна прысвечана самадзейным калектывам, выдатным выканаўцам і самаадданым збіральнікам нашай песеннай спадчыны, шчодраму і невычэрпнаму таленту народа. Найлепшым адпачынкам для Аляксея Пысіна былі вандровыя па ўлюбёнай Магілёўшчыне, сустрэчы з носьбітамі беларускага слова. І, вядома ж, песні! «Спяваюць дзяўчаты так, што проста немагчыма адпусціць іх са сцэны пасля адной толькі песні, выкананай па "ліміце". [...] Сёння гэта старадаўняя песня спяваецца па-цяперашняму: мудрасць народа не старэе, маладзее сама яна і робіць маладзейшымі людзей», — пісаў ён.

«Аляксей Пысін раіў вучыцца роднай мове ў вясковых жанчын. Раіў вучыцца не толькі лексіку, якая ў іх адмысловая і чысцейшая, чым у мужчын, але і ўвесь адмысловы склад і лад іхняй гаворкі. Жанчына, казаў паэт, больш блізкая да прыроды, яе мяккая і чулівая душа бліжэй да народнай песні» — так пісаў пра Аляксея Пысіна яго сябар Алесь Письмяноў у «Слоўніку бабы Насты. З літаратурна-сентыментальнага падарожжа».

Найлепшым дарадкам і першым рэдактарам паэта была яго жонка. Давяраў яе чуццю і густу, толькі што напісаныя вершы зачытваў ёй, як згадвае дачка паэта Таццяна Аляксееўна. Ці не гэтыя моманты найглыбейшай шчырасці адлюстраваны ў вершы «Твае далоні»:

*Калі стамлюся некалі праз меру,
Адчуць бы мне падтрымку рук тваіх;
І я ў прыліў магутных сіл паверу,
Бо мы ўдваіх.*

Здаўна айчынным літаратуразнаўцы ставяць ваенную паэзію Аляксея Пысіна ўровень з ваеннай прозай Васіля Быкава. Як і Быкаў, Пысін зведаў усю праўду акупнай вайны, прайшоў яе ад першага да апошняга дня. З 1941 года прызваны ў армію, пяхоцікам-связістам удзельнічаў у боях на Заходнім, Калінінскім, Ленінградскім, 1-м і 2-м Прыбалтыйскіх франтах. Двойчы быў паранены. Узнагароджаны медалямі, у тым ліку медалём «За адвагу». Адметна тое, што, хоць паэт і звяртаўся да ўспамінаў аб вайне пастаянна, але асэнсаванне франтавога вопыту стала цэнтрам лірычнага сусвету толькі ў чацвёртым пасляваенным зборніку «Мае мерыдыяны» (1965), у якім паэт стварыў сапраўдныя шэдэўры. Насамрэч вайна не адпускала яго ніколі...

Нельга сказаць, што Аляксей Пысін быў закаранелым атэістам-матэрыялістам, як многія выхаваныя ў тыя гады ў плыні камуністычна-марксісцкай дактрыны. Дзмітрый Бугаёў у артыкуле «Дабрыня і спагадлівасць былі яго сутнасцю» згадваў, што паэт дзяліўся з ім роздумам пра таямніцы чалавечай псіхікі. Так, пасля заўчаснай смерці Анатоля Сербантовіча, з якім Аляксей Пысін сябраваў, апошні даводзіў, што Сербантовіч прадказаў свой сыход з памылкай толькі на адзін дзень. Акрамя таго, правільна прадказаў А. Сербантовіч і тое, што ў гэты дзень адбудзецца з Пысіным.

Не абышла непрадказальнасць і загадкаваць чалавечага лёсу і жыццё Аляксея Пысіна. За 15 гадоў да смерці пісьменнік напісаў радкі, якія сталі яго эпітафіяй: «Ведайце: калі мяне не стане — я ў сваю дывізію пайшоў...»

Да юбілейнай даты Аляксея Пысіна супрацоўнікі Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры стварылі віртуальную выстаўку. Азнаёміцца з ёй можна на сайце ўстановы.

Яна БУДОВІЧ

Беласточчына: вяртанне ў маладосць

Жыццё і творчасць беларускага паэта Аляксея Пысіна

(1920—1981) былі звязаны

з Беласточчынай, хаця сам паэт нарадзіўся і жыў

далёка ад беластоцкай зямлі —

на Магілёўшчыне. Беласточчыну

ён палюбіў, відаць, тады, калі

19-гадовага юнака ў 1939 годзе

накіравалі ў Бельск. А было гэта

якраз пасля ўз'яднання Заходняй Беларусі з БССР.

Аляксей Пысін у той час вучыўся на другім курсе Мінскага камуністычнага інстытута журналістыкі. Студэнта Пысіна датэрмінова накіроўваюць на працу ў Бельскую раённую газету на пасаду літсупрацоўніка. Там ён вучыўся пісаць, сустракаўся з беларусамі Бельшчыны, гутарыў пра жыццё, заводзіў першыя знаёмствы. Калі б не вайна, Аляксей Пысін мог застацца на Беласточчыне назаўсёды. Але юнака забралі на фронт. Хутка пачалося адступленне аж да Гомеля, потым — эвакуацыя на Урал, у запасны полк, далей шляхі вялі на фронт...

Вайну прайшоў сувязістам, двойчы быў паранены. Аляксей Пысін дэмабілізаваўся ў 1946 годзе. Але ў Бельск ён ужо не трапіў, бо Беласточчына стала польскай тэрыторыяй. Праўда, Пысін заўсёды адсочваў падзеі, якія адбываліся на Беласточчыне. У 1965 годзе, калі ў Гарадку пачалі будаваць Дом культуры, дзе было месца і для бібліятэкі, ён напісаў ліст у рэдакцыю беларускага тыднёвіка «Ніва» ў Беласток: «Дарагія сябры! Прашу нека пераслаць маю кніжку Дому культуры ў Гарадку. Аляксей Пысін. Магілёў, 14 жніўня (1965)» (Георгій Валкавыцкі. Віры. Беласток, 1991. С. 83). Гэта быў зборнік вершаў Аляксея Пысіна «Мае мерыдыяны».

Рэдакцыя беларускага тыднёвіка «Ніва» ў Беластоку, вядома ж, перадала кніжку Дому культуры ў Гарадок. А рэдактар тыднёвіка Георгій Валкавыцкі даслаў у Магілёў Аляксею Пысіну «Ніву», «Беларускі календар» і літаратурны альманах «Белавежа». Калі Пысін атрымаў бандэроль, то вельмі ўзрадаваўся, расхваляваўся. Адрозна напісаў пісьмо рэдактару «Нівы» Георгію Валкавыцкаму: «Паважаны таварыш Валкавыцкі! Сардэчна ўдзячны за «Ніву», «Беларускі календар», «Белавежу» і тое задавальненне, якое атрымліваю ад чытання твораў беластоцкіх журналістаў і пісьменнікаў. У мяне даўня мара: наведаць Бельск, у гэтым горадзе застала мяне мінулая вайна. На нашым з'ездзе (у красавіку) буду размаўляць на гэту тэму ў Саюзе пісьменнікаў. Дасылаю новыя вершы. Прывітанне ўсім вашым супрацоўнікам. З глыбокай павагай А. Пысін. Магілёў, 13.02.1966 г.» (Георгій Валкавыцкі. Віры. Беласток, 1991. С. 95).

Калі рэдактар атрымаў ліст з Магілёва ад Аляксея Пысіна і яго вершы, то адрозна аддаў іх у друк. А 20 сакавіка 1966 года тыднёвік «Ніва» на першай старонцы друкуе сем новых твораў паэта. Пазней гэтыя вершы Аляксея Пысіна ўвойдуць у яго кнігу паэзіі «Твае далоні» (1967), за якую ён у 1968 годзе атрымае Дзяржаўную прэмію Беларусі імя Янкі Купалы.

Аляксей Пысін вельмі любіў чытаць беларускі тыднёвік «Ніва». Атрымліваючы яго, вывучаў усё да драбніц. Аб прачытаным расказаў іншым магілёўскім літаратарам. Часам ім даваў пачытаць «Ніву». 16 лістапада 1966 года ён піша рэдактару «Нівы» Георгію Валкавыцкаму ліст, у якім просіць аформіць падпіску «Нівы» на 1967 год і для свайго сябра, магілёўскага пісьменніка-сатырыка Івана Аношкіна. Разам з просьбай Аляксей Васільевіч даслаў свой хатні адрас і адрас Івана Аношкіна. Магчыма, ім рэдакцыя выпісала «Ніву» і яны шмат гадоў яе чыталі. А 23 кастрычніка 1966 года «Ніва» на першай старонцы апублікавала яшчэ тры вершы Аляксея Пысіна: «Агонь ці кроў сцякае на дубровах...», «Рэдка бачым мы птушак сваіх...», «Не ўсе лясныя мае згарэлі...», якія таксама ўвайшлі ў кнігу паэта «Твае далоні».

Аляксей Пысін.

Вершы Пысіна друкаваліся і пазней у тыднёвіку «Ніва». Але самым шчаслівым для паэта стаў 1980 год. У студзені ў «Ніве» былі змешчаны тры яго вершы, а 19 і 20 чэрвеня і ён сам прыехаў на Беласточчыну. Разам з пісьменнікам Аляксеем Гардзіцкім. Паездка на Беласточчыну была для Аляксея Пысіна вяртаннем у маладосць. Госці з Беларусі ў той час цікавіліся жыццём беларусаў на Беласточчыне, найперш культурным, і літаратурнай творчасцю. Аляксей Пысін з Аляксеем Гардзіцкім пабывалі ў рэдакцыі «Нівы», пазнаёміліся з яе супрацоўнікамі, вялі гутаркі пра ўзнікненне пры Беларускай грамадска-культурным таварыстве і «Ніве» літаратурнага асяродку, а таксама яго дзейнасць. Беларускія пісьменнікі расказалі пра літаратурнае жыццё ў Беларусі, пра культуру і гісторыю. Потым іх знаёмілі з Беластокам.

Візіт Аляксея Пысіна і Аляксея Гардзіцкага ў «Ніве» асвятлялі гісторык і журналіст Мікола Гайдук, паэт і журналіст Міхась Шаховіч. Першы пісаў, другі фатаграфавалі. «Аляксей Пысін зачараваў дэкламацыяй сваіх вершаў розных гадоў: і тых, што паўсталі яшчэ ў школьныя гады, і тых, якія нарадзіліся ў апошнія дні, — паведамляў Мікола Гайдук у «Ніве» 13 ліпеня 1980 года. — Уражвала глыбіня думак і пачуццяў гэтай самабытнай лірыкі. Яна перапляталася ў нейкае лагічнае цэлае з успамінамі паэта пра яго змаганне на розных франтах вайны, працу ў мірны час, бо з гэтага і бярэцца яе радавод».

На другі дзень беларускія літаратары наведалі Бельск і Белавежу. У Бельскім беларускім ліцэі госці сустракаліся з ліцэістамі і настаўнікамі, наведалі спецыяльны кабінет-музей, прысвечаны Беларускай-сялянска-рабочніцкай грамадзе і яе заснавальніку і кіраўніку Браніславу Тарашкевічу (яго імя нададзена ліцэю). Потым госці наведалі Бельскі Дом культуры, дзе сустрэліся з маладымі мясцовымі літаратарамі.

Будынак, дзе знаходзілася першая рэдакцыя «Нівы» ў 1956 г.

Падчас візіту ў Бельск Аляксей Пысін наведаў і брацкую магілу ў Піліцкім лесе, дзе пахаваны яго сябры і проста знаёмыя, якіх да вайны ведаў паэт. Усе яны загінулі ў гады Другой сусветнай вайны. Як пісаў журналіст Мікола Гайдук, «балючае было вяртанне ў маладосць для Аляксея Пысіна. І хіба толькі пошум Белавежы змог суцішыць боль у душы паэта».

Калі Аляксей Пысін наведаў рэдакцыю «Нівы», абяцаў рэдактару Георгію Валкавыцкаму, што напіша ўспаміны з бельскай маладосці. Але ўспаміны гэтыя Аляксей Васільевіч так і не напісаў. А ў «Ніву» даслаў тры вершы: «Балада сагнутых бабур», «Даль вечнасці без берагоў...» і «Заспявай, мой дружа, заспявай...». Яны былі апублікаваны на першай старонцы 18 студзеня 1981 года. У адным з гэтых вершаў паэт пісаў:

*Даль вечнасці без берагоў,
Ды час мы адлічваць павінны...*

У «даль вечнасці» Аляксей Пысін адышоў 27 жніўня 1981 года. Памёр у Магілёве і пахаваны там на Польскіх (якое супадзенне!) могілках на вуліцы Лазарэнкі.

Сяргей ЧЫГРЫН

Адказнасць у словах

Аляксей Пысін дэбютаваў у друку з вершамі ў васямнаццацігадовым узросце — у 1938-м годзе ў газеце «Чырвоная змена». Але яго першы зборнік пад назвай «Наш дзень» выйшаў толькі пасля вайны — у 1951-м. На працягу жыцця паэта ў яго выйшла ўсяго дзесяць кніг паэзіі, не ўлічваючы яшчэ пяць дзіцячых кніг.

У 1968 годзе Аляксей Пысін атрымаў Літаратурную прэмію імя Янкі Купалы за кнігу «Твае далоні».

Уладзімір Гніламёдаў прысвяціў творчасці Пысіна артыкул пад назвай «Свет паэта» ў сваёй кнізе «Ля аднаго вогнішча». Даследчык прасочвае ніць творчай эвалюцыі аўтара і падрабязна разбірае кожны з этапаў, падмацоўваючы шматлікімі прыкладамі. Творы, якія склалі першыя тры паэтычныя кнігі Аляксея Пысіна, даследчык абазначае як ужо не вучнёўскія, але яшчэ не вызначаныя ніякімі асаблівымі эстэтычнымі якасцямі. Асноўны іх недахоп, на думку Уладзіміра Гніламёдава, — недахоп унутранай праўдзівасці, пагроза штучнасці, слабае судакрананне з рэчаіснасцю і ўнутраным светам аўтара.

Кожны творца мусіць прайсці праз падобныя праблемы і перарасці іх, бо гэта — частка натуральнага аўтарскага развіцця. У той жа час нават у «праблемных» вершах заўважны характар паэта і яго творчае ўдасканаленне. У канцы 50-х гадоў адбываецца паступова перабудова ўсёй творчай асобы аўтара: і пазіцыі, і паэтыкі. Тэма Вялікай Айчыннай вайны — балючая старонка ў біяграфіі Аляксея Пысіна — паступова займае месца ў яго паэзіі. Чацвёрты зборнік «Мае мерыдыяны» (1965) паказвае гэтую тэму як вызначальную і ў асабістым досведзе аўтара, і ў творчасці.

Менавіта тады, па меркаванні Уладзіміра Гніламёдава, паэзія Аляксея Пысіна прыходзіць у суладдзе з характарам аўтара. Вершы сярэдзіны 60-х усё больш звяртаюць на сябе ўвагу тым, што даследчык абазначае як «духоўную актыўнасць».

Пад гэтым словазлучэннем Уладзімір Гніламёдаў мае на ўвазе распрацоўку праз вершы ўласных філасофскіх поглядаў на свет: «У "Маіх мерыдыянах" і ў наступнай кнізе "Твае далоні" (1967) асабліва выразна праступае маральна-філасофская канцэпцыя жыцця. Аўтар бачыць сваю задачу ў тым, каб злучыць мінулае і цяперашняе ў адзін тугі вузел, у якім чалавек — звязно з ланцуга пераемнасці пакаленняў. Паводле яго паэтычнай філасофіі, жыццё чалавека не канчаецца з яго смерцю». Адметнай рысай гэтай філасофіі з'яўляецца адчуванне адказнасці за сучаснасць і мінулае, неаддзеленасць лірычнага героя ад лёсу народа. «Паэзія Пысіна, уласна кажучы, і ёсць мастацкае ўвабленне гэтай адказнасці», — піша Уладзімір Гніламёдаў.

Аляксей Пысін выявіў вялікую ўвагу да чалавека, да яго індывідуальнай псіхалогіі, пачуццяў. Паэзія творцы адзначана высокай дэталёвасцю і дакладнасцю. Гэтыя рысы надзяляюць творчасць Аляксея Пысіна адметнасцю сярод пісьменнікаў ваеннай тэматыкі.

2 зборнікі аўтара пабачылі свет пасля яго смерці: «Палёт» і «Яшчэ не скончана дарога».

Ганна ІВАНОВА

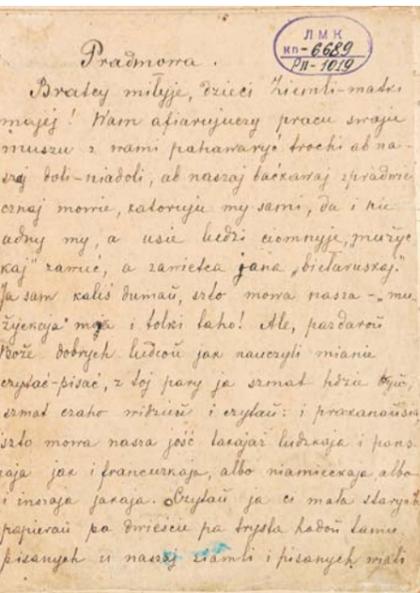
Францішак Багушэвіч і Якуб Колас Жыватворны ўплыў класіка

Даследчык творчасці Францішка Багушэвіча Уладзімір Содаль пісаў: «Амаль усе сучаснікі Якуба Коласа, а таксама многія яго папярэднікі — Адам Гурыновіч, Альгерд Абуховіч, Карусь Каганец, Цётка, Янка Купала, Ядзвігін Ш., Гальш Леўчык, Максім Гарэцкі, Максім Багдановіч і шмат якія іншыя літаратары пакінулі нам свае шчырыя словы ўдзячнасці вялікаму беларускаму адраджэнцу Мацею Бурачку (Ф. Багушэвічу) за тое, што ён сваімі творами абудзіў у іх сэрцах цікавасць да роднай мовы, роднай культуры, роднага народу. Усе яны, без выключэння, назвалі Францішка Багушэвіча сваім настаўнікам, а ягоную творчасць той цудадзейнай крыніцай, якая натхніла іх узятца за пяро. Адзіны, у каго мы не сустракаем такіх прызнанняў, дык гэта ў народнага песняра Беларусі Якуба Коласа. Але ці азначае гэта, што Якуб Колас не адчуў на сабе жыватворнага ўплыву Багушэвічавай творчасці, што яна не апладніла яго паэтычны дух? Гэта безумоўна не так!

Малодшы брат Якуба Коласа Іосіф Міхайлавіч Міцкевіч успамінаў: «Багушэвіч горача звяртаўся да сваіх братоў-беларусаў з прызывам любіць і шанаваць сваю родную мову, бо яна прыгожая і не горшая за другія мовы, а таму яе трэба любіць, каб не ўмерці, бо чалавек перад сваім сконам перш губляе сваю мову, а потым умірае. Колас безумоўна гэта ведаў. І вось калі з'явілася на свет першая часопісь на беларускай мове "Наша доля", Колас поўнасцю пераклучыўся на беларускую мову, стаў палкім патрыётам і нацыяналістам».

Першы паэтычны зборнік Францішка Багушэвіча «Дудка беларуская» выйшаў у Кракаве ў 1891 годзе, коласавы «Песні жалбы» ўбачаць свет значна пазней — у 1910-м. Агульным для абодвух зборнікаў з'яўляюцца тэмы долі-нядолі, зняволення, цяжкай працы простага чалавека. Нават назвы вершаў пераклікаюцца: «Мужык», «У астрозе», «Думкі» ў Якуба Коласа і «Дурны мужык, як варона», «У астрозе» і «Думка» ў Францішка Багушэвіча.

У абодвух класікаў беларускай літаратуры ёсць вельясаблівы запавет аб род-

Рукапісны зборнік Францішка Багушэвіча.

най мове для наступных пакаленняў, і калі ў Багушэвіча гэта радкі з прадмовы да «Дудкі беларускай» — «Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмерлі!», то запавет Якуба Коласа ў яго лісце аб стане роднай мове, які ён занёс у ЦК КП Беларусі. Паэт пісаў: «Найвялікшым духоўным багаццем народа з'яўляецца яго мова. У мове адлюстравалася гісторыя народа, яго працоўнае жыццё, яго барацьба, яго смутак і радасць, яго прырода, яго любоў і гнеў... Беларуска мова параўнаўча маладая. Хоць і даўно ўжо гаворыць на ёй народ, але як мова навукі, палітыкі, літаратуры яна знаходзіцца ў перыядзе станаўлення. Таму задача інтэлігенцыі рэспублікі — берагчы мову, вывучаць яе, распрацоўваць і пашыраць».

Яшчэ адным клопатам Якуба Коласа ў апошні год яго жыцця быў клопат аб стане могілак, іх запущанасць вельмі непакоіла песняра. У лісце Якуба Коласа да члена Бюро ЦК КПБ Пятра Андрэевіча Абрасімава ад 17.05.1956 паэт пісаў: «Як мне вядома, амаль усюды па Беларускай савецкай рэспубліцы ў страшэннай

запушчанасці знаходзяцца могілкі, дзе спачываюць вечным сном людзі, сышоўшыя ў магілы. Могілкі не агароджаны, па іх бесперашкодна топчацца скаціна. А на гэтых могілках ёсць вядомыя людзі, што прысвяцілі сваю дзейнасць, сваё жыццё народу і Радзіме — Францішак Багушэвіч, Дунін-Марцінкевіч і шмат іншых. Такая непавага да сваіх продкаў не ёсць сведчанне аб нашай культуры... Я прашу Вас падняць гэта пытанне для прыняцця адпаведных мер па ўпарадкаванні сельскіх і гарадскіх могілак». Імя пачынальніка новай беларускай літаратуры згадваецца і ў публіцыстычных артыкулах Якуба Коласа, дзе паэт піша аб Багушэвічу як аб адным з лепшых прадстаўнікоў беларускіх паэтаў і пісьменнікаў XIX стагоддзя, якімі мог бы ганарыцца кожны народ.

Невыпадкава, што ў фондах Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа захоўваюцца рэдкія выданні твораў Францішка Багушэвіча, а таксама ўнікальны экспанат — рукапісны варыянт «Дудкі беларускай». Хто і калі перапісаў зборнік — невядома. Верагодна, зроблена гэта было ў канцы XIX стагоддзя.

У той час творы з папулярнай «Дудкі беларускай» перадаваліся з вуснаў у вусны, перапісваліся: і з арыгінальнага рукапісу, і з першых выданняў. Рукапісны зборнік, які захоўваецца ў музеі класіка беларускай літаратуры Якуба Коласа, адрозніваецца па змесце ад друкаваных выданняў і ўяўляе сабой скарычаны варыянт зборніка, складаецца з прадмовы і васьмі вершаў: «Хрэсьбіны Мацюка», «Быў у чысы!»», «Немец», «У судзе», «Кепска будзе!», «Як праўды шукаюць», «У астрозе» «Праўда» (поўны зборнік мае 19 вершаў). Рукапіс захоўваўся ў асабістым архіве Якуба Коласа і ў 1979 годзе быў перададзены дырэктарам музея Якуба Коласа, сынам класіка Данілам Канстанцінавічам Міцкевічам, у фонды музея.

Васіліна МІЦКЕВІЧ,
галоўны захавальнік фондаў
Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа

Вершы, якія перапісвалі і бераглі

Уявіць, як раней выглядалі мясціны, звязаныя з жыццём і творчасцю Францішка Багушэвіча, яго сядзіба ў Кушылянах і пабачыць, як ушаноўваецца памяць пра паэта цяпер, запрашае часовая літаратурна-дакументальная экспазіцыя «Бласлаўлёны Кушыляны Францішка Багушэвіча», якая адкрылася да 180-гадовага юбілею творцы ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры.

Трыццацігоддзе святкуе сёлета і ўнікальны для айчыны Музей-сядзіба Францішка Багушэвіча «Кушыляны». Роля Кушылянаў у лёсе творцы неацэнная: там прайшло маленства Францішка, і напрыканцы жыцця ён змог туды вярнуцца. А падчас паўстання 1863—1864 гадоў паэт-падпольшчык зрабіў там «первалачную базу»: захоўваў забароненую літаратуру, дапамагаў паўстанцам. Пасля, атрымаўшы ў спадчыну грошы, Францішак Багушэвіч адбудаваў сядзібу. Магчыма, дзякуючы гэтаму яна і захавалася да нашых дзён.

Назва выстаўкі — як даніна пашаны Уладзіміру Содалу. У экспазіцыі прадстаўлена значная частка архіва даследчыка, яго выданне «Бласлаўлёны Кушыляны», дзе змешчаны матэрыялы пра жыццё і лёс паэта, вынікі шматгадовых пошукаў. Даследчык займаўся гэтай тэмай задоўга да ўзнікнення мемарыяльнага музея. Частку дакументаў перадаў у музей ён сам, нешта трапіла пасля яго смерці. На выстаўцы архіў Уладзіміра Содала прадстаўлены ўпершыню. Гэта артыкулы, зборнікі, арыгінальныя фотаздымкі са спадчыны Францішка Багушэвіча. Даследчык адшукаў нашчадкаў Багушэвіча, быў знаёмы з яго ўнучатым пляменнікам Янам Тарчэўскім. Частку фотаздымкаў перадаў менавіта ён.

Сшытак з вершамі Францішка Багушэвіча.

З фондаў Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры.

«Яшчэ адна асоба, якую мы ўшаноўваем, — Міхаіл Ляпеха. З пачатку 1950-х гадоў і да адкрыцця музея ён працаваў на сядзібе ў Кушылянах вартаўніком, але вадзіў там і экскурсіі, папулярываваў асобу Багушэвіча, — распавядае аўтар навуковай канцэпцыі Вольга Гулева. — Ад Содала да нас трапіў шчытачак з водгукамі ўдзячных наведвальнікаў».

Адзін з цэнтральных экспанатаў экспазіцыі — вялізны стол, знойдзены на сядзібе, які мог стаяць у сталовым пакоі. Адрэстаўраваны, ён экспануецца ўпершыню, як і вафельніца з сядзібы паэта. Вобраз гасцёўні стварыў мастак Геннадзь Чысты. Ён жа афармляў і музей у Кушылянах 30 гадоў таму.

Прадстаўлены на выстаўцы і малавядомыя дакументы аб жыцці Францішка Багушэвіча: метрычны запіс 1877 года аб нараджэнні яго сына Міхаіла, адшуканы ў літоўскім архіве даследчыкам Зміцерам Юркевічам. Ёсць метрычны запіс аб смерці і пахаванні Елісаветы Багушэвіч, бабулі паэта, а таксама і яго маці, Канстанцыі Багушэвіч, бацькі паэта Казіміра Багушэвіча. Арыгіналы гэтых дакументаў захоўваюцца ў Дзяржаўным гістарычным архіве Літвы. Ёсць і выданні Францішка Багушэвіча: часткова з фондаў музея, часткова — з бібліятэкі Акадэміі навук.

Адзін з самых загадкавых прадметаў экспазіцыі — сшытак канца XIX стагоддзя, напісаны лацінкай рукою невядомай асобы. Ён трапіў з архіва Содала. Гэта некалькі вершаў, перапісаныя з «Дудкі беларускай». Пэдагогі сшытак захоўваецца і ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа (пра яго размова ішла ў папярэднім матэрыяле).

Яна БУДОВІЧ, фота аўтара

«Вяртаюць неба дахаты...»

Прызмы мінулага

Распачынае сакавіцкае «Польмя» Віктар Шніп творам «Заўтра была адліга», жанр якога вызначаецца як «дзённікавы раман паэта». Гэта ўжо сёмая частка, аўтарскі «летапіс» літаратуры (а ў нечым і асабістага) жыцця пісьменніка і рэдактара з красавіка да канца чэрвеня 2017 года.

Многія літаратары і мастакі сустрэнуць у расповедах В. Шніпа свае імёны. Яго аўтарскі стыль адметны «паго-кавасцю», адсутнасцю ўсялякай выбіральнасці. Так, могуць суседнічаць абсалютна безінфарма-

цыйныя і безэмацыянальныя запісы кшталту «За акном прайшоў чалавек. Прайшоў дождж. Прайшоў дзень» і афарбаваныя цёплым пачуццём і ў той жа час смуткам аб незваротнасці ўспаміны пра маці, бацькоўскую хагу, дзяцінства. Шмат месца ў расповедах займаюць сны. Сюжэты некаторых з іх маглі б стаць выдатнай асновай для гатычнага рамана ці фільма. Арганічна ўплываюцца ў канву запісаў разважанні, якія немагчыма чытаць без усмешкі: «Сам аўсянку ўжываю амаль дзесяць гадоў. Кінуў піць і пачаў аўсянку варыць. Усё! Сёння сваю аўсянку я з'еў. Міёна глядзіць, нібы пыгаецца: «А мне?» Даю. Нават не панюхала. Вось табе і на! Англійская каралева аўсянку есць, мама ела, я ем, а сабака не хоча». Уражваюць і жаргты, асабліва з удзелам Адама Мальдзіса: «На вуха мне з усмешкай сказаў, што каля яго дома ўжо цэлы год капаюцца з ЖЭСа: «Відаць, нехта ім падказаў, што Караткевіч, прыходзячы да мяне, часта сёе-тое хаваў у пясок. Вось яны і шукаюць дабро»...»

Заклучная частка «дзённіка» — запісы паэта падчас вучобы ў Літінстытуце з канца верасня 1985 да пачатку верасня 1986 года, знойдзеныя ў шчытках у хатнім архіве.

Сапраўдную радасць чытання дорыць апавяданне «Самуілаў грэх» Уладзіміра Мажылоўскага. Напісана яно ў жанры гістарычнага дэтэктыва, але сюжэт вечны для любога часу: любоўны трыкутнік, дзе ўсе — няшчасныя. А самы няшчасны — той, хто ўчыняе забойства. Няшчасны найперш праз тое, што не ведае, якое яно — каханне... З глыбокім псіхалагізмам, захоўваючы інтрыгу да

апошняй старонкі, аўтар вядзе чытача праз лабірынты чалавечых памкненняў, скупых радасцяў і расчараванняў, але расчараваным апошні не застаецца. Напружанне, што паступова нарастае, багатая лексіка, незацягнуты расповед — усё гэта служыць прыкметамі майстэрства пісьменніка.

Ганна Навасельцава ў «Міфе пра каханне» на старажытнагрэчаскім матэрыяле асэнсоўвае глыбіню найлепшага з пачуццяў. Наколькі аўтарка здолела гэта зрабіць пераканаўча, меркаваць чы-

тачу. Вуснамі сваёй гераніі яна гаворыць тое, што казалі б многія адзінокія людзі: «На зямлі няпроста спаткацца. З тым, хто табе роўны...»

Паэзію прадстаўляюць Аксана Спрычан, Анаголь Зэкаў і Ганад Чарказян. Першая з аўтараў працуе ў звыклым для сябе стылі: нерыфмаваныя кароткія вершы без знакаў прыпынку, дзе трапнымі фразамі пазначаны «павароты» ў плыні свядомасці і ў завяршэнні — нечаканы вобраз: «...а побач кветкі красуюць // вяртаюць неба // дахаты».

Але найбольш удалымі вершам, які спалучае ўсе прыкметы традыцыйнай паэзіі, уключаючы і рыфмы, бачыцца апошні твор з падборкі: «Над Луніцам // Вялікі Ваз // над Луцкам // Ваз Чумацкі // і той, і той // вязе мой лёс // растрэсвае // на часткі».

Нешматслоўны, лаканічны Анатоль Зэкаў дзе-нідзе здзіўляе адчуваннем драматызму, глыбінёй асэнсавання і вобразнасцю: «Не выбераш да Бога // ні сцэжку, ні шашу, / бо ёсць адна дарога // да Бога — // праз душу».

Адлюстраванне драматызму ўсяго, што адбываецца і на зямлі, і ў душы чалавека, — галоўнае ў вершах Ганады Чарказян. Нізку чатырохрадкоўяў «Неруш» перастварыў па-беларуску Казімір Камінскі.

Рубрыка «Галасы свету» знаёміць са старонкамі сербскай літаратуры — нарысам Іва Андрыча «Узяць чытача за руку» ў перакладзе на беларускую мову Ганны Навумавай і падборкай вершаў Радаміра Андрыча пад назвай «Літара ў белым уборы», перастворанымі Іванам Чаротам.

Яна БУДОВІЧ

У новым нумары «Нёмана» друкуецца заканчэнне рамана Веры Зелянка «Пад купалам карнавалу». Ёсць падставы паспрачацца пра жанравую прыналежнасць твора, але гэта не так важна. Найбольш істотна тое, што мэтай быў нібыта сам факт напісання твора. У шэрагу праблем, якія ўздымае аўтар, — жыццёвая неўладкаванасць, зменлівасць лёсу, упарадкаванне сучаснага свету, у выніку чаго ўзнікае паўсюднае барацьба. Пазначаны ўсе яны вельмі выразна, што ў першую чаргу адбіваецца на сюжэце, таму кампазіцыя ўсё ж прадугледжвае нетрывіяльны фінал.

Але замест гэтага чытач, на маю думку, атрымлівае пасрэдны хэпі-энд. Патлумачыць, навошта ўсё гэта было, не выпадае. Амаль адзінае, за што можна зачапіцца, дык за зварот да цікавых мясцін, якія адлюстроўваюць усю разнастайнасць жыцця, а таксама за ўвагу да сур'ёзных тэм. Раман Веры Зелянка, змешчаны на 100 часопісных старонках, поўніцца шматзначнымі дыялогамі і не надта арыгінальнымі рэплікамі, якія лепш за ўсё глядзеліся б у якасці сцэнарыя для авантурнай стужкі, што дало б прастору для ігры актёраў. А пакуль што ўзнікаюць асацыяцыі з падлёкавым спектаклем.

Твор Святланы Шыдлоўскай «Развітанне» — апавяданне пра бацьку, больш падобнае да журналісцкага эсэ. Аўтар спрабуе «зняць» пласт памяці, які «стаў шчылным, быццам амазоленым», каб распавесці пра далёкі час, пра лёсы родных, прытым не з галосным захалпеннем і пакарлівым замілаваннем. Апавяданне Святланы Шыдлоўскай — гэта погляд на жыццё праз прызму пражытага, калі бачыш бацькоў не толькі як частку сям'і, але кожнага чалавека паасобку са сваёй бядой і сваім шчасцем. Больш з горыччу, якая панавала ў душах людзей напярэбуранай і аднаўляемай краіны.

Апавяданне Юрыя Пелюшонка «На берагах Таўрыды» — песня бестурботнасці і бязмежнаму шчасцю, якое можна зведаць толькі ў маладосці. Не прымушаючы вышукваць існуючыя ці неіснуючыя сэнсы і рабіць нейкія глабальныя высновы, праз адмысловую стуктуру тэксту, стыль апаведу, падкрэслены час і прастору (1978 год, Крым і, што важна, невядомае месца службы ў арміі) аўтар нібы пера-

носіць чытача ў далёкі свет. З героем, быццам бы не такім і блізім па духу і ў нечым загадкавым (пісьменнік не імкнецца даць падрабязны характарыстыкі персанажам), хочацца крочыць побач, радуючыся кожнаму моманту і не чакаючы дрэннага: яно і так прыйдзе. Менавіта такую прозу, лаканічную і змястоўную, ёсць жаданне перачытваць.

Што да паэзіі на старонках «Нёмана», то аўтары настроены даволі аптымістычна, і гэта нават здзіўляе.

Так, Соф'я Шах у нізцы вершаў «На пакаянным рубяжы» (пераклад з беларускай мовы Ізяслава Катлярова) не раз усклікае: «мне пора», хоць пачуццям, звязаным з надзеяй, гэта не перашкадае: «лучше помни и думать о чуде, / что на свете на белом живёшь». Паэтэса, між тым, заклікае атрымліваць асалоду ад таго, што жывём сёння, а наколькі па-мастацку гэта зроблена, хай вырашаюць чытачы:

*Порадуюся соннышкы, пока ещѣ живое
и сумрак благодатью пробует разъять,
пока оно лучисто очарованным покоем
так зрение стремится наше рассиять.*

Рэлігійныя матывы пануюць у паэтычнай падборцы Георгія Кісялёва «Ты ўсё маё вазьмі». Нягледзячы на светлыя вобразы і высокія пачуцці, творы аўтара падаюцца цяжкімі для ўспрымання, бо гэта хутчэй споведзь, чым паэзія, разлічаная на шырокага чытача:

*Быть может, я — моллюск.
Быть может, я — амѣба.
Но я Тебе молюсь
И буду — вплоть до гроба.
Я чувствую — тяжка
Мне благодать Господня,
Почти из тупика
К Тебе молитвой поднят.*

Завяршае паэтычную частку нумара Уладзімір Ступінскі (нізка вершаў «Целемах»). Кожны твор перадае асаблівы настрой і асаблівы сэнс, які чытач зможа разгадаць толькі самастойна. Але найбольш зразумелым і выразным падаецца верш «Я — хлопчык...», што адлюстроўвае традыцыйны матыву сну і дзяцінства.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Дзе нас няма...

Сітуацыя ў свеце дае добрую нагоду для засяроджання на ўсім, што звязана выключна з інтэлектуальнай працай, а значыць, тыя творчыя практыкі, што могуць існаваць ва ўмовах адсутнасці сацыяльных кантактаў, быццам бы павінны на нейкі час расквітнець. Выглядае як прыцягнутая за вушы тэорыя, але чакайце: сакавіцкая «Малодосць» робіць падарунак усім, хто цэніць прыгожае пісьменства, бо адразу два надрукаваныя ў нумары паэты выклікаюць шчырае жаданне заграць у іх радках па самыя пяткі.

Ісціны, якія спрабуе намацаць сваімі вершамі Кацярына Масэ, цягнуцца да паганскіх ці, хутчэй, нават дапаганскіх часоў, калі прырода была натуральнай мерай светасузірання, але яшчэ не ўвайшла ў кліч з патрэбай чалавека ў рэлігіі. І — у той жа момант — гэта

вершы чалавека, які цалкам стаіць у сучаснасці, а не спрабуе стылізаваць ці падрабіць тагачаснае мысленне. Фізічнае (і нават «цялеснае») адчуванне прыроды пераплываецца з моўным цяжарам: заклёны, якія прамаўляе аўтарка, — гэта не проста спроба атрымаць карцінку былых дзён з нейкай выключна геданістычнай нагоды, але праз іх ачысціць уласнае існаванне ад смецця гучнасці і велічы. Таксама творы паэткі можна лёгка ўявіць як чорна-белае кіно з рэдкімі крапінамі іншых колераў. Быццам тэкст на аркушы паперы, чорныя плямы кладуцца ў велічэзны белы акіян, але Кацярына Масэ добра ведае свайго галоўнага героя і мэту свайго пісьменства, таму перамагае (канечне, калі ў гэтым мастацкім царстве ціхямірнасці існуюць такія агрэсіўныя катэгорыі, як «пера-

мога») дачалавечая, нават бесчалавечая белізна.

З меншай ступенню расчалавечанасці падыходзіць да прыроды Міхал Бараноўскі. Ён усведамляе існаванне пэўнай прыроднай іерахіі, у межах якой ёсць

месца і для чалавека, але гэтую самую чалавечую венцаносную пазіцыю ён ставіць пад сумнеў. «У лоб» гэты сумнеў падаецца толькі ў адным вершы — адным з серыі кароткіх лясных занатовак, дзе лірычны герой аўтара падае сябе як мінімум у якасці «брата меншага» да кожнай жывёліны, а як максімум — толькі раптоўным назіральнікам і ветлівым госцем. Чысціня думак і паводзін таксама адлюстроўваецца ў матывах дзяцінства: у адной занатоўцы праз алузіі да казкі, у другой — праз зварот да дзіцячага містычна-загадкавага светаадчування, у прызме якога разглядаецца лес. У адзіным вершы, які не ўваходзіць у «лясную серыю», праз шэраг «прымераў» сябе ў абліччы розных вадаёмаў аўтар зноў прыходзіць да таго, што яму не патрэбны «лаўры» прыроды, але гэта прыводзіць не да поўнага

(і знішчальнага) растварэння чалавечай істоты, а да незамутнёнага яе сцвярджэння («Я вучусь быць роўным сабе»).

Акрамя выдатнай паэзіі, у нумары можна знайсці і пераклады сусветнай прозы: студэнты Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта падрыхтавалі падборку беларускамоўных інтэрпрэтацый твораў амерыканскага майстра кароткага апавядання — О. Генры. Таксама ўвагі заслугоўваюць матэрыялы, прысвечаныя 180-годдзю з дня нараджэння Францішка Багушэвіча: адзін з іх праводзіць экскурсію па Музеі-сядзібе Францішка Багушэвіча «Кушыяны», другі — знаёміць са скрыжаваннямі творчай спадчыны аўтара і яе адлюстраваннямі ў наступных пакаленнях беларускіх пісьменнікаў.

Данііл ЛЫСЕНКА

Матылёк выгледвае з кокана

Ёсць такі своеасаблівы стэрэатып, што вершы пішуцца, калі аўтар малады, бо ён эмацыянальна і рэзка ўспрымае ўсё, што з ім адбываецца, а вартая проза пачынае атрымлівацца пасля 30 гадоў, калі аўтар набярэцца хоць якога жыццёвага досведу.

У асноўным такое меркаванне падаецца не асабліва рацыянальным і аб'ектыўным, але часам сустракаюцца прыклады, гледзячы на якія вельмі востра адчуваеш, адкуль у такіх думак могуць «расці ногі».

Некаторыя лічаць, што пол і ўзрост аўтара не павінны ўлічвацца пры размове пра творчасць, бо не маюць значэння для сапраўднага мастацтва. Хтосьці, наадварот, упэўнены, што любая чалавечая ідэнтычнасць непазбежна звязана з тым, што гэты чалавек укладае ў тэкст, і таму тэкст сямнаццацігадовай дзяўчынкі павінен з першага погляду даводзіць чытачу, што яго аўтар — сямнаццацігадовая дзяўчынка. Насамрэч, думаю, даволі цяжка, як і заўсёды ў пытаннях, звязаных з мастацтвам, даць канкрэтную ацэнку гэтаму праяўленню. Усё залежыць ад мэт аўтара і ступені свядомасці, з якой ён падыходзіць да стварэння тэкстаў.

Дэбютны зборнік вершаў Вольгі Нікіценкі «Сузор'е птушкі» — неblaгая нагода для разважання пра паэтычную ідэнтычнасць. Агульнае ўражанне ад зборніка хочацца апісаць словамі «заўважна, што аўтарыцы 17 гадоў». Пра гэта кажа не толькі тэматычны складнік

вершаў — мары пра будучыню, развітанне з домам, паэтычны дэбют, жыццё ў студэнцкім інтэрнаце, але і агульны настрой — у нечым наіўны, прасякнуты рэфлексіяй. Нягледзячы на тое, што амаль кожны верш — спроба разабрацца з сабой, знайсці адказ на пытанне, вызначыць сваю ролю або выказаць пачуцці — паэтка не баіцца ўводзіць лірычных герояў, прыдумваць гісторыі. Але такія вершы займаюць невялікую частку кнігі.

*Горад гаворыць амаль
зразумелай мовай.
Збытаны фарбы, гукі і
кіламетры.
Пад небасхілам задумліва
і ружова
Тчэцца наветра...*

*Неба мігціць, бы ў мільёнах
яскравых зорак.
Неба загадвае нам
Уздымаць
Вочы.*

Паэтка найчасцей карыстаецца класічнымі прыёмамі перадачы эмоцыяў праз апісанне навакольнага асяроддзя — у асноўным прыроды, неба, а таксама праз абстрактныя назойнікі, якія, як бы дзіўна ні гучала, надаюць вершу зашмат канкрэтыкі. Часам словы кшталту «душа», «натхненне», «музыка», «шчасце» і г. д., названыя ў вершы канкрэтна і наўпрост, выглядаюць так, быццам аўтару бракуе сродкаў выразнасці і тонкасці выказвання. Але, нягледзячы на гэтыя абстрактна-канкрэтныя словы і прамыя

вызначэнні пачуццяў, сказаць, што творам Вольгі Нікіценкі ўласцівая дэкларатыўнасць, немагчыма. Часам яны з'яўляюцца чымсьці кшталту разважанняў у голас — нанізваннем метафар, апісанняў, каляровых вобразаў. Колер, дарэчы, аўтарка выкарыстоўвае як паэтычны сродка даволі часта — на гэта настрайвае і вокладка кнігі, якую Вольга стварыла сама. Захапленне выяўленчым мастацтвам, натуральна, знаходзіць увасабленне ў вобразнасці тэкстаў Вольгі Нікіценкі.

*Непрыкметна дарожкі
заплакалі шэрай слотай
Ды ударыў залеў, як
страшэнны, няўмольны жах.
Што рабіць, калі вершы
патухлі, нібы лістова,
І бясплоўна памерлі на белых
тваіх руках?!!*

*...Не служы паніхідаў
на згубленых паэтэсах.
Калі сэнс міжрадкоўяў
блакітным святлом загас,
Словы стануць чужымі.
Злятуць на нямы паўмесяці
І пакінуць цябе,
Саступішы ў мінулы час.*

Тэматыка вершаў выяўляецца пэўным спалучэннем пейзажна-побытавых замалёвак з разважаннямі на актуальныя для аўтара тэмы. Гэтыя развагі, дарэчы, — таксама балансаванне паміж страхам страты сябе і творчасці ў сабе, невядомага вялікага жыцця і марамі пра будучыню, поспех. Нягледзячы на агульную вобразную «каляровасць» тэкстаў, аўтарка надзвы-

чай часта выкарыстоўвае словы «туман» і «цяжрэча». Адчуваецца, што паэзія для Вольгі Нікіценкі — адзін са сродкаў вырашэння ўнутраных пытанняў.

*Чалавек блукае між рэчаў,
месяцовых палос,
ценяў, плямаў
і яшчэ не пачутых гукаў,
што так вярэдыць душу...*

*У доме на вуліцы
Будучых літаратараў.*

Схільная да прыдумвання гісторыі і фантазіравання, аўтарка імкнецца пазбягаць тэм, якія яшчэ не сталі часткай яе жыццявага досведу. Так, у кнізе ёсць толькі адзін верш пра каханне, і тое цэнтрам тэксту ў ім становіцца не само пачуццё, а мара пра яго, разважанне, якім яно можа быць.

Дарэчы, вялікай розніцы паміж рэалізацыяй абстрактна-апісальных і сапраўды проблем-

ных тэм не назіраецца, аўтарка захоўвае паўсюль даволі меланхалічны тон. Часам яе голасы яўна не стае рэзкасці, напружанасці, унутранага стрыва. Захапленне, з якім Вольга апісвае сусвет, часам падаецца ненаaturalным, празмерным, нават у нечым архаічным. Перавольшаная (прычым выключна станоўчая) эмацыянальнасць і вобразы, якія не маюць канкрэтнай мэты ў тэксце, у пэўным сэнсе размываюць і змешваюць уражанне ад вершаў Вольгі Нікіценкі. Відавочна, што аўтарка яшчэ разбіраецца з сабой, намацавае свой жыццёвы і творчы шлях. Але пры гэтым заўважна: калі паэтка разматае свой матыльковы кокан і пакажа свету крылы, уражанне будзе іншае. Тэксты яе павінны вырасці разам з ёй, аформіць канчаткова свой адметны голас, які пакуль толькі праразаецца, пусціць у сваю строгую класічную структуру крыху эксперыменту і больш асэнсаванасці.

У сямнаццаці гадоў, асабліва творчаму чалавеку, вельмі важна камусьці падабацца, і на любую заўвагу рэагуеш з вялікім болем. Паэтычная ці праявітая творчасць так ці інакш для многіх падлеткаў становіцца сродкам для самарэфлексіі, самаўсведамлення сваёй прысутнасці ў свеце. Такія тэксты аўтары часцей за ўсё перарастаюць і разам з гэтым перастаюць пісаць. Мяркуючы па настроі і мастацкім узроўні гэтай кнігі, Вольга Нікіценка — абсалютна іншы выпадак.

Дар'я СМІРНОВА

Па-за гульнёй

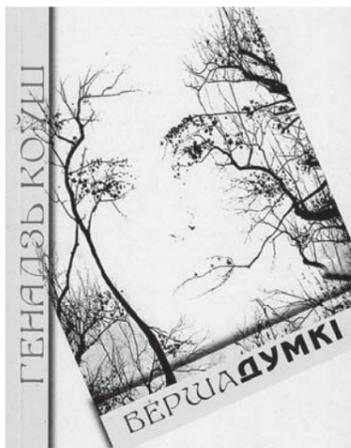
Паласа сапраўдных адкрыццяў звычайна распасціраецца недзе па-за полем зроку, акурат паралельна лініі гарызонту. Гэтае ж датычыцца і літаратуры: пакуль пісьменнікі інстытуцый займаюцца выкананнем дзяржаўных і сацыяльных заказаў (і аўтары нярэдка нават не заўважаюць, што заказы зліліся з асабістымі мэтамі творчага пошуку), дзесьці па-за іх межамі развіваюцца індывідуальныя паэты, чыё існаванне ўключана ў сацыяльны аспект літпрацэсу.

Ні выдавецкіх пераважнасцяў, ні прэміяльных сварак, ні фэйсбучных косткапрамыванняў — толькі празрыстая творчасць. Нешта першабытна-шчырае ёсць у такім літсаванні, але з гэтай першабытнасцю звязаны і шэраг мінусаў, а менавіта выпадковая магчымасць вынаходства веласіпедаў і агульная павольнасць літаратурнага развіцця (на мяжы з працяглым застоём). Калі ж у аўтара ёсць уласная база для творчай самаадукацыі, мінушы гэтыя самі сабою нівелююцца, але нават пры адсутнасці базы ёсць шанец «выехаць» на адмоўных паказчыках «перачытанасці», з-за якой, напрыклад, калісьці ўзніклі такія катэгорыі паэтаў, як адэпты залатавечча і коласакупальства.

Праз друкарскія апараты гарадзенскага выдавецтва «ЮрСаПрынт» летась выйшла кніга паэта з вёскі Дзярэчын Генадзя Коўша пад назвай «Вершадумкі». З першых слоў прадмовы яе аўтар, Лявон Вашко, акрэслівае лінію, якая разводзіць аўтара кнігі і сучасны беларускі літпрацэс па розныя бакі: «Творчасць Генадзя Коўша адбываецца на ўскраіку беларускага літаратурнага фітнесу, наводдаль ад тлумнае алімпійскае барацьбы за іерархічны распадзел мастацкага кары-

та». Менавіта гэтаму, сацыяльнаму аспекту, становішчу «па-за гульнёй» аўтар прадмовы надае пераважную ролю ў фарміраванні сузіральна-адарванага стылю Генадзя Коўша. Аднак пры гэтым Лявон Вашко занадта фіксуецца непасрэдна на слове «вершадумкі» (якое з'яўляецца не проста неалагізмам дзеля прыгожай назвы кнігі, але і цалкам вычарпальным жанравым значэннем твораў). Праз вялікую колькасць слоў з коранем «дум-» аўтар прадмовы спрабуе раскрыць творчы метаф Коўша з розных бакоў (і нават падвесці да таго, што жанр вершадумак аб'ядноўвае ўсю творчасць, а не толькі творы з аднайменнай кнігі). Але аргументацыя з-за флексійнай аднастайнасці прыводзіць і да аднастайнасці доказаў. Наўмысна паэтызаваны ўступ кнігі, на які спасылкаецца аўтар прадмовы, прымаецца ім за чыстую манету, з-за чаго, нягледзячы на мастацкую моц сваёй мовы, Лявон Вашко, на жаль, з большага толькі будзе свае абстрактныя паверх абстрактны аўтара кнігі. Падыход безумоўна яскравы, але крыху далекі ад літаратуразнаўчай канкрэтыкі, якая, думаю, павінна азнаёміць чытача не толькі з умоўнай «атмасферай» кнігі, але і з яе мастацкім зместам.

Як падрэслівае аўтар прадмовы, вершы Генадзя Коўша — «кароткія афарыстычныя занатоўкі». Цалкам верлібрычныя занатоўкі, якія графічна складаюцца з адной страфы, а сінтаксічна

не больш чым з сямі сказаў (прыкладна палова якіх — аднастаўныя назойніыя, у складзе якіх — анічога, акрамя аднаго назойніка). Такі сінтаксічны мінімалізм, што, відавочна, дазваляе адлюстраваць імгненнасць часу і статыку прасторы. Але акрамя гэтага ў структуры вершаў адбываецца пэўная дынаміка. Калі пачынаюцца творы выключна з назойных сказаў, то заканчваюцца яны сказамаі ўсклад-

ненага характару: гэта могуць быць як аднастаўныя сказы з даданымі членамі, так і паўнавартасныя двухстаўныя, і нават двухстаўныя складаназалежныя. Гэта сведчыць аб тым, што, нягледзячы на малы памер (не больш чым два дзясяткі радкоў), аўтар заўсёды вытрымлівае канкрэтную неаднастайную (у межах аднаго верша) пабудову: экспазіцыя, якая даецца кароткімі штрыхамі, і яе працяг, які аформлены разгорнутымі афарыстычнымі думкамі. На ўзроўні структуры гэта не самая звыклая форма для верша, і таму на першы погляд, праз павярхоўнае прагортванне старонак, яна можа зацікавіць, але ўсё-такі трэба глядзець і на тое, які змест падаецца праз гэтую форму, ці адпавядаюць яны адно аднаму — і тады стыль, які дэманструе Генадзь, бачыцца не такім бездакорным.

Паэт расчароўвае як на макрасэнсавым узроўні, так і на мікрасэнсавым. Пад макрасэнсавым узроўнем маюцца на ўвазе адносіны вершаў паміж сабою.

Калі параўноўваць іх пачатковыя «статычныя» часткі, выяўляецца недаравальная лексічная другаснасць аўтара: гэта датычыцца назваў месяцаў («верасень», «кастрычнік», «лістапад»), пор года («восень», «зіма»), нейкіх прасторавых азначэнняў («неба», «лес», «рака», «поле», «дарогі») і іншых, больш штучных момантаў. У кантэксце таго, што першыя некалькі радкоў у гэтых вершах звычайна складаюцца з аднаго слова, іх пачаткі ў выніку з вымярэння паэзіі пераходзяць у механічную камбінаторыку, што пераводзіць статыку пейзажаў у статыку аўтарскага мыслення. Мікраўзровень прадстаўляе сабою аўтарскую афарыстыку з другой паловы твораў. Амаль кожная думка, да якой падводзіць паэт, наследуе сваю відавочнасць ад невыразных уступаў: прыроднасць і філасафічнасць круціцца вакол шматстагоддзевай даўняй параўнанняў снегу з сівізнай, зямлі з цяжарнымі жанчынамі, лёсу з павуцінай і г. д. Тыя часткі тэкстаў, якія павінны былі быць канцэнтратам асноўнага сэнсу, на мой погляд, насамрэч зводзяць кожны твор да абязлічанай масы агульных слоў і думак.

Вершадумкі — форма, з якой ёсць дзеля якіх мастацкіх мэтаў гуляцца, але напачатку, перакананы, ёсць сэнс вызначыць для самога сябе пэўныя правілы. Мінімалізм — гэта не пра «мала слоў у радку ці сказе», а пра «максімум сэнсу ў мінімуме моўных адзінак». Назойныя сказы — гэта не пра «ўсім вядомыя лексічныя станы прасторы і часу», а пра «тыя месцы і часы дзеяння, у якіх раней не разыгрывалася ніводная чалавечая камедыя ці трагедыя». Вершадумкі — не толькі думкі, запісаныя ў слупкі, але і вершы, у якіх, акрамя думкі, ёсць штосьці яшчэ.

Данііл ЛЫСЕНКА

Казімір КАМЕЙША

З НОВАГА СШЫТКА

Амшар

Са сцяжыны ды прыгадкі кожнай,
Ад навал, нахлынаў і навук,
Я ў лясок той ціхі прыдарожны
На зялёным воблаку плыву.

І ў гушчарных сховах, і на ўскраі,
Дзе раса густая, нібы ртуць,
Зноў грыбы пакутліва збіраю,
Што пазты рыфмамі завуць.

Як усё тут нізкае высока,
Быццам сам намацаў свой выток.
І ў далоні самым страшным токам
Б'е зялёны кожны правадок.

І ніхто, апроч мяне, не бачыць,
І такое нават не прысніць,
Як чарніцы там, у цемры, плачуць
Чорнымі халоднымі слязьмі.

Дзіўных траў і зёлак на засушку
Жмені купін самі мне нясуць.
І спытацца сорамна у птушкі:
— Як цябе, чубатачка, завуць?

Хоць даўно знаёмыя мы з ёю,
І па свеце чую, што свая,
А яна жыве з душой сваёю,
Ад маёй пшчотнай удвая.

Эх, жыцця сакральныя сакрэты,
Іх за век адзін не разгадаць.

Ты ж не з нейкай іншае планеты,
Мы з табой з адзінага гнязда.

Я не шмат таптаў сцяжын замежжа.
Вырай мой таго не дазваляў.
Жыў табой і ад цябе залежаў,
Родная і мілая зямля!

...Ляжаш спаць, а ў сон праз вокны ночы
Зноў глядзяць старых ялін ствалы.
Думна, нібы прадзедавы вочы,
У пацічках залатой смалы.

Гэта — плач мой, даўніх слёз паціцкі.
І куды спяшаецца душа?
Кожны сон і дзень мой — як уцёкі
У тваё збавенне, мой амшар...

Фіга Андрэя Макаёнка

Андрэй Макаёнак быў не толькі
выдатным драматургам, але і добра
валодаў начыннем скульптара.
Тацяна Шамякіна згадвае, як ён
аднойчы на пацеху сабе і сябрам
змастачыў з асовага аскабалка
незвычайную выяву фігі.

На стале з паставай п'едэстала,
Дзе даўно маўчаў паперы стос,
Ты мне твар чыноўны нагадала,
Дзе між пальцаў — той, задзёрты нос.

Нават цешыць позірк іранічны,
Чуцен нават сумны дрэва скрып.
Хай сабе і вобраз не сцэннічны,
А які ліхі драўляны згіб.

Некаму — даносы і разносы,
Аркушы памыйнае маны.
Іным — дык без фігі не да носу,
Прасяца на сцэну і яны.

Трэба ведаць формулу старую:
Там, дзе кепска, будзе яшчэ горш.
Але там, дзе фіга фігуруе,
Твары фігай моршчацца чаго?

Хоць ты пачынай усё нанова,
Малатком ды долатам старым,
Думайце, што хочаце, панове,
Але ён для вас яе стварыў.

Гэта не да згоды запрашэнне.
Ну куды вы са сваёй мурой?!
«Вы свае хавалі у кішэні,
А цяпер закусвайце маёй!»

Можна, нават некаму няёмка
Пра сваё прызнацца ды прызнаць.
Пакаштуеце дулю Макаёнка.
З макам, каб вы ведалі, яна!

Гэта боль яго, а ваша — бомба,
Аман — страшной моцы аманал.
І не выклік — скрушны выбух тромба,
А камусьці нават — трыбунал.

Хай сабе персана не нон грата,
Хай нагрозна цыкае ЦК,
А кулак сціскаецца гранатай.
Фіга ў ім і ёсць сама чака.

Высілкамі скроеная ўсімі,
Самых буйных зборшчыцаў спаміж,
З аскабалка сіняе асіны,
Нават Юду нейкі напамін.

Хай сабе не самы знак сакральны,
Не скалечыць і не здзівіць лёс,
А ў жыцці нейтральна-тэатральным —
Некаму хвіндос пад самы нос.

Гэтай ролі не паўторыш зноўку.
Дзе ты сам? Ніхто і не спытаў.
Час не той, не тая пастаноўка,
Хоць такі на сотні дзей спектакль.

Хай сабе з асіны, а фігура,
Здатная ўсіх выдумкай здзівіць.
Хай мазгі напружыць рэжысура,
Як тут з ролляй незвычайнай быць.

Будзе час хлусні ўсёй рушыць сцены,
Клікаць мёртвых, весяліць жывых...
Хто сказаў, што сьдзізе ён са сцэны?
Хто сказаў — таму не верце вы!..

Яблыня

Як завейным цветам ты мяла,
Замятала мне акно і вечар.
Ты з чыйго зярняці прарасла,
Ведаюць пра тое Час ды вечер.

Дзе не іду — і ты ідзеш услед,
Сцебанеш галінкай ці прытуліш.
І калі раняеш свой ранет,
Бачу я на ім слязу матулі.

Недзе раскашце чыйсьці сад,
Хай сабе глядзіць на свет з дакорам,

Ведаю, што высахне сляза,
Толькі б не парваўся родны карань.

Светла мне, як ты вясной цвіцееш,
Лёгка мне, як цень да вокнаў кінеш.
Добра спелым яблыкам трымецць
На тваёй лагоднай галіне.

Недзе прадчуваючы бяду,
На зямлю гляджу я ў задуменні.
А захоча вецер — упаду,
Разаб'юся аб твае карэнні.

Ты стаіш, дзе смутак мой стаяў,
І глядзіш на свет зярнятка вокам.
Я — твой яблык, яблынька мая,
Ад цябе я не ўпаду далёка.

Бальшак

Ляці хоць птушкай ці бязь трышком,
Пад небама усяго зямнога бойся.
І шлях той, што завецца бальшаком,
Усё ж ад жыцця найменшага не большы.

Нікога са спагадай анідзе.
Як хмары, твары небама расплыліся.
Калі і посах цвёрды не вядзе,
Тады на цень уласны абарыся.

Пяцэцца дум гарачых кіпяток,
Сціскае пушыца далеч абцугамі.
Апоры там нясуць высокі ток,
Ступаючы жалезнымі нагамі.

Святла няшмат, але скупей жыцця,
І кожны дзень — як нейкі камень пробны.
Пад неба услед за птушкамі ляцяць
І правды, і жылы позніх промняў.

У кожным часе выдумкі свае.
Не маем крыл, ды ёсць у іх патрэба.
Няўжо зямлі нам скупа Бог дае,
Калі мы ўсе хапаем за неба.

Не спыніш час на дымным бальшаку,
Калі хадзе ўжо ногі не слугуюць.
Там, можа, хто чужы падасць руку,
З адной бяды перавядзе ў другую.

А лепі бы я па сцежцы даўняй бег,
Што ў памяці яшчэ звініць струною.
На ёй было б не цесна і табе
Душа ў душу прайсіці свой век са мною.

Змітрок КУЗМЕНКА

***

Зачыніліся дзверы турмы.
Цяжка бразнула звонка завала.
Прэч пратупаў ахоўнік нямы.
І мяне ў гэтым свеце не стала.

Быццам і не з'яўляўся ў ім я:
Ані згадкі не знойдзеш, ні следу.
Толькі ценем гасцію імя
Ў нешматлікіх сяброў ды суседзяў.

Апраметная цемрань. Ланцуг...
Гэта свет мой цяперашні, новы —
Падзямельны каменны катух
Недзе сажань на сажань з паловай.

Павянчаны з турмой як з труной,
Мо да скону мець буду турботы:
Не аслепнуць у цемры густой
І вар'ятам не стаць ад самоты.

Калі ж раптам збавеннем ад бед
Зноўку бразне завала цяжкая —
Я наўрад ці пазнаю свой свет
І мяне ён наўрад ці пазнае.

Што чакае на волі мяне?
Абыякавасць, холад, пустэча...
Ды ў глухой непрыступнай сцяне
Я каменне і пальцы нявечу.

***
Кажаш, цудаў няма, і ніколі не ўзняцца
ў палёт
Невідушчым кратам-абывацелям
з нораў падземных?
Вунь ляжыць на падлозе сапраўдны
кілім-самалёт...
Бачу, надта не верыш ты мне.
Але тое дарэмна.

Дык сядайма хутчэй,
расчынішы шырока акно,
Тры чароўныя словы — і толькі трымайся
рукамі!
Мы нясёмся ў паветры,
нібы ў фантастычным кіно,
І трапеча кілім ад сустрэчнага ветру
кряямі.

Глянь: унізе пад намі далёка раскінуўся
Менск...
Толькі што гэта? З кожнай хвілінай
змяняецца горад.
Зніклі шматпаварховікі ўсюды,
а ім наўзамен —
Спрэс драўляныя хаткі пад гонкім
шматкрыжжам сабораў.

Вузкай вулкай крывой ледзьве цягнецца
гужаны воз.
Уліваецца ў Свіслач вузенькаю стужкай
Няміга.
Запыніцца б, аглядзецца хоць на хвіліну...
Ды вось
Зноў нясецца кілім праз стагоддзі
разгорнутай кнігай.

Апускаемся долу. Пад намі гасцінец
стары.
Вечар. Сонная вёска. Нідзе не адчыняцца
дзверы.
І на конях паўз вёску імчыць падарожны
з гары
І раскідвае вуліцай нейкія скруткі паперы.

Здагадацца складана, навошта дзівачыць
ён тут...

Падлятаем бліжэй.
Можна нават крануць за рукаў, ды...
Гэта ж едзе дарогай сваёй
Каліноўскі Кастусь,

І раскідвае ён свежы нумар
Мужыцкае Праўды...

Ноч. Над ціхаю рэчкаю зырка палаюць
кастры.
Множаць вогнішчы тыя трывожныя
хвалі рачныя.
Сталі лагерам тут неведомыя нам
валяры.
Чуеш? Варта гукае наструнана ў цемрань
начную.

Выйшаў месяц 3-за хмар.
Недалёка цягнуець равы.
Грозны замак каменны аціў у дрывотным
спачыне.
А пад намі ў святле месяцовым на злом
галавы
Верхам гоніць каня прэч ад замкавых
вежаў дзяўчына.

Азірніся на Крэва...
Ніякіх сумненняў няма:
Гэта ж Крэўскага замка мур у цішыні
незваротнай.
А ў адзенні дзявочы, увёўшы старожу
ўсю ў зман,
Гэта Вітаўт Вялікі ратуецца з пасткі
смяротнай...

Праляецца бы над Полацкам нам
на зваротным шляху.
Можна, раптам паішчасціла б зледзець
Францішка Скарыну.
Толькі стрымліваць мусім з табой мы
імзэт свой крыху,
Бо няможна за раз праімчаць па дарогах
краіны.

Што ж, вяртаемся, дружа.
Наперадзе ў нас туманы.
Успяваю нясёмся. Ні вёрстаў,
ні часу не злічыш.
Раптам рвуцца аблокі,
як зношаныя рызмань,
І, нібы на далоні, — сучасныя гмахі
сталіцы.

Вось мы дома ізноў. На падлозе той самы
кілім
Нерухома ляжыць, быццам быць і не можа
іначай.

Ты пытаеш мяне,
ці я лёгка спраўляюся з ім.
Тут сакрэту няма, я ахвотна табе
патлумачу.

Ты чароўныя словы па свеце дарма
не цяруш,
Не кажы іх ніколі для выгляду ці для
забавы...
Каб вярнуцца назад, трэба мовіць:
«Жыве Беларусь!»,
Каб пусціцца ў дарогу, трэ выдыхнуць
«Гонар і слава!».

Гавары тыя словы нягучна ўсім сэрцам
тваім,
Каб ад іх у душы зазвінелі таемныя
струны.
І тады пад табою рванецца
ў нябёсы кілім,
І ты выбераш сам падарожжа твайго
накірунак.

Фота Кастуся Дробова.

Анатолий КРАВЦОВ

***

Якая ж асалода прачнуцца пасярод ночы і падумаць-паразважаць. Пра што? Ды проста пра тое, што... як жа добра прачнуцца пасярод ночы і падумаць-паразважаць.

***

Аднойчы ўначы прахэпіўся ад думкі: чаго ж гэта я не веру ў тое, што існуе жыццё і пасля жыцця? І паплылі думкі. Вось мінерал жа ніколі не падумае пра тое, што ператворыцца ў травінку. Травінка ніколі не падумае, што ператворыцца ў жывёліну. Жывёліна ніколі не зразумее, што ператворыцца ў чалавека, якому стане спажавай. Гэтак і чалавеку цяжка ўявіць, што і ён ператворыцца ў нешта іншае, толькі спажавай для таго вышэйшага будзе яго душа, а не цела.

І чым святлейшая душа, тым багацейшы ўрадак дасць пасля зямнога жыцця, па аналогіі: чым багацейшы мінерал, тым багацейшая і травінка, якая ўзбагаціць жывёліну, а ўкормленая жывёліна пера-

творыцца ў моцнага чалавека, які павінен недзе там, наверху, стаць духоўнай спажавай, і чым святлейшая душа, тым святлейшым будзе рабіцца вышэйшы духоўны сусвет.

Але ўявіць гэта нам не дадзена, як жыццёліне не дадзена ўсвядоміць, што ёсць яшчэ і вышэйшы за яе свет — чалавек.

Прыкінуў гэтак, маўляў, душа ўсё ж не памрэ, ды і зноўку прыспакоены праваліўся ў сон.

***

Напаўсонні прымроіліся апошнія вярчэнні навінны. Цікава ўсё ж: тое, што адбываецца ў свеце — яно адначасова і ўва мне ці па-за мною? Я ж у свеце! Але з ім ці сам-насам, сам па сабе? А свет успрымае тое, што я ў ім? Свет жа не можа быць сам-насам. Але ж у ім столькі такіх і не такіх, як я! Таму, колькі б я ні імкнуўся адасобіцца ад свету, усё ж гэта ён абыдзеца без мяне, а я без яго не абыдуся. Тады ці можна зрабіць так, каб свет не мог абысціся без мяне? Ён лёгка абыходзіўся нават без самых вялікіх людзей, геніяў, вяршыцеляў лёсаў ва ўсе часы і дзе б ні было. Хаця чаму б не дапусціць, што раней ці пазней можа быць інакш?

***

Прыснілася ці пасля абуджэння найшло такое? Тое, што думаў-перадумваў пра справы сённяшнія ў прамінулым, на сычаным штодзённымі-надзённымі кло-

патамі, жыцці, у нябыт сышло. Значыць, трэба думаць пра вечнае. Дый пара б ужо. Але яно такое няўлоўнае, што не ведаеш, як толькі і думаць. Паўсядзённасцю жыў ды жыў сабе, не тужыў, а перад вечнасцю... разгубіўся.

***

Начная згадка пра нядаўняе: пісаў гэтак доўга, што свежанькі бутэрброд, які паклаў побач, каб перакусіць-перадыхнуць, паспеў закамьянець-зачарсцевець.

***

Доўга разважаў паміж сном і явай, перагортваючы карцінкі: васьмь жыву ў сталіцы, а цяпер — на хутары. Заўважыў, як тут птушкі, нават звычайныя галубы, ледзь пачаюць чалавека, адразу ж разлятаюцца. А вось у сталіцы часенька здаралася, што голуб праз доўгі падземны пераход-танэль (асабліва на Плошчы Перамогі), ляціць, як крылатая ракета, проста на цябе і васьмь-васьмь патрапіць у лоб. Ажно не вытрымліваеш і прыгінаешся. Канечне, столі тут нізкаватая, але яны дазваляюць і значна вышэй ляцець.

А яшчэ пад акном былога працоўнага кабінета на старым явары дзікія галубы (горліцы) «прапісаліся». Дык улетку падляціць да расчыненага акна, сядуць на падаконне і чакаюць ласунку — пазіраюць, павярнуўшы галаву, адным вокам на чалавека. Тады накрывыш ім батона, які знарком прыпасяеш для пярнатых гасцей, і яны мірна сабе дзяўбуць. А калі крошкі

падаюць на падлогу, то і яны злітаюць ды акуратна падбіраюць. Кінуў некалькі крошчак пад ногі, без боязі няспешна падышлі, склявалі і гэтак жа няспешна вылецелі ў акно. Вясковыя галубы, не кажучы ўжо пра дзікіх лясных, куды болей асцярожныя і палахлівыя. Падумалася: гэтак жа і людзі вясковыя больш палахлівыя, чым гарадскія.

***

Заўсёды няболеў, калі ў вагон цягніка рэгіянальных ліній (у нас называюць дызель-цягнік) шумным натоўпам увальваюцца цыганы, а малыя цыганяты пачынаюць спяваць песні, што толькі раздражняе, замінае засяродзіцца на нечым вельмі важным. Ды яшчэ патрабуюць за гэта грошы. Падыдзе адно цыганятка ды глядзіць у вочы, маўляў, чаго не варушыцца, ану пакладзі ў руку!..

І вось эпізод, пасля якога неяк стала сорама за сябе. Убачыў, што кандуктар працягнула цукерачку маленькаму прадстаўніку гэтага племені, які чамусьці расплакаўся на ўвесь вагон. Той перастаў плакаць ды гэтак удзячна ўсміхнуўся, што і я міжволі расплыўся ва ўсмішчы. І матуля ўсміхнулася. А кандуктар паглядзіла хлопчыка па галаве, ласкава сказала нешта пра тое, што не трэба плакаць, і малы канчаткова супакоіўся.

Усё гэта неяк адразу пасля той нядаўняй прыгоды ў сне перакруцілася-перамалолася, і прачнуўся з думкаю: васьмь калі б усе так рабілі, а перш-наперш я сам.

Генадзь ПЯСЧАНСКИ

У Мухі нарадзіліся шчаняты — пацёра галапузых сляпых малышоў. Усе як адзін — тоўсценкія, гладзенькія, галавасценкія. Толькі масці рознай: двое чорных, двое рабых, а адзін белы, у рудую крапінку.

Пабедаваў-пабедаваў Кузьміч, ды і вырашыў пазбыцца іх, пакуль малыя. І сапраўды: навошта яны яму, беспародныя? Усё ж маці ў іх вядомая ў акрузе выжлоўка, чыстакроўная, з поўнай радаслоўнай рускі ганчак. Гадаваць такіх прыблудных — засмяюць паляўнічыя. Ды і карысці ад іх не чакай: калі ёсць дашак дварняка, падворак добра ахоўваць не будуць.

Ведаў гэта стары Кузьміч і цяжка ўздыхаў. Лёгка сказаць — пазбыцца, але як ён сваёй вернай памочніцы пасля ў вочы зірне? Бо быў перакананы: сабака разумнейшы за ўсякага іншага зверу. Муха — маці, і ёй усё роўна, якія яны, шчаняты.

І ўсё-ткі трэба нешта рабіць. Толькі што? Што прыдумаць?

Муха са сваім «каштоўным» прыплодам ляжала пад лаўкай на кухні, на мяккім, удвая складзеным дыванку. Адтуль чутно было сытае сапенне шчанят, патаемныя ўздыхі нядраемлячай маці, якая, нібыта прадчуваючы нядобрае, не адыходзіла ні на крок ад сваіх дзетак, пільнавала кожны іх рух. Але сёння яе

нясцерпна мучыла смага, і Муха, цалкам даверыўшыся гаспадару, выйшла з хаты. Падбегла да чарапка, гучна пахлябтала языком — і зноў да нашчадкаў.

— Эх, трасца твао! — уздыхнуў Кузьміч.

Ён адарваў шматок газеты і доўга не мог змайстраваць «казіную нагу». Паперка раскатвалася, тыгунь сыпаўся на калені. «Кідаць трэба гэтую дрэнь!.. — міжволі падумаў Кузьміч, прыпальваючы кепска скручаную цыгарку. — Бач, як рукі трасуцца. Вось, нельга курыць, а куру...»

Кузьміч стараўся думаць пра што заўгодна, толькі не пра тое, што мусіў здзейсніць. Ён успамінаў жонку-нябожчыцу, дачок, унукаў, але ўсё роўна думкі ўпарта, як ручай да ракі, сцякаліся да самай вялікай турботы — да сабакі і яе малых.

Дакурыўшы цыгарку, памкнуўся было скручваць новую, ды раптам яго асяніла: «А што калі... падацца да Ігната, суседа?» Згроб шапку, шумна выйшаў з хаты. І пайшоў да ракі з апушчанай галавой.

...Калі позна ўвечары вярнуўся дахаты, шчанят у Мухі ўжо не было. Як Ігнат здолеў забраць іх у сабакі, Кузьма не ведаў, ды і ведаць не хацеў. Пазбаўленая мацярынства, Муха кідалася з кута ў кут, распырскваючы на палавікі малако з набрынялых сасцоў. Падбегла да гаспадары, зазірнула ў вочы, нібыта пыталася: «Дзе шчаняты?» Кузьміч адварнуўся, рэзка выйшаў з хаты, доўга хадзіў узад-уперад па падворку. Падышоў да правіслага прасла, хацеў паправіць жардзіну, але пачуў з хаты прыглушанае скавытанне і зноў апусціў рукі. «Дай жа выпушчу яе сюды, можа, на волі развеецца...»

Ён адчыніў дзверы, паклікаў сабаку: — Пайшли, мілая, пагуляем...

Муха

Анавяданне

Муха ценем скацілася з ганка, кінула ся шныраць ля агароджы, абнохваючы кожнае бервяно, кожную трэску. Раптам недзе ў цёмным закутку пад павецію, дзе стаяла скрынка з аджыўшымі свой век унукавымі цацкамі, раздаўся піск. Муха падскочыла, замерла.

«Што гэта? Няўжо падвёў Ігнат, не аднёс, куды належала, шчаняты?» Муха варухнулася, і зноў нехта тоненька прапішчэў. «Шчаня, як ёсць, шчаня!..»

Падазраючы падвох, Кузьміч рашуча памкнуўся пад павець.

Каля скрынкі, быццам акаянелая, стаяла Муха, насцярожана схіліўшы набок галаву, адтапырнуўшы вуха. Кузьміч чыркнуў запалкай, пасвяціў. Не, шчанят не было — адны плюшавыя мішкі ды пластмасавыя, з праціснутымі бакамі, зайцы. Ён зірнуў пад ногі і зразумеў: ён і сабака стаялі на дошцы, якая адным канцом прыдушыла гумовага слоніка са свістулькай.

Пакуль Кузьміч вызваляў з-пад дошкі цацку, Муха проста валіла яго з ног. Так і лезе пад рукі, так і трасецца ўся. Кузьміч — у хату, а яна спераду яго, скача на грудзі, кроку не дае ступіць.

— На, прыцісні цябе якар! — вылаяўся стары і кінуў ёй слоніка.

А тая — хап яго гэтак ласкава за пузатае тулава і, задзёршы галаву, — да дзвярэй. Скавыча, драпае лапай, просіцца ў хату. Толькі Кузьміч адкрыў дзверы — яна са слонікам жвава схавалася пад лаўку. І давай там папіхаць яго ды лашчыць. Ледзь націсне, а ён: «Пі-і-і...»

Другі дзень ужо ляжыць Муха пад лаўкай, выказвае мацярынскую пяшчоту, ліжа, лашчыць гумовую цацку. А Кузьміч сам не свой. Віна перад сабакам цяжкім каменем цісне сэрца. «Але што рабіць? Можа, яны яшчэ жывыя?

Можа, Ігнат нічога яшчэ не зрабіў з імі? Напэўна, не!..»

Прыбег Кузьміч да Ігната запыханы, сэрца гатова з грудзей выскачыць, з твару змяніўся. Вечар ужо набліжаўся, змрок засціў вокны.

— Чаго ты? — пытае Ігнат. — Прыбег, быццам абвараны.

А Кузьміч усё топчацца, мнецца, ніяк не пачне.

— Я... я... тут... Ігнат, разумееш, я на конт таго... шчанят... я перадумаў... — заікаўся, невыразна мармытаў ён.

— А што? — Ігнат здзіўлена пазіраў на Кузьміча. — Я і не думаў нікуды пакуль іх дзяваць. Вось яны пад лаўкай на кухні бавяцца, малака напіліся. Я думаў падгадаваць іх, а потым раздаць у добрыя рукі.

— Добра, Ігнатка, што не пазбавіўся ад іх!.. Дзякуй табе за чулае сэрца! Я іх... іх забяру, калі ты не супраць?

— Не, канечне, не супраць! Бяры, як яны табе патрэбны. Вось яны якія малайцы! Бяры, бяры, галубок!

Кузьміч хуценька падбег да шчанят, згроб іх у нейкую дзяружыну і з дапамогай Ігната ўзваліў сабе на плечы:

— Дзякуй табе яшчэ раз, даражэнькі! Прыбег дахаты і кінуў на дол жывую ношу.

— На, Муха, бяры, радуйся сваім малым! — Нібыта бульбу, Кузьміч высыпаў перад ёю прыплод.

Муха не ведала, што рабіць ад шчасця — мітусілася, скавытала, зазірала Кузьмічу ў вочы. Пасля легла побач са сваімі гадаванцамі, пачала іх аблізваць...

Кузьміч і не думаў ужо пра тое, што шчаняты не пародзістыя — пяшчотна лашчыў малых і ніяк не мог нацешыцца.

Здараецца ж і такое. Аказваецца, як лёгка падмануць сябра, калі ён бясконца верыць табе...

Разам з дронам

Што тоіць лічбавая прырода?

Бібліятэкам варта імкнуцца пера-
дасваць больш сацыяльных праблем. Так
лічыць Сара Дзювал, уладальнік наву-
ковай стыпендыі Фулбрайта / *Неру* на
2019—2020 год на правадзенне дасле-
давання ў г. Колхатур (Індыя) у рамках
праграмы імя Фулбрайта Дзяржаўнага
Дэпартаменту ЗША. Яна вывучае дзей-
насць бібліятэк і бібліятэкараў у Індыі
і іх погляд на будучыню, супрацоўнічае з
доктарам Намітай Кхот, прафесарам і дэ-
канам факультэта бібліятэчна-інфарма-
цыйных навук Універсітэта Шываджы.
Сара Дзювал адкрыта дзеліцца вынікамі
сваёй працы ў друку, анлайн, на майстар-
класах і канферэнцыях для таго, каб
стварыць і шырока распаўсюдзіць мадэлі
адукацыі і мыслення будучыні.

Сваім бачаннем ролі кніжніцы і до-
сведам доктар Сара Дзювал падзялілася
са студэнтамі факультэта інфармацый-
на-дакументных камунікацый Бе-лару-
скага дзяржаўнага ўніверсітэта культу-
ры і мастацтваў падчас майстар-класа
з нагоды 75-гадовага юбілею факультэта
інфармацыйна-дакументных камуніка-
цый. Тэндэнцыі, якія выпяваюць у гра-
мадстве, сігналізуюць аб неабходнасці
зменаў для бібліятэкі. Што варта ўзяць
пад увагу, разважае Сара Дзювал.

ЗВЯЗАНАЕ НАВУЧАННЕ

Сацыяльныя і лічбавыя медыя аб'яд-
ноўваюць студэнтаў і моладзь, а так-
сама фармальных і нефармальных пе-
дагагаў. Яны прасоўваюць навучанне,
якое з'яўляецца ў найвышэйшай ступені
сацыяльным, і арыентаваны на навуча-
чальныя, эканамічныя ці грамадзянскія
магчымасці.

Заахвочваючы даследаванне і ўзаема-
дзеянне з рэсурсамі, звязанае навучан-
не здольна зноў павярнуць навучэнцаў
да некаторых з фундаментальных пера-
ваг бібліятэк. Каб звязанае навучанне
дапамагло выраўнаваць гульні, на мес-
цах студэнты павінны мець пастаянны
доступ да новых тэхналогій і інтэрнэту.
З акцэнтам на вытворчасць яно можа
забяспечыць магчымасці бібліятэкам да-
лучаць супольнасці, якія вытворчасць новых
ведаў і рэсурсаў, у вытворчасць спрыяць
інтэграванню ролі супольнасці ў біблі-
ятэцы.

Звязанае навучанне можа таксама слу-
жыць мадэллю для выкладчыкаў, пра-
фесіяналаў ці нават супольнасці.

ЛІЧБАВЫ РАСКЛАД

Дзеці і маладыя людзі, народжаныя і вы-
хаваныя ў лічбавым свеце (пасля 1980 г.),
могуць працаваць, вучыцца і ўзаемадзей-
нічаць адрозна ад «лічбавых імігрантаў»,
народжаных на пакаленне раней.

Лічбавыя абарыгены — актыўныя спа-
жыўцы сацыяльных сетак. Яны лічаць
адной з самых важных характарыстык
лічбавых прадуктаў і паслуг хуткасць,
а таксама шматзадачнасць паміж прыла-
дамі, працай і забаўкамі.

Характарыстыкі лічбавых першабыт-
нікаў не могуць прымяняцца ўніверсаль-
на. Тыя, хто вырас у супольнасцях з ніз-
кім прыбыткам, з'яўляюцца імігрантамі.
Дзеці імігрантаў або тыя, хто проста
маюць альтэрнатыўныя перавагі, могуць
не мець аднолькавага ўзроўню лічбавага
і тэхналагічнага ўплыву.

Таму супрацоўніцтва паміж лічбавымі
першабытнікамі і лічбавымі імігрантамі
асабліва важнае.

У лічбавых абарыгенаў больш высокая
актыўнасць у частках мозгу, якія адказ-
ваюць за кароткачасовую памяць, сарта-
ванне складанай інфармацыі, інтэграцыю
адчуванняў і думак. Пэўныя даследаванні
даводзяць зніжэнне здольнасці развіваць
эмпатыю, міжасобасныя адносіны і не-
вербальныя навыкі камунікацыі.

ДАНЫЯ ЎСЮДЫ

Мабільныя прылады, інтэрнэт значна
палепшылі магчымасці збору, захоўван-
ня і аналізу даных кліентаў і асабістай
інфармацыі для распрацоўкі прадуктаў
і паслуг, паляпшэння маркетынгу і ка-
мунікацыі, манетызавання інфармацыі.

Як даныя выкарыстоўваюцца для
кантролю або фарміравання вынікаў по-
шуку і доступу да інфармацыі? Кары-
стальнікам не трэба нагадваць пра поў-
ную разнастайнасць інфармацыі, даступ-
най ім.

Арганізацыі, якія збіраюць звесткі,
зацікаўлены ў паляпшэнні прадуктаў
і паслуг, могуць выкарыстоўваць даныя
для ўласных мэтаў або дзеляцца сваімі
данымі з прадпрыемствамі, урадамі ці
іншымі арганізацыямі — а гэта выклікі:
тэхнічны (весткі могуць быць апраца-
ваны сістэ-мамі) і этычны (парушаецца
канфідэнцыяльнасць і інтэлектуальная
свабода).

Паколькі наборы даных становяцца
каштоўнымі інфармацыйнымі рэсур-
самі, бібліятэкі могуць быць прызваны
служыць у якасці сховішчаў і пунктаў
доступу для набораў даных.

ДРОНЫ

Гэтыя мабільныя ляталь-
ныя апараты стануць рэ-
гулярнай часткай жыцця
і будуць выкарыстоўвацца
ў даследаваннях, перавозцы
і дастаўцы, справаздачнасці,
праваахоўных органах
і наглядзе, забавах.

Дроны могуць быць выкарыстаны для
дастаўкі доступу ў інтэрнэт у недастат-
кова абсталяваных раёнах. Такая тэхніка
магла б дапамагчы палепшыць працу
з насельніцтвам, забяспечваючы рэсурсы
для геаграфічна ізаляваных або прывяза-
ных да дома, забяспечваючы збор дэпазітаў
у раёнах, пацярпелых ад стыхійных бед-
стваў, транспарціроўку абсталявання
фізічным асобам ці нават падключэнне
экспертаў-даследчыкаў праз відэа абста-
ляваных беспілотнікаў.

Да ўсяго, дроны дадуць новыя маг-
чымасці для кантэнту. Карыстальнікі
могуць чакаць, што дроны будуць част-
кай тэхналагічных рэсурсаў, даступных
у бібліятэках. Відэа ці агляд кантэнту,
створанага дронамі, можа стаць інфар-
мацыяй, кіруемай бібліятэкамі. Аднак
нават калі беспілотнікі даюць магчы-
масці для творчасці, даследаванняў
і вытворчасці, яны ўсё ж выклікаюць за-
клапочанасць з прычыны прыватнасці
і бяспекі.

GAMIFICATION

Гейміфікацыя (выкарыстанне гульня-
вых элементаў і дызайну) і гульнявое на-
вучанне бібліятэкі могуць актыўна выка-
рыстоўваць сёння. У чым перавагі сумес-
най гульні? Гэта дапамагае палепшыць
сацыяльныя навыкі гульцоў, заахвочва-
ючы гульні разам: маленькімі групамі
або вялікімі класамі.

Навыкі, якія дапамагаюць развіваць
гульні, — лічбавая пісьменнасць і разу-
менне таго, што сістэмы (камп'ютарныя
і іншыя) стануць усё больш важнымі
ў працоўным асяроддзі.

РОБАТЫ

Робаты пярыйдуць ад прамысловага
і заводскага прымянення да больш паў-
сядзённай працы, будуць выкарыстоў-
вацца ў адукацыйных, даследчых і жы-
лых памішканнях. Яны будуць усё час-
цей выконваць задачы і працаваць разам
з людзьмі.

Бібліятэкі могуць укараняць робатаў
і робататэхніку ў свае тэхналогіі. Нават
калі прыхільнікі прапагандуюць мер-

кванне, што роботы палепшаць вопыт
работнікаў на працоўным месцы, па-ра-
нейшаму выклікае заклапочанасць, як
яны будуць выкарыстоўвацца для пера-
мяшчэння людзей, якія патрабуюць у гэ-
тым патэнцыйнай дапамогі.

Укараненне робатаў прынясе з сабой но-
вую палітыку і новыя наступствы, уклю-
чаючы бяспеку, канфідэнцыяльнасць, ад-
казнасць і пытанні інтэлектуальнай улас-
насці. Па меры старэння насельніцтва
недахоп людзей працаздольнага ўзросту
можа актывізаваць запатрабаванасць ро-
батаў для прадастаўлення паслуг.

UNPLUGGED

У свеце, дзе інфармацыя і тэхналогіі
ўсюдысныя, магчымасць іх адключыць
можа стаць найбольш важнай. Гэта пры-
нясе карысць як у прафесійным, так і аса-
бістым вопыце. Бібліятэкі могуць ад-
радыць і выкарыстоўваць успрыманне
бібліятэк у якасці ціхіх месцаў, дзе ёсць
пэўная прастора, каб абстрагавацца, за-
сяродзіцца. Праграмаванне і паслугі,
якія заахвочваюць ціхае разважанне або
якія абмяжоўваюць выкарыстанне тэх-
налогій, могуць стаць новымі і папуляр-
нымі паслугамі ў кніжніцах.

Даведка «ЛіМа»:

Доктар Сара Дзювал з'яўляецца кура-
тарам *TEDxYouth @ AnnArbor*, незалеж-
нага мерапрыемства для моладзі, якое
праводзіцца па ліцэнзіі *TED* і дае сту-
дэнтам дзяржаўных і прыватных школ
Эн Арбор магучую платформу для таго,
каб заявіць пра сябе. Яна прымала ўдзел
у навуцанні куратараў *TEDx* у Досе (Ка-
тар) і Ванкуверы, Б.К. (Канада), а таксама
ў саміце *TED* па візіяніраванні будучыні
TED у Банфе (Канада).

Спачатку яна працавала ў сетцы дзяр-
жаўных школ горада Эн Арбор на па-
садзе старшыні раённага дэпартаменту
школьных бібліятэк і ўзначальвала ад-
дзел медыя і тэхналогій у сярэдняй школе
Skyline. На працягу двух гадоў Сара Дзю-
вал працавала з 34 школьнымі бібліятэ-
карамі над візіяніраваннем будучыні бі-
бліятэк дзяржаўных школ Эн Арбор.

Наталля СВЯТЛОВА

Узнагарода ў спадчыну

Увага грамадскасці да адной з самых незвычайных
і таямнічых друкаваных кніг Беларусі XVI ст. — Бе-
расцейскай Бібліі не змяншаецца. За значны ўклад у раз-
віццё нацыянальнага кнігавядання і падрыхтоўку фак-
сімільнага выдання Брэсцкай Бібліі Ганаровымі граматамі
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь узнагарод-
жаны намеснік генеральнага дырэктара — дырэктар па
навуковай рабоце і выдавецкай дзейнасці Нацыянальнай
бібліятэкі Беларусі Аляксандр Суша і загадчык сектара вы-
давецкага аддзела НББ Дзяніс Макарэвіч. Ганаровай гра-
маты таксама ўдастоена арт-дырэктар Выдавецкага дома
«Сегмент» ААТ «Колорград» Кіра Сліжыкава, якая брала
непасрэдны ўдзел у афармленні факсімільнага Брэсцкай Бібліі.

Нагадаем, што ў нацыянальным конкурсе «Мастацтва
кнігі», вынікі якога падводзіліся падчас XXVII Мінскай
міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу, факсімільна Бе-
расцейскай Бібліі адзначана ў намінацыі «За ўклад у за-
хаванне духоўнай спадчыны».

Берасцейская Біблія ўспрымаецца сёння як адзін з сім-
валаў культуры Бярэсця, помнік эпохі Адраджэння, Рэ-
фармацыі, адзін з самых знакамітых кніжных рарытэтаў
беларускай зямлі: самая вялікая, самая дарагая, самая
прыгожая, самая загадкавая. Адным словам, з'ява ад-
метная. Але абставіны складваліся так, што ў свой час
гэтая кніга з Беларусі прапала. Яшчэ 50 гадоў таму ў на-
шай краіне не было ніводнага асобніка. Фактычна ўсе
разышліся: былі знішчаны, вывезены, трапілі ў далёкія
ад дзяржаўных збораў калекцыі. І пра Берасцейскую
Біблію перасталі нават казаць.

Дакрануцца да таямных старонак Берасцейскай Бібліі.

— Апошні асобнік, які знаходзіўся на Беларусі, аўтэн-
тычны, свой, быў знішчаны ці страчаны ў час Другой
сусветнай вайны, — гаворыць Аляксандр Суша. — Гэта быў
асобнік з Койданаўскага збору, які ў Беларусі дзяржаў-
ны музей трапіў яшчэ перад вайной. На вялікі жаль, яго
не стала. Прынамсі, у дзяржаўных калекцыях. Ды белару-
ская кніжная спадчына вяртаецца. Гэта адбываецца
з арыгінальнымі выданнямі. Нацыянальную культурную
спадчыну маюць выданні Казіміра Семановіча,
Статут ВКЛ і многія іншыя каштоўныя асобнікі. У гэ-
тым шэрагу і Берасцейская Біблія. Калі зусім надаўна не

было ніводнага асобніка, то сёння дакладна ведаю не менш
чым пяць асобнікаў, якія мне даводзілася браць у рукі,
працаваць з ім. Спачатку адзін экзэмпляр з'явіўся ў ака-
дэмічнай бібліятэцы: у 1975 годзе на юбілей кніжніцы
падарылі калегі з Літвы.

У 2014 годзе дзякуючы намаганням намесніка дырэ-
ктара Брэсцкай абласной бібліятэкі па навуковай рабоце
Алы Мясянікнай фрагмент Берасцейскай Бібліі займела
Брэсцкая абласная бібліятэка імя М. Горкага. Гэта стала
падзеяй выключнай важнасці. Як і тое, што на святкаванні
1000-годдзя Брэста — горада з найбагацейшай гісторыяй
і культуры — асобнік Берасцейскай Бібліі браслаўчанам
падарыў Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка.

«Берасцейская Біблія не можа быць названа сёння са-
май рэдкай кнігай Беларусі, — адзначае Аляксандр Суша. —
Яна ёсць у многіх бібліятэках свету. Нашы калегі з
Польшчы пачалі працу па выяўленні і ўліку асобнікаў.
Некалькі выявілі ў дзяржаўных зборах — у акадэмічнай
бібліятэцы Латвійскага ўніверсітэта. Сёння колькасць
асобнікаў дайшла да 130. Няма больш ні адной белару-
скай кнігі XVI стагоддзя, захаванай у такой колькасці!»

Берасцейская Біблія — адзін з найлепшых прыкла-
даў паліграфічнай кніжнай культуры Беларусі, мяркуе
Аляксандр Суша. Нацыянальная бібліятэка Беларусі дэман-
стравала асобнік на 71-м Франкфурцкім кірмашы — са-
мым вялікім кніжным форумам свету.

Берасцейская Біблія пабачыла свет у 1563 годзе, але
яна і сёння ў цэнтры ўвагі.

Наталля СВЯТЛОВА, фота аўтара

Выратавальны запіс

3 жыцця ўладальнікаў кнігі XVII стагоддзя

Праглядаючы старонкі кірылічных выданняў (кнігі на царкоўнаславянскай мове) XVII стагоддзя, што захоўваюцца ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, можна трапіць на рукапісныя запісы былых уладальнікаў і чытачоў. Многія з іх зроблены тагачасным скорпісам з вынаснымі літарамі і мудрагелістымі росчыркамі — прачытаць іх даволі складана. Часам уладальнік пакідаў на ніжнім полі аркуша па адным слове ці нават літары, намагаючыся ахапіць сваім запісам значную частку кнігі. Наступны ўладальнік, які набываў кнігу не вельмі сумленным шляхам, стараўся зацерці імя папярэдняга ўласніка і замацавацца на кнізе сваім запісам.

Жыццёвыя гісторыі некаторых уладальнікаў даволі надзвычайныя і не менш цікавыя за саму кнігу. Пра адну з іх нагадвае асобнік «Трыёдзі кветнай», якую Міхаіл Слэзка, друкар і выдавец беларускага паходжання, выпусціў у сваёй друкарні ў Львове 11 сакавіка 1642 г. Гэтая вялікая па памеры і аб'ёме (440 аркушаў) кніга на царкоўнаславянскай мове, якая змяшчае парадак богаслужэння на 8 тыдняў пасля Пасхі, адметная дэкаратыўным афармленнем. Тут шмат прыгожых заставак, канцовак, ініцыялаў і ілюстрацый.

Літургічная кніга, аформленая на высомастацкім узроўні, магла быць годным падарункам царкве. Уладальнік ахвяраваў храму кнігу, каб там пры яго зямным жыцці маліліся за здароўе, а пасля смерці — за ўпакой душы. Праз тры гады пасля выхаду з друкарні асобнік «Трыёдзі кветнай» быў парадззены ў храм Раства Прасвятой Багародзіцы ў Чаркасах (горад на тэрыторыі Украіны). Ахвяравальнікамі былі палкоўнік чаркаскага палка Іван Барабаш і яго запарожскія казакі «которых сам Пан Бог имена почитает». Пра гэта сведчыць пастаронкавы запіс 1645 г. (часткова заклеены), які заканчваецца пагрозай таму, хто паспрабуе кнігу з царквы забраць: «таковы будет от всех нас людей вышменованных проклят».

Запіс зроблены за тры гады да паўстання казакоў Войска Запарожскага пад кіраўніцтвам Багдана Хмяльніцкага супраць урада Рэчы Паспалітай (студзень 1648 — сакавік 1654). Як вядома, вынікам вайны стаў добраахвотны пераход земляў Войска Запарожскага ў падданства Расійскай дзяржаве. У ваенных падзеях прымалі ўдзел усе асобы («которых сам Пан Бог имена почитает»), адзначаныя ў запісе асобніка «Трыёдзі кветнай». А галоўнаму ахвяравальніку кнігі давялося стаць прыкметнай гістарычнай фігурай і адыграць у гэтых падзеях трагічную ролю.

Чаркаскі палкоўнік, гетман запарожскіх казакоў Іван Барабаш служыў у рэстрывым казацтве — дзяржаўнай ваеннай службе, створанай для абароны паўднёвых межаў Рэчы Паспалітай і выканання паліцэйскіх функцый супраць астатніх казакоў. Генеральным пісарам пры гетмане Іване Барабашы быў Багдан Хмяльніцкі. У далейшых ваенных падзеях яны апынуліся па розныя бакі баявых дзеянняў.

Іван Барабаш разам са сваімі казакамі выконваў загад падавіць паўстанне. Перад боем пасланцы Хмяльніцкага змаглі пераканаць казакоў Барабаша раззброіць сваіх афіцэраў і далучыцца да іх. Ноччу з 3 на 4 мая 1648 года Іван Барабаш у бітве пад Жоўтымі Водамі быў патаплены рэстрывымі казакамі, якія перайшлі на бок Хмяльніцкага.

Ахвяруючы кнігу, Іван Барабаш хацеў забяспечыць успамін аб сваёй душы. Ці мог ён прадбачыць бурныя падзеі, якія ў хуткім часе прынясуць жорсткія расчараванні, здраду таварышаў і смерць?!

Згаданыя ў запісе Чаркасы адзначыліся ў памяці як месца, з якога гетман Багдан Хмяльніцкі 8 чэрвеня (па цяперашнім календары — 18-га) 1648 г. адправіў лёсавызначальны ліст цару Аляксею Міхайлавічу з просьбай аб прыняцці Гетманшчыны ў падданства.

Невядома хто, нягледзячы на праклёны папярэдніх уладальнікаў, узяў кнігу з храма, але ў XVIII ст. яна апынулася непадалёк ад Чаркасаў, але ўжо на левым беразе Дняпра ў жыхара сяла Ліхалеты (цяпер сяло ў Чарнабаеўскім раёне Чаркаскай вобласці Украіны) армянскага Рыгора Махлая. Ён са сваімі чадамі ахвяраваў кнігу царкве апостала Іаана Багаслова «1764 года июня 2 дня».

У XIX ст. уладальнікам асобніка «Трыёдзі кветнай» 1642 г. стаў Іван Якаўлевіч Лукашэвіч (1811—1860) — заможны ўкраінскі памешчык-бібліяфіл. На форзацы кнігі — яго экслібрис: «Из библиотеки Ивана Лукашевича». Ён жыў у сяле Конанаўка Палтаўскай губерні, сабраў вялікую калекцыю старадрукаваных выданняў і рукапісаў, якая ўключала больш чым 4000 асобнікаў, у тым ліку 800 кірылічных выданняў XV—XVIII стст. У 1870 г. гэтую каштоўную калекцыю набылі ў яго нашчадкаў Маскоўскі публічны і Румянцаўскі музеі. Спадкаемніцай музеяў стала Дзяржаўная бібліятэка СССР імя У. І. Леніна (цяпер Расійская дзяржаўная бібліятэка).

Захоўвае памяць пра сваіх уладальнікаў і асобнік «Трэфалагіёна (снежань—люты)», выданы ў Маскве ў 1638 г. Гэта так-

сама вялікая кніга (723 аркушы), якая змяшчае тэксты для богаслужэнняў падчас праваслаўных святаў у снежні — лютым. Праўда, маскоўскі «Трэфалагіён» аформлены не так прыгожа, як львоўская «Трыёдзь кветная» Міхаіла Слэзкі: ілюстрацыі ў ім няма і арнаментальныя элементы больш стандартнага ўзору.

На аркушы форзаца першыя ўладальнікі кнігі практыкаваліся ў напісанні розных выказванняў і лістоў. Хтосьці з іх пакінуў нам павучанне: «Яко душевное благородне паче телеснаго. Тело убо питається хлебом и водою, а душа же словом и молитвою». Нейкі Сцяпан Цімафееў пакінуў чарнавік свайго ліста: «Государыне Федосье Прокофьевне и государю Ивану Глебовичу бьет челом и плачется бедный и беспокойный сирота ваш Ярославского уезду Верховного Стану села Глебовского деревни Тетерина Степка Тимофеев 1664 го сентября».

«Трыёдзь кветная» (Львоў, 1642).

Нашу ўвагу прыцягнуў сціплы пааркушны запіс аднаго з апошніх уладальнікаў кнігі. «Сия книга деревни Мостов Больших крестьянина Григорья Матвеева Прянишникова». Рыгор Мацвеевіч Працішнік (1845—1915), купец 2-й гільдыі, нарадзіўся ў вёсцы Вялікія Масты Кавернінскай воласці Макареўскага павета Кастрямской губерні ў сям'і стараабрадцаў.

Ён быў незвычайнай асобай, у нейкім сэнсе дзіваком. Пра гэта мы даведаліся з яго біяграфіі, складзенай у 1924—1925 гг. яго траурным пляменнікам Іванам Бліновым. Прадзед Рыгора займаўся вытворчасцю пернікаў, адтуль і пайшло прозвішча «Прянишников». Бацька быў звычайным вясковым мужыком. Сам Рыгор Працішнік ніякай адукацыі ў юнацтве не атрымаў, умеў толькі чытаць і пісаць па-царкоўнаславянску.

Выгадная жаніцьба дазволіла Працішнікаву разбагацець, адкрыць уласны гандаль, скупляць іконы, рукапісы і іншыя антыкварныя рэчы. З часам ён стаў выдатным знаўцам даўніны.

Рыгор Мацвеевіч быў апантаны старымі рэчамі. Пастаянна піў з аднаго і таго ж кубка. Маючы шмат кафтанаў і новых кашуль, увесь час хадзіў у абноскі. Характар меў суровы, быў упарты і нязгодлівы. Пад уражаннем ад абразоў з выявамі святых з доўгімі бародамі ён адпусціў сабе такую ж, насіў яе пад кафтанам і ніколі не расчэсваў.

З-за доўгай барады многія лічылі Рыгора Мацвеевіча пракокам і божым чалавекам, часта звярталіся да яго па парады па рэлігійных пытаннях. Прыём гасцей Працішнікаў супраджаў працяглымі чаяваннямі, падчас якіх выпіваў да 30 кубкаў гарбаты.

Ён вылучаўся адметнай скупасцю, упарта таргаваўся з прадаўцамі даўніны, збіваючы цану. Аднойчы да Працішнікава прыйшлі два вядомыя скупшчыкі антыкварыяту і прапанавалі набыць прыгожы разьбяны крыж XV стагоддзя, які каштаваў не менш чым 100 рублёў. За час чаявання з гаспадаром яны былі даведзены да такой ступені псіхічнага знясілення, што літаральна збеглі з дому, пакінуўшы яму крыж і не ўзяўшы прапанаваныя Рыгорам Мацвеевічам 8 рублёў срэбрам.

Так ці інакш Рыгор Працішнік сабраў унікальную калекцыю абразоў, металічнага посуду, залатых і срэбных манет, залатога шыцця, старадрукаваных і рукапісных кніг. Гэтая калекцыя потым перайшла яго малодшай дачцэ. У 1918 годзе калекцыю Працішнікава набыў Румянцаўскі музей.

Асобнікі маскоўскага «Трэфалагіёна (снежань—люты)» 1638 г. і львоўскай «Трыёдзі кветнай» 1642 г. з запісамі Івана Барабаша і Рыгора Працішнікава паступілі ў аддзел рэдкіх кніг і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі НАН Беларусі ў 1971 і 1976 гадах. Яны былі перададзены з Музея кнігі Расійскай дзяржаўнай бібліятэкі.

Алена ЦІТАВЕЦ,
загадчыца сектара кнігазнаўства
аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў Цэнтральнай навуковай
бібліятэкі імя Я. Коласа НАН Беларусі

не толькі ў каталогах

✓ Да 80-гадовага юбілею Брэсцкай абласной бібліятэкі імя М. Горкага стартаваў сумесны праект гэтай кніжніцы і ТРК «Брэст» (радыёстанцыя «Горад ФМ») «Чытай і слухай». У праграме «Экслібрис» — своеасаблівая вандроўка па аддзелах бібліятэкі, абанемэнце, чытальных залах. Можна даведацца пра магчымасці і паслугі для чытачоў, пра самыя запатрабаваныя кнігі. Першая сустрэча ў радыёэфіры была з загадчыцай аддзела абанемента Людмілай Пашкевіч.

✓ Дапамагчы правільна расставіць прыярытэты ў выбары крыніц інфармацыі — такую мэту мелі ў Гомельскай абласной універсальнай бібліятэцы імя У. І. Леніна супрацоўнікі аддзела перыядычных выданняў, зладзішы інфармацыйную гадзіну «Сацыяльныя сеткі: за і супраць» для навучэнцаў Гомельскага дзяржаўнага прафесійнага ліцэя рачнога флоту. Сённяшнія навучэнцы — прадстаўнікі новага лічбавага пакалення, якія актыўна карыстаюцца інтэрнэтам. У чым пагрозы глабальнай сеткі? Ці варта спадзявацца адно на сучасныя тэхналогіі? А дзе месца кнізе? Інфармацыйная гадзіна дапамагла знайсці адказы на пытанні.

✓ Да 500-годдзя Жыровіцкага манастыра ДУК «Кобрынская раённая цэнтралізаваная бібліятэчная сістэма» арганізавала літаратурны конкурс духоўнай паэзіі «Есть сила благодатная в созвучье слов живых». Да 31 сакавіка прымаюцца аўтарскія вершы духоўнай тэматыкі (не больш чым 7 твораў ад аднаго паэта) на рускай і беларускай мовах. Тэмы конкурсных работ: біблейскія сюжэты, храмы і манастыры, хрысціянскія святыя, духоўнае жыццё. Пераможцаў чакаюць дыпламы і прызы.

✓ Экскурсію па мемарыяльным паком Э. Ажэшкі прапануюць здзейсніць супрацоўнікі Гродзенскай абласной навуковай бібліятэкі імя Я. Карскага. На пяці мовах можна даведацца пра каханне ў жыцці Э. Ажэшкі, дабрачынную дзейнасць, сямейныя карані і традыцыі, дзіцячыя гады. У домеку Элізы Ажэшкі, дзе зараз знаходзіцца інфармацыйна-адукацыйны цэнтр ДУК «Гродзенская абласная навуковая бібліятэка імя Я. Ф. Карскага», захаваліся мармуровы камяні, драўляны тамбур, упрыгожаны разьбой, і балконная агароджа. Асабліва каштоўнасць уяўляюць прыжыццёвыя творы Э. Ажэшкі, перапіска з украінскім пісьменнікам І. Франко, калекцыя старадаўняй мастацкай і гістарычнай літаратуры XIX—XX ст., якая ўключае выданні Б. Пруса, Г. Сянкевіча, Ю. Славацкага, Ч. Дзікенса, А. Дзюма, Ж. Эліята.

✓ Да форуму навуковай моладзі «Шлях у навуку» Цэнтральная навуковая бібліятэка імя Якуба Коласа НАН Беларусі арганізавала выстаўку «Meliora potentes»: кніга ў навуковай пераёмнасці Новага часу». Былі прадстаўлены 15 вядомых работ і папулярных падручнікаў XVII—XVIII стст. па прыродазнаўчых навуках. Можна было прасачыць гісторыю навуковых ведаў ад Ла-Манша да Камчаткі.

✓ Інстытут павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадраў БДУКМ на базе Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Я. Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі арганізаваў круглы стол «Выкарыстанне інфармацыйных тэхналогій у дзейнасці бібліятэк» для слухачоў павышэння кваліфікацыі ў рамках вучэбнай праграмы «Менеджмент бібліятэчнай дзейнасці ва ўмовах інфарматызацыі грамадства» з удзелам кандыдата гістарычных навук, дацэнта кафедры культуралогіі і псіхалага-педагагічных дысцыплін ППКіПК, заслужанага дзеяча культуры Рэспублікі Беларусь Н. Ю. Бярозкінай. Разглядаліся магчымасці выкарыстання інфармацыйных тэхналогій у дзейнасці бібліятэк: аўтаматызаваныя сістэмы радыёчастотнай ідэнтыфікацыі (RFID), выбарчага распаўсюджвання інфармацыі (PI), электроннай дастаўкі дакументаў (ЭДД) і інш.

Наталія СВЯТЛОВА

Статуэткі з гісторыяй

Мастацкая галерэя Міхаіла Савіцкага запрашае на выстаўку «Фарфоравыя гісторыі. Знакамітыя людзі ў фарфоры» з прыватнай калекцыі Віктара Суворова — члена праўлення Беларускага рэспубліканскага грамадскага аб'яднання калекцыянераў. Больш за 40 гадоў ён прысвяціў збіранню лагараў і дабрачынных квіткаў, звыш 15 гадоў захапляецца фарфорам, але да такога хобі прыйшоў выпадкова. Праект у галерэі Міхаіла Савіцкага — толькі невялікая частка калекцыі. Колькасць усіх экспанатаў збору Віктара Суворова не паддаецца падліку.

«Фарфоравыя гісторыі. Знакамітыя людзі ў фарфоры» — адна з найцікавейшых частак калекцыі. Гэта бюсты і статуэткі вядомых філосафаў, правадчыроў, нацыянальных лідараў, кампазітараў, празаікаў і паэтаў. Сярод найбольш рэдкіх і каштоўных экспанатаў — байкапісец, публіцыст, паэт Іван Крылоў, заснавальнік Парыжскай тэатральнай школы Марсэль Марсо, латышскі паэт, празаік, драматург Ян Райніс, першы кампазітёр Юрый Гагарын, чэмпіёнка свету і алімпійскіх гульняў па канькабежным спорце Марыя Ісакава. Усяго прадстаўлена больш як 100 фарфоравых прадметаў у бісквітным і паліваным выкананні, у тым ліку плакеткі, талеркі і нават чарнільніца (кампазіцыя з Аляксандрам Пушкіным). Дарэчы, не так даўно прайшлі выстаўкі «Вобраз жанчыны ў фарфоры» і «Вялікія людзі ў фарфоры» са скарбонкі Віктара Суворова. Але кожная экспазіцыя мае непаўторны настрой, адметныя экспанаты, асаблівую канцэпцыю.

Выстаўка, прадстаўленая калекцыянерам, аб'яднала фарфоравыя статуэткі, створаныя на заводах Германіі, Расіі, Украіны, Латвіі і Беларусі ў перыяд з 30-х гадоў мінулага стагоддзя да нашых дзён. Сярод асноўных вытворцаў: Дулёўскі і Ламаносаўскі фарфоравыя заводы ў Расіі, Палонскі і Кіеўскі фарфоравыя заводы ва Украіне, Рыжскі фарфоравы завод у Латвіі, Мінскі і Добрушскі фарфоравыя заводы ў Беларусі. «У першую чаргу мяне цікавіла прадукцыя Мінскага фарфоравога завода, але ў 2009 годзе ён наказаў доўга жыць. Застаўся Добрушскі завод, які паўнацэнна развіваецца, але, на жаль, не выпускае статуэткі вядомых людзей», — распавядае Віктар Суворав.

Калекцыяніраванне фарфору — справа не такая распаўсюджаная. Але гэта — не што іншае, як простае жаданне атрымаць эстэтычнае задавальненне ад прыгожых рэчаў: «Аднойчы я быў у Санкт-Пецярбургу — радзіме Ламаносаўскага фарфоравога завода — і набыў у антыкварнай краме статуэтку лісы, якая каштавала нядарага. Гэта старая нямецкая работа ў колеры — сапраўд-

Выва Льва Талстога.

ная драпежніца, якая мне вельмі спадабалася». А ўжо пазней статуэтка рэвалюцыянера, заснавальніка савецкай сацыялістычнай дзяржавы Уладзіміра Леніна, якую жартам падарылі Віктару Сувораву каля 20 гадоў таму ў дзень Кастрычніцкай рэвалюцыі, стала імпульсам для калекцыяніравання вобразаў знакамітых людзей у фарфоры.

Бясспрэчна, калекцыянер павінен умець шукаць і знаходзіць цікавыя рэчы. У асноўным гэта пастаянная сувязь з антыкварнымі крамамі і аўкцыёнамі ў Беларусі і за мяжой. Як зазначае Віктар Суворав, некаторыя творы прыходзяць лёгка, а некаторыя патрабуюць намаганняў. Як, напрыклад, статуэтка класіка рускай літаратуры Льва Талстога. «Дагэтуль я пазычаў у прыяцеля гэтую статуэтку для выставак, — распавядае калекцыянер. — Вяртаць яе асабліва не хацелася, і пасля сур'ёзных перамоў напярэдадні гэтай выстаўкі статуэтка перайшла ў маю ўласнасць. Таму ў экспазіцыі прадстаўлены толькі мае рэчы, акрамя музычных інструментаў, якія дазволілі экспанаванне супрацоўнікі Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета, і нотных сшыткаў музыкантаў з сусветным імем, што прадаставілі педагогі-піяністы і цымбалісты».

Калекцыя пастаянна папаўняецца. У свой час з'явіліся бюсты народных паэтаў Беларусі Янкі Купалы і Якуба Коласа. Ёсць у экспазіцыі таксама бюст Адама Міцкевіча і талеркі, на якіх адлюстраваны мастак Марк Шагал і заснавальніца горада Віцебска княгіня Вольга. «На жаль, менавіта ў фарфоры ў нас больш нічога не выпускалі. А можна было б стварыць вобразы і мастакоў Міхаіла Савіцкага ды Марка Шагала, і скульптара Заіра Азгура, і кампазітара Станіслава Манюшкі, і цудоўных акцёраў Мікалая Яроменкі, Галіны Макаравай... Ды ўсё ж сапраўдны пік вытворчасці прыйшоўся на 50—70-я гг. XX стагоддзя», — са шкадаваннем адзначае Віктар Суворав.

Набываючы той ці іншы выраб, ён вывучае жыццёвы шлях і творчасць гэтага чалавека. Прытым новы экзэмпляр нейкі час стаіць на працоўным сталі. Распавядаючы пра экспанаты, калекцыянер нагадвае і цікавыя факты біяграфіі і дзеліцца аса-

Віктар Суворав прадстаўляе сваю калекцыю.

бістым стаўленнем да героя. Але асабліва для калекцыянера статуэткі — вулічны мім, заснавальнік французскага тэатра пантамімы Марсэль Марсо. «Яму апладзіравалі велічэзныя залы, а ён не цураўся выступаць перад прахожымі на вуліцы. Да таго ж я сам некалькі гадоў займаўся пантамімай і вучыўся на яго вобразе», — распавядае Віктар Суворав.

За доўгі час збірання фарфоравых бюстаў, статуэтаў, талерак і плакетак у аматара фарфору набіралася шмат цікавых гісторыяў, звязаных з гэтымі вырабамі. Так, у экспазіцыі прадстаўлены бюст выдатнага кампазітара Іагана Брамса, які нарадзіўся ў 1833, а памёр у 1897 годзе. З адваротнага боку на нямецкай скульптурцы пазначаны гады жыцця: 1833—1898. Як педанты-немцы дапусцілі такую памылку, адказу пакуль няма. Існуе і іншы казус: на бюсце Адама Міцкевіча стаяць наступныя даты: 1855—1955. Для чалавека, які прывык успрымаць такія лічбы як дату нараджэння і дату смерці, надпіс падаецца памылковым. Але насамрэч гэтую статуэтку выпусціў Мінскі фарфоравы завод праз сто гадоў пасля смерці паэта. Сёння гэтыя даты ўжо не падаюцца такімі відавочнымі, якімі, магчыма, былі больш як паўстагоддзя таму.

Асобная частка экспазіцыі — майстры слова XIX—XX стагоддзяў, у тым ліку ўкраінскія: Леся Українка, Іван Франко і Тарас Шаўчэнка. Значнае месца займаюць і рускія пісьменнікі і кампазітары, статуэткі якіх выпускае толькі Расія. Дзесьці пасярэдзіне — постаць пісьменніка Мікалая Гоголя: у экспазіцыю, між тым, увайшлі статуэткі герояў твораў «Рэвізор» і «Мёртвыя душы», якія былі выпушчаны ў 50—60-я гг. мінулага стагоддзя і ўжо некалькі разоў перавыпускаліся. Пазнаёміцца з гэтымі і іншымі цікавымі экспанатамі можна да 3 мая.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Абудзіцца ад сну Праект «Джаз! Каты! Вясна!» працягваецца

Каты, якія сёння жывуць і ў кватэрах, і на панадворках, прыцягвалі ўвагу задоўга да нашай эры, натхнялі мастакоў і становіліся персанажамі твораў мастацтва. Ад выяў на сярэднявечных гравюрах да сучасных поп-арт-аб'ектаў — іх вобразы з часам становяцца не менш пазнавальнымі за чалавечыя. У гэтым сэнсе варта ўспомніць аўстрыйскага мастака Карла Калера і яго работу «Каханкі маёй жонкі» ці англічаніна Луіса Уэйна, вядомага сваімі выявамі антрапаморфных каткоў, кошак і кацянят. Дарэчы, нягледзячы на сённяшняю папулярнасць у большасці відах мастацтва, каткоў не заўсёды адлюстроўвалі ў якасці пазітыўных персанажаў.

«Нават самае маленькае з каціных — дасканаласць», — сказаў некалі Леанарда да Вінчы. Вясновы выставачны праект «Джаз! Каты! Вясна!», што дэманструецца ў Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў да 5 красавіка, дазволіць палюбавацца выявамі хатніх любімцаў, паназіраць, як іх бачаць айчынныя мастакі. Выстаўка імкнецца адлюстраваць надыход часу, напоўненага сонцам,

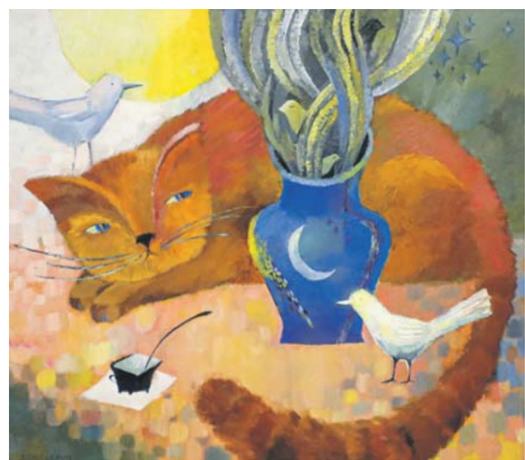
экспрэсіяй, музыкай джаза і вобразамі каткоў. Караткашэрсныя і падобныя на футравыя камякі, паддашкавыя і пакаёвыя, галодныя і сытыя, вясной яны пачынаюць жыць у адзіным рытме, як і ўся прырода, якая абуджаецца ад сну.

Выстаўка «Джаз! Каты! Вясна!» выйшла з праекта «Сакавіцкія каты» Палаца мастацтваў Беларускага саюза мастакоў пад куратарствам старшыні Міжнароднага грамадскага аб'яднання мастакоў і мастацтвазнаўцаў «Майстар», дырэктара Нацыянальнага цэнтры сучасных мастацтваў Сяргея Крыштаповіча. Ён адзначае: «Гэта фестываль пра каханне. Пра што яшчэ можна думаць вясной? Толькі пра каханне. Таму і крытэрыі адбору быў дастаткова прасты: калі ад работы ідзе гэтае пачуццё, значыць, яна будзе на выстаўцы. Прафесіянальны твор ці аматарскі, значэння не мела».

Асаблівасцю сёлетняга праекта сталі дзясяткі статуэтаў каткоў з усяго свету, выкананых з розных матэрыялаў. Да таго ж кожны твор суправаджаецца сціслым эсэ, што распавядае аб сувязі аўтара з каціным «паралельным светам». Многія

работы маюць QR-коды, дзякуючы якім можна пачуць апавяданні аўтараў аб сваіх творах. У экспазіцыі прадстаўлены жывапіс Аляксандра Дзімідава, Алега Захарэвіча і Андрэя Рэвякова, графіка Сяргея Стальмашонка, работы Любові Кірылавай, Веры Блінцовай. Творы Галіны Лазарчык, Вольгі Лузан і многіх іншых — часткова аповед аўтараў пра саміх сябе, бо час ад часу чалавеку прыпісваюць каціныя звычкі, а саміх гадаванцаў цалкам ачалавечваюць. Усяго ж у экспазіцыю ўвайшлі работы каля 70 аўтараў, у тым ліку зусім маленькіх: дзеці працавалі з акварэллю, гуашшу, акрылам. Самай юнай мастачцы Варвары Лях, якая адлюстравала «Ката без клопатаў», усяго 3 гады.

У межах праекта «Джаз! Каты! Вясна!» арганізатары запрасілі музыкантаў, мастакоў і ўсіх неабыхавых да мастацтва падзяліцца сваімі ўражаннямі ад выстаўкі і паразважаць на тэмы музыкі, вясны, мастацтва. Усе аповеды і віртуаль-

Ганна Семілетова «Казкі сіняга збана». 2020 г.

ныя прагукі можна паслухаць у фармаце аўдыягідаў, спампаваўшы спецыяльную праграму. Да таго ж падчас працы экспазіцыі праводзяцца куратарскія экскурсіі, джазавыя канцэрты і іншыя імпрэзы.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Святлана АКРУЖНАЯ:

«Сцэна — мая свабода, мая любоў»

Маладая, перспектыўная актрыса Святлана Акружная была запрошана ў Беларускі дзяржаўны драматычны тэатр імя Я. Коласа яшчэ студэнткай 3 курса Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута на адну з галоўных роляў у спектаклі «Улада цемры» па п'есе Льва Талстога, які ставіў знакаміты рэжысёр Барыс Эрын. У тэатр прыйшла актрыса з цудоўнай падрыхтоўкай, якую ёй даў кіраўнік курса народных артыст Беларусі, прафесар Дзмітрый Аляксеевіч Арлоў. Ад яго рэдка можна было пачуць нейкую пахвалу, захоплены ацэнкі работ студэнтаў, аднак пра Святлану Акружную ён гаварыў: «Гэта эталон, у імя якога можна аддаць жыццё».

Ужо на 3 курсе таленавітую студэнтку запрашалі ў Маскву да Генадзя Юдзеніча, але Дзмітрый Аляксеевіч лічыў, што яна патрэбна ў Беларусі: яе ўжо чакалі ў іншым тэатры на вялікую ролю ў цудоўнага рэжысёра.

Такім чынам, лёс яе быў вызначаны. Святлана паехала ў Віцебск, у знакаміты па тых часах тэатр з выдатнымі артыстамі, з якімі ёй наканавана было тварыць разам: Шмакаў, Трус, Звездачотаў, Канапелька, Матусевіч, Маркіна, Куляшоў, Цішчакін... Яны прынялі яе ў сваю сям'ю і да апошніх дзён заставаліся цудоўнымі партнёрамі і сябрамі.

«Бляск расы на пясчых...» — так называў свой нарыс і вельмі дакладна вызначыў творчы шлях Святланы Акружной вядомы тэатральны крытык і пісьменнік Барыс Бур'ян, які яшчэ з першых роляў разгледзеў крынічную чысціню таленту актрысы і на працягу ўсяго жыцця сачыў за яе станаўленнем і развіццём.

Святлана мела магчымасць застацца ў Маскве. Была нават размова з намеснікам міністра культуры К. Варанковым. Але тут ужо Барыс Эрын адгаварыў яе. І не толькі ён. Абставіны склаліся так, што Святлана наканавана было застацца ў Віцебску: патрэбны былі сілы, каб ачуныць пасля аўтакатастрофы.

Яна не заўсёды ўпісвалася ў агульнапрыняты арнамент і зараз сцвярджае:

— Кожнаму чалавеку трэба імкнуцца захаваць сваю асобу, самабытнасць, глыбіню і непаўторнасць. Галоўнае — жыць па сумленні.

Яе самыя шчаслівыя гады ў тэатры — падчас працы ў ім галоўнага рэжысёра Саламона Савельевіча Казіміроўскага.

— Гэта было адраджэнне тэатра і маё станаўленне як актрысы, — успамінае Святлана Арцёмаўна. Праз некаторы час Саламон Казіміроўскі напіша пра Святлану Акружную: «У мяне вялікі рэжысёрскі вопыт, і мяне цяжка чым-небудзь здзівіць. Яна — актрыса на ўсе часы, па маім адчуванні. Мару пра тое, каб рэжысёр вразумелі, што такія кветкі прырода нараджае не часта і яны патрабуюць догляду, увагі».

Казіміроўскі ўразіў яе спектаклем «Матухна Кураж і яе дзеці» па Брэхту, дзе яна сыграла Катрын. Імпанавала яе вялікая ўнутраная моц, самахвяднасць, гатоўнасць пайсці на подзвіг дзеля выратавання людзей:

— Гэтая тэма прасочвалася праз усё маё жыццё ў тэатры. Пазней, пасля сыходу Саламона Савельевіча з тэатра, мы падтрымлівалі добрыя сяброўскія стасункі, пісалі адно аднаму лісты, размаўлялі па тэлефоне. Калі ў тэатры рэпетыравалі спектакль «Бацька», Казіміроўскі накіроўваў мяне, бо добра ведаў творы Стрындыберга. Дарэчы, ён і параіў мяне паспрабаваць сілы ў гэтай п'есе. Лаура — адна з самых складаных роляў у маім рэпертуары. Здымаючы слой за слоём, я прабавалася да чалавечай сутнасці маёй гераіні. І фінал апраўдаў пошукі.

На Міжнародным тэатральным фестывалі «Белая вежа» ў Брэсце за работу ў гэтым спектаклі Святлана Акружная атрымала дыплом за найлепшую жаночую ролю. У турэцкім Трабоне яна таксама была вызначана найлепшай.

Фота Антона Сцеланічэва.

Святлана Акружная ў спектаклі «Кацярына Іванаўна» Л. Андрэева (Кацярына Іванаўна).

— Я ўдзячна лёсу, што ён звёў мяне і з такім цудоўным рэжысёрам, як Барыс Эрын, які шмат зрабіў не толькі для мяне, але і для ўсяго тэатральнага мастацтва Беларусі, — працягвае Святлана Арцёмаўна. — У яго пастаноўцы «Хам» я сыграла ролю Франкі, якая была прызнана найлепшай жаночай роляй на Міжнародным фестывалі «Славянскія тэатральныя сустрэчы» ў Бранску. Каля 15 хвілін зала скандзірвала выканаўцам гэтага спектакля. Людзі падыходзілі да артыстаў, гаварылі словы ўдзячнасці, захаплення. Гэта быў год распаду СССР.

Зараз, успамінаючы той час, Святлана Арцёмаўна вельмі шкадуе, што ў тэатра так нечакана абарвалася супрацоўніцтва з гэтым цудоўным чалавекам і рэжысёрам.

Вельмі насычанымі для актрысы сталі 1989—1991 гады. Яна стварыла галоўныя ролі ў трох спектаклях: «Хам» Э. Ажэска, «Генры VI» У. Шэкспіра, «Маскоўскі хор» Л. Петрушэўскай. Знялася ў ролі Ганны Карпілавай у фільме «Плач перапёлкі» (рэжысёр — Ігар Дабралюбаў). Пасля такога творчага ўзлёту яна атрымала высокую ўзнагароду — званне народнай артысткі Беларусі.

І тут — новы жahlівы ўдар лёсу, які на доўга перакрэсліў усе планы і пачынанні. У арміі ў паранены сын Дзмітрый. Раненне было такое цяжкае, амаль несумяшчальнае з жыццём, што ўрачы, якія бачылі многае, апусцілі рукі. І толькі Святлана Арцёмаўна, якая засталася адзіна на адзін са сваім болем і любоўю, працягвала змагацца за жыццё сына. Яна не баялася стаяць на каленях перад усім светам. І нехта пачуў, нехта працягнуў руку дапамогі, і дзверы пачалі адчыняцца. Цуд здзейсніўся — мацярынская любоў перамагла.

Пасля ўсяго перажытага Святлана Арцёмаўна не хацела вяртацца ў тэатр, але Дзмітрый пераканаў яе.

І вяртанне на сцэну стала адным з самых цяжкіх момантаў жыцця.

— Тэатр падаўся мне не такім глыбокім у параўнанні з жыццём. Мае асабістыя пачуцці аказаліся мацнейшымі, — расказвае актрыса. — Пераадолець страх, няўпэўненасць дапамог мой сябра, цудоўны рэжысёр Мікалай Пінігін, з якім раней мы стварылі спектакль «Палюбоўнікі з Каліфорніі». Вобраз, які ён прапанаваў мне ўвабавіць, аказаўся вельмі нечаканым, — Эмілія Марці з п'есы «Рэцэпт Макропуласа» Карэла Чапека. І вось прэм'ера. Перапоўненая зала. Мяне памяталі, мяне чакалі. Я была ўся ў кветках. Слёзы ўдзячнасці набягалі на вочы. Дзякуй, горад!

Пасля аднаго з паказаў «Рэцэпта Макропуласа» эксперт Савета Еўропы, рэжысёр славутага парызскага тэатра «Адэон» Элі Малка падышоў да Святланы Акружной са словамі: «Я лічу Вас адной з найлепшых выканаўцаў гэтай ролі ў Еўропе і вельмі

хацеў бы паставіць з Вамі «Даму з камеліямі». На жаль, гэты праект, як і некаторыя іншыя, не быў рэалізаваны.

— Пасля ранення сына мой рэпертуар стаў зусім іншы, — успамінае Святлана Арцёмаўна. — Я ўсё жыццё марыла пра ролю Жанны Д'арк. Гэты вобраз быў ува мне з юнацтва. І прыйшоў ён да мяне зусім нечакана, калі надзея амаль не заставалася. Вось гэта, лічу, Божа справа. Немагчымае стала магчымым.

«Гэта наша беларуская Камісаржэўская», — зазначыла пасля паказу спектакля ў Мінску народная артыстка СССР Аляксандра Клімава. Яна ведала Акружную яшчэ па інстытуце, бо пасля сыходу Дзмітрыя Арлова прымала дыпломныя работы. Тэатральны крытык, доктар мастацтвазнаўства Таццяна Катовіч пісала: «Самае галоўнае ў спектаклі — гэта магутнае ўзвышэнне чалавечай асобы, што іграе Акружная ў сцэне суда. Сіла духу гераіні — у яе разгорнутых плячах, гордай галаве, асляпляльна бліскучых валасах, кулаках, што зусім нядаўна сціскалі лейцы, а цяпер, сціскаючыся, збіраюць усю яе мужнасць, у нагах, якія ведаюць толькі батфорты, у голасе, які гучыць нізка і моцна, нібы труба... Маленькая, упартая, тая, якую аддалі на вогнішча, якой здрадзілі, — вызваліца з усіх гэтых абставін, уносіцца над імі... Жанна ёсць знак лёсу, знак Асобы, знак незваротнасці наканавання і знак неадольнасці чалавеча, нават калі яго ўсе пакінулі і здрадзілі».

Зусім нечакана для сябе Святлана Арцёмаўна сыграла ролю Марлен Дзітрых у спектаклі «Марлен... Марлен...» (пастаноўка Мікалая Пінігіна). Дзмітрый Мінчонок, дарчы, наш зямляк, напісаў гэтую п'есу спецыяльна для яе. Людміла Гурчанка, даведаўшыся, што Святлана Арцёмаўна бярэцца за гэтую ролю, напісала актрысе: «Калі вы сыграеце Марлен Дзітрых, будзеце сапраўднай народнай артысткай».

А на фестывалі нацыянальнай драматургіі ў Бабруйску загадчыца аддзела тэатраў Міністэрства культуры Расіі Валянціна Фёдарова прызнала, што адкрыццём для яе стала работа Святланы Акружной у ролі Марлен. Тое самае яна зазначыла і ў Маскве пры абмеркаванні спектакля па той жа п'есе, пастаўленай у Маскоўскім тэатры эстрады.

Плэнным выдалася супрацоўніцтва Святланы Акружной з яшчэ адным выдатным рэжысёрам Рыдам Таліпаўм. Актрыса сыграла ў трох яго пастаноўках: Кацярыну Іванаўну з п'есы Леаніда Андрэева, горкаўскую Васу і Сесіль Робсан у спектаклі «Квартэт» паводле Рональда Харвуда.

Ужо першая з іх стала значнай падзеяй у культурным жыцці Беларусі. У Гомелі на Міжнародным фестывалі «Славянскія тэатральныя сустрэчы» Святлана Акруж-

ная атрымала галоўны прыз за найлепшую жаночую ролю. Падчас Міжнароднага тэатральнага фестывалю ў Трабоне і спектакль «Кацярына Іванаўна», і цэнтральная роля прызнаны найлепшымі работамі. Падчас гастроляў у Мінску «Васу» высока ацанілі беларускія крытыкі, спектакль быў вызначаны як найлепшы ў паказаным рэпертуары. Яна — маці з вялікай літары. І да таго ж — здольная кахаць жанчына. Магчыма, тая даўняя жарсць і знікла, але памяць пра былое пачуццё не знішчана да канца. Таму найвышэйшай эмацыянальнай кропкай спектакля была сцэна з апошняй цыгарэтай, якую дзяліла Вася з мужам, адпраўляючы яго на смерць. Псіхалагічна дакладна вяла актрыса і першую дзею, але ў другой унімалася да сапраўднай трагічнай вышыні, амаль фізічна адчуваючы боль сваёй гераіні, цяжар яе маральных пакут і перажыванняў.

Так сталася, што Рыд Таліпаў нечакана, на ўзлёце, пайшоў з жыцця, пакінуўшы пасля сябе дарагія ўспаміны і незавершаныя планы. Гэта быў таленавіты інтэлігентны чалавек, спецыяліст, які бліскуча валодаў прафесіяй рэжысёра, але дрэнна быў адаптаваны ў гэтым жорсткім і шалёным свеце.

Дарэчы, Святлана Арцёмаўна Акружная — адна з самых тытулаваных актрыс. Яна — лаўрэат прэміі «За духоўнае адраджэнне», кавалер ордэна і медаля Францыска Скарыны, уладальніца прэміі Беларускага саюза тэатральна-мастацкага «Крыштальная Паўлінка». Двойчы наміравалася на атрыманне Дзяржаўнай прэміі Беларусі за ролі Ганны Карпілавай у фільме «Плач перапёлкі» і Кацярыны Іванаўны ў аднайменным спектаклі. У 1997—1998 гадах прызнана Жанчынай года Міжнародным біяграфічным цэнтрам (Кембрыдж, Вялікабрытанія), а ў 2004 годзе ёй быў прысвоены такі ж тытул Амерыканскім біяграфічным інстытутам. Яе біяграфія ўключана ў Міжнародны зборнік «Хто ёсць хто?» У 2005 годзе актрысе прысуджана Міжнародная прэмія міру Аб'яднанай культурнай канвенцыі ЗША пры аддзяленні Амерыканскага біяграфічнага інстытута (штат Паўночная Караліна).

Але ёсць у яе такія ўзнагароды, што ніякая актрыса ў Беларусі не атрымлівала. Гэта медаль Святога Уладзіміра Віцебскай епархіі, прэмія імя Героя Савецкага Саюза З. Тусналобавай-Марчанкі «За мацярынскую мужнасць», галоўная ўзнагарода Беларускага таварыства Чырвонага Крыжа «Гуманнае сэрца».

— У маім жыцці было шмат трагедыі, шмат страт, і калі мяне пытаюць, што такое шчасце, я адказваю: праз пакуты пазнаеш сапраўдную яго цану, — дзеляцца думкамі Святлана Арцёмаўна. — На маю долю выпала шмат выпрабаванняў, і я іншым разам не разумею, як гэта ўсё вытрымала. Не, не перамагла, а проста выжыла. Былі моманты поўнай роспачы, але нейкая нябачная сіла ўздзімала мяне і рабіла мацнейшай. Вось так і фарміравалася мая асоба, асоба байца.

Паміж выпрабаваннямі былі перадышкі, і я лічу іх хвілінамі шчасця. Любімая прафесія, работа з таленавітымі рэжысёрамі, партнёрамі, сустрэчы з выдатнымі асобамі, напрыклад, з Герардам Кардэнам, мітрапалітам Чарнагорска-Прыморскім Амфілохіем, ганаровым Патрыярхам Экзархам усяе Беларусі Філарэтам... У мяне ёсць сям'я, унукі, сябры, якія дапамагалі і дапамагаюць у нашым з сынама жыцці. І мне хочацца, каб беды, няшчасці абыйшлі маіх родных бокам, каб яны скончыліся на мне, таму што мае дзеці — самае вялікае багацце і я, як кожная маці, жадаю ім шчасця. Я не ўяўляю жыцця без іх.

...Здаецца, час няўладны над ёй. Святлана Акружная і зараз такая ж няўрымслівая, прыгожая, як і 50 гадоў таму, калі прыехала ў Віцебск. З'явілася і стала яркай зоркай. А калі запальваюцца зоркі — значыць, гэта камусьці патрэбна. Значыць, Бог так вырашыў, каб зорка Святланы Акружной жыла і ззяла. Тады, калі жывём мы.

Юрый ІВАНОЎСКИ

Першы беларускі прадзюсар

Цікавыя факты з жыцця Васіля Раінчыка

Культывы беларускі ансамбль «Верасы», створаны ў далёкім 1971 годзе, і сёння памятаюць па хітах «Малінаўка», «Завіруха», «Карнавал», «Я ў бабулі жыву»... Залаты склад калектыву распаўся. Але песні «Верасоў» у выкананні маладых артыстаў гучаць да гэтага часу. І ўсё ж для многіх сучасных артыстаў узровень ранейшых «Верасоў», на жаль, недасягальны. Аднак нязменны кіраўнік ансамбля Васіль Раінчык і сёння дапамагае пачаткоўцам асвойвацца ў бурлівых рэках шоу-бізнесу.

Васіль Раінчык вядомы сваёй шырокамаштабнай арганізатарскай і прадзюсарскай дзейнасцю. У 1998—2003 гадах ён быў кіраўніком дзіцячага ансамбля «Верасята», у 2000—2014 гадах узначальваў Маладзёжны тэатр эстрады. З 2002 па 2012 год з'яўляўся старшынёй журы рэспубліканскага адборачнага тура міжнароднага дзіцячага конкурсу «Еўрабачанне». Вынікам яго плённай працы сталі перамогі на гэтым конкурсе Ксенія Сітнік у 2005 годзе і Аляксея Жыгалковіча ў 2007-м.

Сёлета Васіль Пятровіч адзначае 70-годдзе. Піяніст, кампазітар, аранжыроўшчык і педагог стаў, бадай, першым беларускім прадзюсарам. Яго ўнікальная здольнасць знаходзіць і ўменне запальваць зоркі на эстрадзе заўсёды ўражвала неабыхавую публіку. «Сцэна — для маладых», — любіць паўтараць кампазітар і кожнае дзесяцігоддзе адкрывае нам новых і яркіх салістак і салістаў. Да юбілею музыканта газета «ЛіМ» адабрала самыя цікавыя факты з жыцця Васіля Пятровіча.

Дзяцінства

Дзяцінства Васіля Раінчыка прайшло ў Шклове. Калі ў маленькім горадзе адкрылі музычную школу, гэта стала сапраўднай падзеяй, і ўсе жыхары пацягнулі туды сваіх дзяцей. Як, усміхаючыся, успамінае сам музыкант, павалаклі і яго. Асаблівага жадання вучыцца музыцы ў 10-гадовага хлопца, вядома, не было (увогуле, у чатыры гады марыў стаць лётчыкам). Але прыйшлося ісці. Па-першае, бацька ўжо набылі баян. Па-другое, мама нічога і слухаць не хацела. Карацей, пайшоў, каб не засмучаць бацькоў. Але ў музычнай школе яго прызналі неспрыдатным. Сказалі: ніякіх здольнасцей. Бацька панёс у школу аддаваць баян — навошта інструмент, калі сын не можа на ім вучыцца. Тады вырашылі правесці на здольнасці яшчэ раз і выявілі абсалютны музычны слых і рытм. Дарчы, у дзяцінстве музыканта называлі Катом ці Кацянятам (як кажа, куды ж ад імя Васька падзенешся?). А ў юнацтве, калі ў кансерваторыі з Ігарам Паліводам арганізаваў дуэт піяністаў, іх звалі Паліводкам і Геранчыкам.

А яшчэ, таксама ў дзесяцігадовым узросце, Васіля Раінчыка ўдарыла шаравая маланка, і хлопчык ледзь не памёр. Як падкрэсліваюць сябры кампазітара, бясследна гэтая «сустрэча» з «шарыкам» для маэстра не прайшла.

Вучоба

Са Шклова Васіль Раінчык пераехаў у Магілёў, а дэтуль — у Мінск. Збіраўся паступаць у політэхнічны інстытут, але ў выніку спыніў свой выбар на кансерваторыі. Яе, дарэчы, скончыў двойчы: па класе фартэпіяна ў прафесара Валерыя Шацкага і па класе кампазіцыі ў прафесара Яўгена Глебава, аднаго з найлепшых беларускіх кампазітараў.

Дзевяць гадоў адпрацаваў за час вучобы ў Мінску, плюс яшчэ праграмы рыхтаваў, аранжыроўкі, запісваў музыку. І, трэба сказаць, быў багатым студэнтам. А адзін час нават

працаваў у «Каменнай кветцы». У той час гэта быў шыкоўны начны рэстаран, які працаваў да чатырох раніцы.

Ужо падчас навучання ў кансерваторыі па класе фартэпіяна Васіль Раінчык стаў вядомым як выканаўца высокага ўзроўню. І гэтая слава захавалася за ім на ўсе гады. У ансамблі «Верасы» заўсёды былі самыя якасныя інструменты. А ў 1986 годзе Васіль Пятровіч разам з сынам Сяргеем удзельнічаў у маскоўскіх курсах фірмы «Ямаха», на якія з усяго СССР было дапушчана менш чым дзясятка музыкантаў. У выніку і бацька, і сын атрымалі па паўнаважнай пяцёрцы і дыпломы, якія пацвердзілі, што з гэтага часу ў лінейцы інструментаў «Ямаха» для іх сакрэтаў няма.

«Верасы»

Васіль Раінчык прыйшоў на пасаду мастацкага кіраўніка ў ансамбль праз два гады пасля яго заснавання па запрашэнні Ядвігі Паплаўскай і Аляксандра Ціхановіча. Як кіраўнік Раінчык падабаўся калектыву тым, што мала гаварыў, шмат рабіў, задаткі сучаснага прадзюсара ў ім назіраліся ўжо тады, у канцы 1970-х. Менавіта з 1974 года пачаўся паступовы ўзлёт «Верасоў», якія літаральна штампавалі хіты ўсю першую палову 1980-х. У «Песню года» (гэты фестываль праводзіўся штогод з 1971 года і адразу ж стаў самай чаканай музычнай падзеяй у СССР у сферы эстрады) трапілі такія песні ансамбля, як «Люблю цябе» (1979), «Малінаўкі пачуўшы галасок», «Белы ветразь» (1980), «Я ў бабулі жыву» (1981), «Завіруха», «Любоў мая» (1982), «Пакуты» (1983). «Верасы» — ледзь ці не адзіны ансамбль у СССР, чый паўнаважны альбом быў выдадзены за мяжой, нават у Балгарыі.

«Верасы» ў 80-я былі мільянерамі: давалі па сто канцэртаў у месяц. У 1983 годзе ва Узбекістане далі за месяц 120 канцэртаў: па 20 канцэртаў запар у адным невялікім горадзе. Калектыву прыязджаў з гастролью і кожны мог купіць сабе ўсё з адной паездкі: машыну, мэблю, раяль — і заставаліся грошы яшчэ на адну машыну. Для «Верасоў» Васіль Раінчык напісаў 76 песень. А ўсяго іх у рэпертуары ансамбля — 156.

Аднойчы ў Юрмале «Верасы» выступалі ў адным канцэртце з Аркадзею Райкіным і Алай Пугачовай. Але публіка на біс выклікала менавіта беларускі ансамбль, а не Алу Барысаўну. І артыстка вельмі нервалавалася з гэтай нагоды, перастаўляла свой выхад на сцэну з пачатку канцэртнай праграмы ў канец, і наадварот. Але калектыву ніколі не было розніцы, калі выступаць: ён меў ўсесаюзны поспех. А пласцінкі «Верасоў» можна было набыць толькі па знаёмстве: іх разбіралі за адзін дзень. Калі аднойчы калектыву ехаў на Байкала-Амурскую магістраль на сустрэчу з амерыканскім спеваком Дынам Рыдам, у цягнуку не аказалася таварнага вагона. І тады начальнік цягніка абвясціў па радыё на ўвесь вакзал: «Таварышы, з намі едзе ансамбль «Верасы», а багажнага вагона няма. Ім трэба выступаць перад будаўнікамі БАМа разам з Дынам Рыдам. Калі ласка, разбярыце іх апаратуру па сваіх купэ». На перон выбеглі пасажыры, літаральна ўвесь цягнік. Людзі разабралі інструменты па вагонах і па прыбыцці на Далёкі Усход самі ўсё выгрузілі. І нічога — нават ні адна барабанная палачка — не знікла. Гэта сведчыць пра вялікую павагу да музыкаў.

З Дынам Рыдам пазнаёміліся на адным з фестываляў у Балгарыі. Абмяняліся тэлефонамі. Пазней быў канцэрт у Берліне. Пасля выступлення Васіль Раінчык з Аляксандрам Ціхановічам гулялі каля Брандэнбургскіх варот і ўспомнілі, што недзе ў ваколіцах Берліна жыве Дын Рых. Патэлефанавалі, узялі таксі і паехалі ў гошці да яго ў сядзібу. Там у студыі паспявалі, пагулялі, склалі праграму для сумесных выступленняў і вырашылі адправіцца ў турнэ па СССР. Пазней сустрэліся ў Маскве, і на першай жа рэпетыцыі ўсё атрымалася.

У 1997 годзе Васіль Пятровіч, як жартуюць калегі, стаў бацькам адразу чатырох дзяцей: на сцэну выйшаў ансамбль «Верасята».

Шмат у чым дзякуючы Васілю Раінчыку сфарміравалася цэлая плеяда выдатных артыстаў, у іх ліку — Ядвіга Паплаўская, Аляксандр Ціхановіч, Ірына Дарафеева, Вікторыя Алешка, Надзея Мікуліч, якія сталі сапраўднымі зоркамі беларускай эстрады.

Сям'я і асаблівасці характару

Ірына Цвяткова з'яўляецца жонкай і музай Васіля Раінчыка ўжо больш за 45 гадоў. І менавіта яна заўсёды была першым слухачом яго твораў і ў пэўны перыяд часу выступала на сцэне разам з «Верасамі». У іх ёсць сын Сяргей, які таксама музыкант.

Па словах жонкі Васіля Пятровіча, яе муж умее здзіўляць здольнасцямі і талентам. І не толькі ў музыцы! Напрыклад, ён вельмі добра спраўляецца з рыбай і бульбай. Калі задумаецца, то нават можа наабіраць цэлае ядро бульбы. Сям'я вельмі любіць праводзіць час на прыродзе: часта выязджае на лецішча. Але да традыцыйных дачнікаў сябе не адносяць: у іх няма агарода, а толькі фруктовыя дрэвы і кусты.

Кампазітар любіць пасядзець з вудай у руках, пахадзіць па лесе, паныраць у моры, паляжаць дзе-небудзь на беразе, нічога не робячы і ні пра што не думаючы, — проста глядзячы ў неба. Дарэчы, Васіль Раінчык вельмі мала спіць. Гэта яго адметнасць. І не таму, што працаваць трэба, а таму, што часам проста хочацца падумаць.

Вікторыя АСКЕРА

Адкрыццё ад піяніста-віртуоза сучаснасці

Канцэрт Дзяніса Мацуева адбудзецца ў Мінску!

Культурнае жыццё па ўсім свеце замарудзіла свой тэмп. Многія кіна-, музычныя і тэатральныя мерапрыемствы праходзяць у анлайн-фармаце альбо ўвогуле адкладваюцца на няпэўны час. Канцэрт Дзяніса Мацуева ў Мінску чакае вялікая колькасць людзей. Тым не менш загадка заставалася: ці не адменіць яго знакаміты піяніст? І нарэшце прыемная навіна: Дзяніс Мацуеў выступіць у Вялікім тэатры Беларусі 13 красавіка.

Канцэрт знакамитага піяніста-віртуоза, чыё імя знаёма нават далёкім ад мастацтва людзям, стане сапраўдным падарункам

для жыхароў сталіцы, бо, якія б выпрабаванні ні выпадалі на долю чалавецтва, культура працягвала сваё развіццё і рэагавала на ўсе знакавыя падзеі. І ў самыя цяжкія моманты менавіта культура была падтрымкай і натхненнем.

Дзяніс Мацуеў — прызнаны ва ўсім свеце геніяльны піяніст. Выступаючы з сольным канцэртаў у Вялікім тэатры, прадставіць публіцы новую праграму, у якую ўвайшлі такія творы Пятра Чайкоўскага, як вялікая саната Соль мажор, «Поры года», «Разважанне», «Думка» і іншыя.

Дзяніс Мацуеў — жаданы госьць галоўных канцэртных залаў свету і абавязковы ўдзельнік найбуйнейшых музычных фестываляў, пастаянны партнёр

вядучых сімфанічных аркестраў Расіі, Еўропы, Паўночнай Амерыкі і краін Азіі.

Культурны ўнёсак піяніста складана пераацаніць. Ён не толькі выдатны музыкант нашага часу, але і арганізатар фестываля «Зоркі на Байкале» ў родным Іркуцку, мастацкі кіраўнік фестываля *Crescendo*, мастацкі кіраўнік міжнародных конкурсаў-фэстаў маладых піяністаў *Astana Piano Passion* у Астане і *Grand Piano Competition* у Маскве, арт-дирэктар Фонду імя С. В. Рахманінава і прэзідэнт фонду «Новыя імёны».

Канцэртны народнага артыста Расіі адрозніваюцца нязменнай якасцю, наватарствам творчых канцэпцый і глыбінёй мастацкіх інтэрпрэтацый. Кожная яго канцэртная праграма — ад-

крыццё для любога музычнага эстэты. Таму Вялікі тэатр з задавальненнем запрашае паслу-

хаць унікальныя музычныя творы ў выкананні піяніста-віртуоза.

Вікторыя АСКЕРА

Адчуць эмпатыю

Фестываль «Паўночнае ззянне» разгледзіць сусветныя праблемы

Шосты Фестываль кіно паўночных і балтыйскіх краін «Паўночнае ззянне», які павінен быў адбыцца сёлета з 23 па 30 красавіка, пераносіцца на восень у сувязі з імклівым распаўсюджаннем COVID-19 у свеце. Каманда «Паўночнага ззяння» пакуль застаецца дома і працуе над падрыхтоўкай да фестывалю аддалена.

Калі канкрэтна адбудзецца 6-е «Паўночнае ззянне», сказаць пакуль цяжка. Па папярэдніх планах — у верасні ці кастрычніку 2020-га. Дакладныя даты будуць абвешчаны прыблізна ў канцы красавіка.

Вялікім супадзеннем стала тое, што сёлета слоган «Паўночнага ззяння» — «Слухаць і чуць» — яскрава адлюстроўвае падзеі ў свеце: як важна слухаць і чуць адно аднаго, падтрымліваць і кансальдавацца.

Увесь прадакшн каманда «Ззяння» традыцыйна робіць самастойна. У здымках прымуць удзел актывістка ініцыятыўнай групы «Маршрут, дэтка» Святлана Гатальская, крэатыўны дырэктар і пісьменніца Вера Філенка, а таксама іншыя героі. Сёлета праз візуальную канцэпцыю «Паўночнае ззянне» запрашае даследаваць тэмы эмпатыі, блізкасці, пераемнасці пакаленняў, разбурэння старых узораў паводзін.

Каля 20 фільмаў асноўнай праграмы 6-га «Паўночнага ззяння» раскрыюць розныя няпростыя тэмы, пра якія мы часам нават не хочам чуць. А каманда фестывалю са свайго боку заклікае глядачоў практыкавацца ў эмпатыі і клапаціцца пра сябе, блізкіх і наваколле. Мэта — сфакусіравацца на тым, што важна не толькі слухаць, але і чуць, што эмпатыя — гэта не пра слабасць, гэта — пра ўзаемную павагу і дапамогу.

Арганізатары задаюць пытанне: як часта мы сапраўды чуюм тое, што слухаем? Чуць — даволі рэдка здольнасць, бо ў мігусні сучаснага жыцця не застаецца ні часу, ні энергіі, ні рэсурсаў, каб пачуць самае важнае. Таму і цяжка знайсці эмпатыю і спачуванне, калі чалавек не чуе сябе, блізкіх, наваколле, а паспачуваць і дапамагчы становіцца невыканальнай місіяй. Але менавіта слухаць і чуць — тое, што нас уратае.

— «Паўночнае ззянне» прапаноўвае сёлета спыніцца хаця б на фестывальны тыдзень і знайсці крыху часу, каб засяродзіць увагу і паслухаць, — распавядае заснавальніца і дырэктар кінафестывалю «Паўночнае ззянне» Вольга Чайкоўская. — Пра правы жанчын,

кампаніі супраць хатняга гвалту і яго жудасныя наступствы; пра экалагічныя катастрофы і змену клімату; пра менталітэт пераспажывання і перавытворчасці. Калі я была маленькая, мама аднойчы спытала, кім хачу стаць, калі вырасту. Я адказала, што буду міратворцам. У прынцыпе ўсё, што я раблю, таксама і ў межах «Паўночнага ззяння», у тым ці іншым сэнсе дзеля таго, каб тонка адчуваць і праяўляць сардэчнасць. Часам у чалавека можа быць даволі наўнае перакананне, што гэта ключавыя якасці, пры наяўнасці якіх войны, непавага да слабейшага, гвалт, знявага немагчымыя. Паслухайце пра гэта, паспрабуйце пачуць, выйдзіце з зоны камфорту. У нас заўжды ёсць выбар.

Яшчэ цяжэй, калі цябе нарэшце пачулі, — выслухаць у адказ і адкрыць сэрца, а не атрымліваць асалоду ад абвінавачванняў. Часам цяжка праявіць эмпатыю і клопат, пра якія ў XXI стагоддзі, даволі нарцысічным, столькі размоў і якіх так не хапае. Мы ўсе ўзаемазвязаныя, звон звоніць па ўсіх нас, і ніхто ніколі ў поўнай меры не ведае, чым жыве іншая душа — таму кожны дзень так важна праяўляць дабрыню, клопат, разуменне, падтрымліваць блізкіх, сяброў, калег, нават незнаёмцаў.

Традыцыйна ў межах фестывалю будуць паказаны гульні і дакументальныя поўнаметражныя (і ўпершыню кароткаметражныя) фільмы са Швецыі, Даніі,

Фінляндыі, Ісландыі, Нарвегіі, Літвы, Латвіі і Эстоніі. Акрамя гэтага, «Паўночнае ззянне» прывязе ў Беларусь каля 20 замежных гасцей і прапануе больш чым 15 індустрыяльных мерапрыемстваў.

Яшчэ арганізатары парадуюць глядачоў рэтра-спектывай фінскай рэжысёркі — гэтая традыцыя распачалася летась з рэтраспектывай латвійскай дакументалісткі Лайлы Пакалінія. Фестываль, безумоўна, сёлета пашырыць беларускую праграму. Падрабязнасці і цікавосткі можна будзе знайсці на сайце ў канцы сакавіка.

Упершыню «Паўночнае ззянне» правядзе глядацкае галасаванне: усе наведвальнікі пасля прагледжанага фільма змогуць паставіць адзнаку. А стужка, якая набярэ найбольшую колькасць галасоў, атрымае прыз глядацкіх сімпатый ад каманды фестывалю.

Галоўныя пляцоўкі кінафестывалу — кінатэатр «Мір» і Silver Screen cinemas. А індустрыяльныя мерапрыемствы праграмы пройдуць у галерэі «Арт-Беларусь», кавярні «Зерне», Акадэміі мастацтваў, арт-прасторы «Корпус» і на іншых пляцоўках.

Даведка ЛіМа:

Фестываль кіно паўночных і балтыйскіх краін «Паўночнае ззянне» — штогадовы фестываль, які прапануе беларускім глядачам найноўшыя гульні і дакументальныя фільмы Паўночнай Еўропы і краін Балтыі. Фестываль арганізаваны ў 2015 годзе і працягвае ладзіцца пры падтрымцы Офіса Савета Міністраў паўночнаеўрапейскіх краін у Літве. На мове кіно арганізатары імкнуцца распавесці пра асаблівасці жыцця і менталітэту жыхароў пяці паўночнаеўрапейскіх краін і трох балтыйскіх.

Галоўная мэта фестывалю — несіці мастацтва кіно, магію паўночнай культуры пераважна ў перакладзе на беларускую мову не толькі ў сталіцу, але і ў рэгіёны Беларусі (паказы «Паўночнага ззяння» ладзіліся ў Гомелі, Віцебску, Гродне). З 2018 года ў праграме кінафестывалю ўдзельнічаюць таксама фільмы з Фарэрскіх астравоў, з 2019-га — з Грэнландыі.

Кінафестываль «Паўночнае ззянне» таксама з'яўляецца адметнай пляцоўкай у Беларусі для абмену досведам і новымі ідэямі паміж прафесіяналамі і аматарамі ў сферы кіно. У дні фестывалю і на працягу года арганізатары «Паўночнага ззяння» ладзяць дадатковыя паказы, лекцыі, майстар-класы ды іншыя захапальныя мерапрыемствы для беларускіх рэжысёраў, прадзюсараў і аматараў у галіне як гульнівога кіно, так і дакументальнага.

Вікторыя АСКЕРА

Выхаванне на добрых мультфільмах

Кінастудыя «Союзмультфильм» абвясціла анлайн-марафон

Кінастудыя «Союзмультфильм» абвясціла анлайн-марафон «Саюзмульткарцін», у межах якога пакажа мультфільмы — пераможцы міжнародных фестывалю. Прычым у большасці выпадкаў гэта будуць прэм'еры. Не сакрэт, што ў перыяд самаізаляцыі і каранціну з дзецьмі часам дома даводзіцца цяжка — іх трэба чымсьці заняць. У дадзеным выпадку яшчэ можна казаць і аб выхаванні добрага густу.

Марафон запусцілі на відэахостынгу Vimeo. У рамках анлайн-фестывалю ўпершыню пакажуць мультфільм «Тры сястры» рэжысёра Святланы Андріянавай. Ён стаў прызёрам Адкрытага расійскага фестывалю анімацыйнага кіно ў Суздаль 2019 года. Таксама з пакуль вядомых «Выбар журы» Міжнароднага анімацыйнага фестывалю ў Парыжы PIAFF 2018 года — «Беласнежка» (Ірына Эльшанская), лаўрэат міжнароднага фестывалю ў Атаве ў намінацыі «Найлепшы дзіцячы фільм» — «Урок плавання» (Таццяна Акружнова), «Найлепшы фільм для дзяцей на думку дзіцячага журы» ў рамках XXV Міжнароднага фестывалю анімацыйных фільмаў у Штутгарце, прызёр анімацыйнага фестывалю Zebra ў Славеніі, а таксама Leeds Young Film 2018 (Вялікабрытанія) — «Какшоша» (Таццяна Машкова), удзельнік конкурснай праграмы «Анімацыйнага Оскара» — міжнароднага фестывалю ў Ансі — «Добрае сэрца» (Яўгенія Жыркова) і многія іншыя.

Аўтарскія кароткаметражныя мультфільмы — рухавік асноўных працэсаў у анімацыйным мастацтве. Такая акцыя дазваляе маленькім глядачам убачыць мультфільмы, якія ўнесены ў праграмы самых розных міжнародных фестывалю. Не заўсёды ў шырокай публіцы ёсць магчымасць ацаніць такія цудоўныя фільмы, таму фармат анлайн-марафону — найлепшы спосаб гэта зрабіць.

Усяго ў рамках праекта пакажуць больш за 60 работ з розных краін. Мультфільмы будуць з'яўляцца на платформе кожны дзень а 10 раніцы. За праграмай фестывалю можна сачыць на афіцыйным сайце кінастудыі, анонсы мультфільмаў будуць публікавацца таксама ў афіцыйных акаўнтах кінастудыі ў сацыяльных сетках. А праграма фестывалю з'явіцца ў найбліжэйшыя дні.

Кінастудыя «Союзмультфильм» адразу ж адрэагавала на сітуацыю з каронавірусам, размясціўшы ў сацыяльных сетках малюнкi з паштальёнам Грэчкіным і катом Матроскіным, які шые маскі. Гэтым хацелі растлумачыць, што не варта ставіцца да сітуацыі проста як да жарту. Так можна найбольш даступна патлумачыць дзецям, як ставіцца да ежы і выконваць меры бяспекі.

Вікторыя АСКЕРА

Асаблівае месца

У Беларусі знялі фільм пра дзікую прыроду ў фармаце 4К

Беларуская прырода заўсёды натхняла многіх мастакоў, пісьменнікаў, рэжысёраў. І гэта не дзіўна. У нас шмат яркіх і цікавых месцаў. А літаральна нядаўна адбылася значная падзея: у краіне знялі дакументальны фільм пра дзікую прыроду — упершыню ў фармаце 4К, які падыходзіць да пракату ў кінатэатры.

Фільмам «Вялікі транзіт. Станцыя Тураўскі луг» пачынаецца цыкл з 10 карцін пра дзікую прыроду Беларусі. Пойменны луг Прыпяці абраны для здымак таму, што гэта асаблівае месца, якіх у Еўропе засталася мала. Ён мае важнае значэнне для міграцыі птушак свету. Тут яны спыняюцца, каб адпачыць пасля доўгага пералёту і працягнуць шлях на поўнач.

— Кантэнт пра дзікую прыроду здымаецца доўга, цяжка. Нават фатографам на прыродзе лягчэй: дачакаўся звера ці птушку, злавіў у кадр — і малайчына, — расказаў прадзюсар фільма Аляксандр Мышалаў. — А нам жа гэтага мала. Здымаць трэба так, каб жывёла рабіла нешта цікавае ў кадры. Птушка павінна такаваць, сядзець на гняздзе. Не будзеш жа гадзіну паказваць, як яна проста ходзіць, і прымусяць дзейнічаць таксама не можаш.

Акрамя аповеду пра птушак, фільм закранае і важную сацыяльную тэматыку — неабходнасць захавання пойменных лугоў. Гэтая задача актуальная для многіх еўрапейскіх краін, у тым ліку для Беларусі, бо апошнім часам гэтыя лугі не выкарыстоўваюцца сельскай

гаспадаркай і сталі зарастаць хмызнякамі. Каб прадухіліць працэс, тут спрабуюць аднавіць выпас жывёлы і сенакос.

Кожны фільм цыкла доўжыцца гадзіну, і гэта не проста аглядны аповед, а асобны драматычны твор. Тры карціны пра вялікую міграцыю птушак, якія жывуць на Тураўскім лузе, Новалукомльскім возеры і на беларускіх балотах. Паказ першай з іх адбыўся 20 сакавіка ў адным са сталічных кінатэатраў. Прэм'ера астатніх — на працягу года. Працягваецца таксама работа над фільмамі пра зубра і аленяў.

— Фільмы, анімалістыку, вядома, здымалі ў Беларусі і раней, — адзначыў Аляксандр Мышалаў. — Але дагэтуль ніхто не рыхтаваў падобныя стужкі для паказу ў кінатэатры.

Безумоўна, такія карціны будуць спрыяць развіццю турызму, а таксама пойдучы на карысць беларусам як у адукацыйным, так і ў пазнавальным сэнсе.

Вікторыя АСКЕРА

Вынікі

Вершы, дзея якіх нарадзіўся

Напярэдадні свайго 60-гадовага юбілею паэт, празаік і перакладчык, галоўны рэдактар выдавецтва «Мастацкая літаратура» Віктар Шніп дзеляцца фрагментамі творчай біяграфіі і поглядам на літаратуру.

Ганарар крапівой

Пра першы свой верш я і падумаць не мог, што гэта верш. Мне было пяць гадоў, я пакрыўдзіўся на суседку і прыдумаў пра яе рыфмаванку. Свой першы ганарар атрымаў крапівой.

Занатоўваць пачаў у дзевяць гадоў. Маці спявала песню, мне хацелася яе запісаць. Мама сказала: «Я ўжо столькі разоў спявала, згадвай сам». Запісаў па памяці: які радок успомню, які прыдумаю сам. Пасля пайшоў да мамы правяраць, ці правільна. Высветлілася, што не. Я ўжо ведаў, што такое вершы. Выбег на вуліцу да хлопцаў, што гулялі ў футбол, і прачытаў ім свой твор. Яны абазвалі мяне Пушкіным. Не Купалам і не Коласам — Пушкіным.

Пасля гэтага пачаў пісаць вершы па-сур'езнаму — спецыяльны сшытак завёў для гэтага. Памятаю, зімой браў саначкі і сыходзіў у лес, і, пакуль не напішу верш, дадому не вяртаўся. Яшчэ тады чамусьці здавалася, што вершы залежаць ад таго, як ты іх пішаў: алоўкам, чарніламі ці гусіным пяром і на якой паперы — ад усяго гэтага быццам атрымліваюцца розныя вершы.

Хроніка творчага

Упершыню адчуў сябе творчым чалавекам тады, калі вершы былі надрукаваны ў часопісе. Пачаў друкавацца ў сямнаццаць гадоў — 17 жніўня 1977 года выйшла мая першая публікацыя ў «Чырвонай змене». Я тады наведваў літаб'яднанне «Крыніца» пры газеце. Але газетныя публікацыі побач з равеснікамі не выклікалі моцных пачуццяў. У 1979 годзе ў вераснёўскім нумары часопіса «Малодосць» была надрукавана мая невялікая падборка.

Значным крокам наперад для мяне стала вучоба ў Літаратурным інстытуце ў Мінску на Вышэйшых літаратурных курсах. Час вучобы прыпаў на перыяд галоснасці, калі з'яўляліся кнігі, якія раней былі забаронены. У 25 гадоў я ўздыхнуў на поўныя грудзі — адчуў творчую волю. Пасля тэхнікума нідзе не вучыўся і не працаваў, жыў за кошт ганарараў. Асабліва важна для мяне было друкавацца ў сваёй раённай газеце, бо літаратурных выданняў аднаўскаючы амаль не чыталі. А мне важна, каб мяне чыталі землякі, каб яны ведалі, што я іх памятаю і люблю.

Іншы пераломны момант — выхад першай кніжкі («Гронкі святла», 1983). Мне было 23 гады, і ў той час я быў ледзь не адзіны, у каго ў такім узросце ўжо з'явілася кніга. А ў 24 гады за гэтую кнігу мяне прынялі ў Саюз пісьменнікаў. На пасведчанні было напісана «Союз пісателёў СССР». Гэты дакумент пасля шмат у чым дапамагаў. На той час у Саюзе пісьменнікаў было каля 200 чалавек. Мяне прымалі сённяшнія класікі: Максім Танк, Ніл Гілевіч, Васіль Быкаў, Янка Брыль, Іван Навуменка, Іван Чыгрынаў, Іван Пташнікаў, Рыгор Барадулін, Міхась Стральцоў... У час прыёму мы хваліліся як дзеці.

Фота Кастуся Дробава.

У 27 гадоў за першую кніжку атрымаў Усесаюзную прэмію імя Уладзіміра Маякоўскага. Яе абвяшчалі падчас свята паэзіі ў Грузіі на дзень нараджэння Маякоўскага. І кожны запрошаны паэт мусіў пакінуць свае творы на конкурс, а праз год звычайна ўжо былі вядомыя вынікі. Я пакінуў сваю кнігу ў 1983-м, а ўзнагароду атрымаў у 1987-м.

Крыўды, крытыка і самыя важныя тэксты

Я ніколі не крыўдую на тых, хто пра мяне пісаў нейкія непрыемныя рэчы, вострыя рэцэнзіі. Мы ўсе як пластылін: жыццё і кожны, хто побач, нешта з нас лепяць. Таму я, канешне, магу пакрыўдзіцца на пару дзён, але пасля супакойваюся, бо галоўнае — пра мяне пішуць, не замоўчваюць. Я ў маладосці таксама пісаў рэцэнзіі на пісьменнікаў нашатай старэйшых за мяне, часам такія, якіх бы цяпер ніколі не напісаў. Лічу, што маладыя павіны «тузацца» з маладымі.

За кожным творам стаіць лёс пісьменніка, але чытач ці крытык не заўсёды ведае нюансы біяграфіі творцы, таму і не можа нешта ўспрыняць правільна з прачытанага. Але калі гэты іншы бок твора незаўважны, значыць, твор не ўдаўся. З часам меркаванні пра тэмы і могуць мяняцца, але ўяўленні пра тое, што нешта добра, а нешта кепска, не змяняюцца ніколі.

Як у мастакоў ёсць фарбы, так і ў паэтаў ёсць галава, у душы ёсць словы. З іх мы ствараем розныя вершы, але ўсе яны — твае. Кожны новы тэкст імкнешся зрабіць лепшым, чым папярэдні, што не заўсёды атрымліваецца. Але кожны ўсё жыццё піша некалькі вершаў, дзеля якіх ён нарадзіўся. Па вопыце ўкладання зборнікаў выбранага розных аўтараў магу сказаць, што найлепшых тэкстаў у аўтара, колькі ён ні напісаў, звычайна 30—40, часам 50. Астатнія — не тое, каб чарнавікі, але крокі да самых важных тэкстаў, якія і застануцца ў гісторыі літаратуры.

Дар'я СМІРНОВА

Пацеха з меха

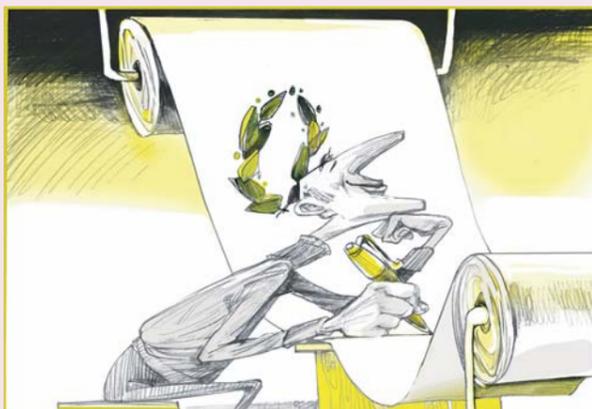
Віталь ЖУРАЎСКИ Наватарскі раман

Фельетон

Даволі вядомы ў пэўных колах пісьменнік Алекс Н., аўтар адной апублікаванай аповесці і некалькіх сур'езных апавяданняў, апошнім часам нічога не пісаў. Усе сюжэты спачатку захоплівалі яго, але, як толькі сяду за пісьмовы стол, аповед здаваўся сумным і нязначным. А на такое не хацелася марнаваць час і талент.

Штодзень Алекс зазіраў у паштовую скрыню або правяраў электронную пошту — спадзяваўся знайсці ліст з рэдакцыі часопіса або газеты, але нічога на яго адрас не прыходзіла. Алекс не мог зразумець, чаму яму, аўтару калісьці папулярнай аповесці, ніхто не тэлефануе і не піша, чаму не прапануюць выгадных умоў і не замаўляюць новыя творы. Калі так пойдзе далей, пра яго наогул хутка забудуць. А невядомасць для пісьменніка раўназначна творчай смерці.

Значыць, трэба пра сябе нагадаць. Хаця б проста аб'явіцца ў творчым асяродку. Праўда, ісці ў рэдакцыю тоўстага часопіса без творчага багажу — неак не з рукі. Было б прстойным прыхапіць з сабой нейкую новую рэч, але ў яго нічога такога не было. Тады Алекс узяў папку з матузкамі, уклаў унутр тоўсты пачак чыстых аркушаў, завязаў на банцік, а зверху прыляпіў выведзены на прынтары тытульны ліст. На ім, доўга не думаючы, надрукаваў першае, што прыйшло ў галаву: «Алекс Н. «Роўтэр — сын Правайдэра». Наватарскі раман». Папку сунуў у партфель і бегма кінуўся ў рэдакцыю.

Малюнак Алега Карповіча.

Вядома, Алекса ўспомнілі. Нават узрадаваліся яго прыходу.

— Праходзьце, Алекс, колькі лет, колькі зім! З чым да нас завіталі?

— Вось, напісаў раман, — сказаў Алекс і дастаў важную папку. — Хацеў бы надрукаваць у вашым часопісе.

— Раман, вядома, добра, — пахваліў яго рэдактар, — але гэтая форма не падыходзіць нам па памеры. Зараз у модзе лёгкае чытво. Мы можам узяць максімум аповесць. Ды і ганарары цяпер не надта... А тут цэлы раман! Мяркуючы па назве, у вас нешта сучаснае. Лепш звярніцеся ў маладзёжны часопіс.

Там адразу пацікавіліся ў аўтара яго узростам, а калі даведаліся, што ўжо далёка за трыццаць, нават не заха-

целі працягваць размову, не кажучы пра творчую падаплёку візіту.

— Мы аддаём нашы старонкі маладым талентам! Такая рэдакцыйная палітыка, так што выбачайце.

— Але я пісаў свой раман у маладыя гады, — схлысціў Алекс. — А раптам гэта таксама таленавітая рэч? А вы адразу — ад варот паварот.

— Ідзіце лепш у выдавецтва! — і размове канец.

Алексу нават цікава стала, як будучы выкручавца ў выдавецтве, каб забракаваць яго твор. Але туды ён так і не патрапіў, бо па дарозе сустрэў свайго знаёмага — аглядальніка аддзела культуры аднаго буйнога выдання.

— Усё тварым? Памятаю, памятаю тваю папярэднюю аповесць. Я асабіста не чытаў, але іншыя кажуць, што ў цябе — адназначна талент.

— Дзякуй! Вось напісаў раман, толькі нідзе не бяруць.

— Дай праглядзець. «Роўтэр — сын Правайдэра». Наватарскі раман». Вельмі цікава. А пра што тут?

— У двух словах не распавядзеш, — унікліва адказаў Алекс.

— Зрэшты, якая розніца. Галоўнае, што ты стварыў наватарскі раман. Якая веліч думкі! Ды і гучыць вельмі прывабна для чытачоў. Я дам пра цябе рэцэнзію ў рубрыцы «Навінкі літаратуры».

— Нават не чытаючы? — здзіўліўся Алекс.

— А што тут такога? Калі я стану яшчэ і чытаць, дык мне пісаць не будзе часу. Выкажу свае думкі агульнымі фразамі. Я ж майстар! Чакай выхаду публікацыі.

Рэцэнзія і напраўду з'явілася ў друку, толькі для аўтара яна нічога не змяніла. Адно што цяпер Алекс Н. больш вядомы як аўтар наватарскага рамана, а не толькі адной апублікаванай аповесці і некалькіх сур'езных апавяданняў.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гіламедаў
Вольга Дадзімава
Жанна Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснік галоўнага
рэдактара — 377-99-72

адказны сакратар — 377-99-72
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98
аддзел мастацтва — 377-99-72
бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выданае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ
Нумар падпісаны ў друку
26.03.2020 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 939

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79.
Індэкс 220013

Заказ — 840

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтараў публікацый.